

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УДК 81-116, 23[81'31+32]

БОБЕР НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

ДИСЕРТАЦІЯ

МАТРИЧНЕ ПРОФІЛЮВАННЯ СЕМАНТИКИ
ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ
У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ

10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Н. М. Бобер

Науковий керівник

Корольова Алла Валер'янівна,
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Бобер Н. М. Матричне профілювання семантики фразово-дієслівних емотивів у Британському національному корпусі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.21 “Структурна, прикладна та математична лінгвістика”. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020.

У дисертації розроблено нову концепцію для побудови когнітивно-семантичних субматриць і загальної тегової матриці фразово-дієслівних емотивів у Британському національному корпусі. Уперше запропоноване нове визначення фразових дієслів як унікальних когнітивно-граматичних конструкцій “дієслово + постпозитивний компонент” англійської мови, що відображають граматичну схему концептуально-комбінаторного їхнього конструювання, яке відбувається за допомогою механізмів концептуальної інтеграції і є водночас як інноваційним, так і традиційним. Інноваційність полягає у селективному метафоричному проектуванні концептуальної структури з вихідних просторів і операції залучення фонових знань, а традиційність – у формально-граматичному вираженні фразового утворення за законами граматики англійської мови. Для вимірювання продуктивності профілювання семантики фразово-дієслівних емотивів у БНК розроблено комплексну методику комп’ютерного моделювання когнітивно-семантичних і тегових субматриць усіх дієслівних позначень, що здатні позначати емоційні стани з залученням програмного забезпечення Британського національного корпусу (далі – БНК).

Укладено ініціальну корпусну картотеку дієслівних позначень емоційних станів людини за 8 когнітивно-семантичними субматрицями-тегами: “Інтерес”, “Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”.

Побудовано базові граматичні моделі дієслівних позначень емоційних станів людини на основі програмного забезпечення Just The Word для кожної когнітивно-семантичної субматриці. Обчислено лексико-статистичні показники дієслівних позначень та їхніх форм для кожного профілю емоцій, субматричного тега та виявлено когнітивно-семантичні зв'язки з фразово-дієслівними комплексами за результатами конкордансу програмного забезпечення BNC Web. Виміряно залежність швидкості пошуку фразового дієслівного комплексу з семантикою емоцій від кількості й частоти його вживання в доменах БНК. Сконструйовано комп'ютерну модель когнітивно-семантичної матриці фразово-дієслівних комплексів емоційних станів людини за допомогою програмного забезпечення Sketch Engine та Visual Thesaurus на основі отриманих результатів пошуку в БНК за основними архісемами 8-х тегів.

Якщо розглядати 8 базових емоцій людини “Інтерес”, “Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, вербалізованих фразово-дієслівними маркерами, то вони є профілями загальної когнітивно-семантичної матриці ЕМОЦІЇ, верифікованими в доменах БНК. Домен в дисертації розуміється як когнітивна база знань про емоційну сферу носіїв англійської мови, яка вербалізована дієсловами, їхніми формами (дієприкметниками та дієсловом зв'язкою + прикметник) і фразовими дієсловами і яка дозволяє розкрити зміст кожної з 8-х базових емоцій людини, що, у свою чергу, є субматричними когнітивно-семантичними структурами.

Аналіз доменів дієслівного позначення кожної базової емоції, проведений на основі можливостей програмного забезпечення БНК, надав змогу виявити частотність і продуктивність дієслівної семантики емоційних станів загалом та фразово-дієслівних комплексів їх іменування зокрема. Особливо продуктивною виявилася корпусна система Sketch Engine через наявність в ній інструментів, які реалізують, по-перше, методику лексико-семантичної кластеризації, класичну методику дистрибутивно-статистичного аналізу і методику комбінаторної синтагматики.

Це зокрема такі інструменти, як Collocations – автоматичний пошук колокацій (так званий широкий контекст (домени), коли актуалізуються потенційні зв'язки між досліджуваними одиницями у всьому корпусі); Word sketch – автоматичний пошук колокацій (у межах заданого дієслівного утворення – його морфолого-синтаксичної міні-моделі / формули-шаблону; саме цей інструмент формує список найбільш усталених сполук, обчислених на основі статистичного вимірювання logDice окремо по кожній морфолого-синтаксичній формулі, а також видає підрахунки загальної кількості таких сполук/комбінацій у всьому корпусі); Thesaurus – для встановлення системних відношень між вибіркою мовних одиниць; Clustering – для групування відібраних дієслів емоційних станів людини, їх форм і фразових комплексів як одиниць тезаурусу у 8 семантичних кластерів із подальшою побудовою профілів; Sketch diff – для виявлення подібностей і відмінностей у механізмах і способах комбінаторної сполучуваності досліджуваних одиниць.

Ці та інші процедурні методики у комплексі надали змогу реконструювати когнітивно-семантичні зв'язки між досліджуваними одиницями з кількісними і статистичними обчисленнями їхньої продуктивності для кожного профілю і домену. Подальше залучення методу концептуальної інтеграції сприяло конструюванню корпусно-тегових субматриць дієслівних позначень емоційних станів людини з усіма їхніми 8-ма лексико-статистичними профілями.

Корпусно-тегові субматриці змодельовані як когнітивно-семантичні субматриці, які мають вигляд таблиць, де кожна емоція становить модель розгорнутої схеми, представленої за критеріями та показниками в певних колонках таблиці.

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Відраза” представлена 17 фразово-дієслівними позначеннями. З-поміж виявлених прикладів лише 8 максимально наближені до вираження архісеми ‘відраза’, решта – перебувають у площині когнітивно-

семантичних зв'язків з іншими емоційними станами і навіть втратили інтегральні семи.

Емоція “Гнів” представлена 18 фразово-дієслівними одиницями. Безпосередньо архісема ‘гнів’ характерна для 6 позначень, решта 12 – перебувають у площині когнітивно-семантичних зв'язків з емоцією “гнів” у більш пом'якшеному виявленні.

Емоція “Горе” реалізується 12 фразово-дієслівними позначеннями. З-поміж виявлених прикладів лише 1 дієслово *mourn* максимально наближене до вираження архісеми ‘сумувати’, решта – навіть втратили інтегральні семи, а дієслова *rejoice* та *please* перебувають у площині емоційного стану “Радість”.

Емоція “Інтерес” позначена 9 фразово-дієслівними одиницями. Субматриця емоційного стану “Інтерес” містить лише 1 фразово-дієслівний комплекс: *to latch on/onto* “зацікавитися”. Майже всі дієслова і дієслівні форми на позначення цього переважно позитивного емоційного стану максимально наближені до вираження архісеми ‘бути зацікавленим’, і навіть антонімічно близькі, а також ті, які містить негативний компонент конотації, не втрачають архісеми ‘інтерес’.

Емоція “Подив” включає 10 фразово-дієслівних позначень. Субматриця цього емоційного стану містить також 1 фразово-дієслівний комплекс зі значенням “дивуватися”. З-поміж прикладів лише 2 дієслова максимально наближені до вираження архісеми ‘подив’, решта доповнюють цей стан або виражають його синдром.

Емоція “Провина як сором” представлена 5 позиціями фразово-дієслівного негативно емоційного вираження. Субматриця корпусного забезпечення цього стану за допомогою фразових дієслів не представлена.

Емоція “Радість” маркована 10 позиціями фразово-дієслівного вираження, з-поміж яких 6 фразово-дієслівних комплексів. Лише 3 дієслова максимально наближені до вираження архісеми ‘радість’, решта набули гедоністичного значення “насолоди” та “задоволення”, а таке дієслово, як

rejoice, навпаки, перехрещується з емоцією “Горе”, але в антонімічно близькому значенні.

Емоція “Страх” представлена представлена 9 фразово-дієслівними позначеннями. З-поміж виявлених прикладів лише 1 базове дієслово максимально наближене до вираження архісеми ‘страх’, решта – його повторюють за допомогою таких значень, як “тривога”, “хвилювання” і навіть “смуток”.

Кількісні показники фразово-дієслівних емотивів у БНК безпосередньо залежать від швидкості першочергового пошуку, яка для фразових дієслів є довшою за свою пролонгацією ніж швидкість пошуку синонімічного ряду дієслів, дієприкметників та колокатів на зразок дієслова-зв’язки + прикметник. Це підтверджує той факт, що фразові дієслова не є кількісно-продуктивними як на позначення емоційних станів людини в англійській мові, так і в пошуковому ряді самого БНК, проте в багатьох випадках кількість випадків їхнього вживання в корпусі значно перевищує кількість випадків уживання дієслів та їхніх форм в межах таких доменів, як ДОЗВІЛЛЯ, СВІТ, ХУДОЖНЯ ПРОЗА.

Ключові слова: фразово-дієслівні емотиви, когнітивно-семантична матриця, тегова корпусна матриця, лексико-статистичні профілі, базові емоції, Британський національний корпус, програмне забезпечення.

ABSTRACT

Bober N. M. Matrix Profiling of the Semantics of Phrasal Emotive verbs in the British National Corpus. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology, Specialty 10.02.21 – Structural, Applied and Mathematical Linguistics. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2020.

The thesis develops a new concept for the construction of the cognitive and semantic matrix of phrasal verbs denoting human emotional states in the British National Corpus. For the first time, a new definition of phrasal verbs is suggested as unique cognitive and grammatical constructs of “a verb + a postpositive component” in the English language that reflect a grammatical pattern of their conceptually combinatorial construction based on conceptual integration mechanisms, being both innovative and conservative. Its innovativeness is in the selective metaphorical design of the conceptual structure using initial spaces and operations of involving background knowledge, while its conservatism lies in the formal and grammatical expression of a phrase formation according to the laws of the English grammar. To measure the capacity of these entities to denote human emotional states, a comprehensive technique for computer modeling of tag and cognitive and semantic submatrices of all verbal designations capable of expressing those states involving the BNC software has been developed.

In the BNC, an initial corpus catalogue of verbal designations for human emotional states has been compiled according to 8 cognitive and semantic tag submatrices: “Interest”, “Joy”, “Wonder”, “Grief”, “Anger”, “Disgust”, “Fear”, and “Guilt”.

Basic grammatical models of verbal designations for human emotional states based on the *Just The Word* software for each cognitive and semantic submatrix have been constructed. Lexical statistics of verbal designations and their forms have been estimated for each emotion profile, submatrix tag, their cognitive and semantic links with phrasal and verbal complexes have been identified based on

the concordance of the BNC Web software. The dependency of the retrieval rate of the phrasal verbal complex with the semantics of emotions on the frequency of its use in the BNC domains has been measured. A computer model of the cognitive and semantic matrix of phrasal verbal complexes of human emotional states has been constructed using the *Sketch Engine* and *Visual Thesaurus* software based on the BNC search results for major archisemes of 8 tags.

If we consider 8 basic human emotions such as “Interest”, “Joy”, “Wonder”, “Grief”, “Anger”, “Disgust”, “Fear”, and “Guilt”, which are verbalized by verbal markers, they are profiles of the general cognitive and semantic matrix of EMOTIONS verified in the BNC domains. The domain is a conceptual knowledge base of the emotional sphere of English native speakers, which is verbalized by verbs, their forms and phrasal verbs and which allows to reveal the content of each of 8 basic human emotions that, in their turn, are submatrix cognitive and semantic structures.

The analysis of domains for verbal designation of each basic emotion as cognitive and semantic submatrices, which is performed based on the BNC software, enabled revealing the frequency and productivity of verbal semantics of emotional states in general and phrasal-verbal complexes of their naming in particular. Especially productive was the *Sketch Engine* corpus system due to the availability of tools in it that, firstly, implement the method of lexical semantic clustering, the classical method of distribution statistical analysis, and the method of combinatorial syntagmatics. These specifically include such tools as *Collocations* – the automatic search for collocations (the so-called broad context (domains) when potential links between units under study throughout the corpus are measured); *Word sketch* – the automatic search for collocations (within a given verbal formation – its morphological syntactic mini-model / formula template; it is the tool that makes a list of the most established collocations calculated on the basis of the *logDice* statistical measurement separately for each morphological syntactic formula, as well as estimates the total number of such collocations / combinations throughout the corpus); *Thesaurus* – to establish systemic

relationships between a sampling of language units; *Clustering* – to group the selected verbs denoting human emotional states, their forms and phrasal complexes as thesaurus units into 8 semantic clusters followed by the profile construction; *Sketch diff* – to identify similarities and differences in mechanisms and methods of combinatorial compatibility of word pairs.

Taken as a whole, these and other procedural techniques have made it possible to reconstruct cognitive and semantic links between the units under study along with quantitative and statistical estimation of their productivity for each profile and domain. Further use of the conceptual integration method contributed to the construction of corpus tagged submatrices of verbal designations for human emotional states with all their 8 lexical statistical profiles. The corpus tagged submatrices are modeled as cognitive and semantic submatrices that look like tables where each emotion is a model of a detailed pattern represented by criteria and indicators in specific columns of the table. The cognitive and semantic submatrix of phrasal verbal complexes designating the “Disgust” emotion is represented by 17 verbal designations. Among samples found, only 8 verbs are as close as possible to the expression of the archiseme “Disgust”, however, the rest verbs are in the plane of cognitive and semantic links with other emotional states, and even have lost their integral semes.

The “Anger” emotion is represented by 18 verbal units. Actually, the archiseme “Anger” is inherent in 6 verbs, the remaining 12 verbs are in the plane of cognitive and semantic links with the “Anger” emotion in a weaker expression. The “Grief” emotion is represented by 12 verbal designations. Among samples found, only one verb “*mourn*” is as close as possible to the expression of the archiseme “To feel sad”, the rest of the verbs have even lost their integral semes, and verbs “*rejoice*” and “*please*” are in the plane of the “Joy” emotional state. The “Interest” emotion is designated by 9 verbal units. The submatrix of the “Interest” emotional state contains only 1 phrasal verbal complex: *to latch on/onto* (“to take interest in”). Almost all verbs and forms to denote this predominantly positive emotional state are as close as possible to the expression of the archiseme “to take

interest in”, and they are even antonymously close, and those containing a negative connotation component do not lose the archiseme “Interest”.

The “Wonder” emotion is represented by 10 verbal designations. The submatrix of the “Wonder” emotional state also contains 1 phrasal verbal complex having the meaning “to wonder”. Among samples found, only 2 verbs are as close as possible to the expression of the archiseme “Wonder”, the rest of the verbs complement this emotional state or express its syndrome.

The “Guilt as Shame” emotion is represented by 5 items of verbal negative emotional expression. The corpus submatrix of the “Guilt as Shame” emotional state expressed by phrasal verbs is not presented.

The “Joy” emotion is marked by 10 items of verbal expression. The submatrix of the “Joy” emotional state contains 6 phrasal verbal complexes. Only 3 verbs are as close as possible to the expression of the archiseme “Joy”, the rest of the verbs have acquired a hedonistic meaning of “Pleasure” and “Satisfaction”, while such verb as “*to rejoice*”, on the contrary, overlaps with the “Grief” emotion, but in an antonymously close meaning.

The “Fear” emotion is represented by 9 verbal designations. Among samples found, only 1 basic verb is as close as possible to the expression of the archiseme “Fear”; the rest of the verbs repeat it by such manifestations as “Anxiety”, “Excitement” and even “Sadness”.

In the course of previous observations on the frequency and scope of using these units in the BNC, a tendency towards a low productivity of phrasal verbs to indicate different human emotional states has been discovered, while a high frequency is demonstrated by: 1) participle formations with the verb “*to be*”, 2) formations to denote an emotional state with an addition of another verb “*to feel*” + adjective or noun, where only this combination reproduces the emotional state, as well as 3) only basic verbs denoting emotions.

Keywords: phrasal verbs, cognitive and semantic matrix, tag corpus matrix, lexical statistical profiles, basic human emotions, the British National Corpus, software.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бобер Н. М. Корпусний підхід у контексті досліджень прикладної лінгвістики. *Актуальні питання іноземної філології: наук. журн.* / редкол: І. П. Біскуб (гол. ред.) та ін. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018. Вип. 8. С. 34-40.
2. Bober N. M. English Phrasal Verbs as Cognitive and Semantic Complexes and Fragment of Multilateral Knowledge of Matrix Format. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development* : collection of scientific works / scientific ed. of prof. A. V. Korolyova. Kyiv: Publishing House of NPDU, 2018. Vol. 18. P. 22–32.
3. Bober N. M. Methodological Corpora Toolkit and its Possibilities for Modelling Cognitive and Semantic Matrices. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*: collection of scientific works / scientific ed. of prof. A. V. Korolyova. Kyiv: Publishing House of NPDU, 2018. Vol. 19. P. 36–46.
4. Бобер Н. М. Можливості програмного забезпечення BNCweb для побудови когнітивно-семантичних профілів фразових дієслів. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура: зб. наук. праць / за заг. ред. О. В. Ковтун, С. М. Ягодзінського.* Київ: Національний авіаційний університет, 2018. С. 30–36.
5. Бобер Н. М. Когнітивно-семантична матриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоційних станів людини у Британському національному корпусі. *Science and education a new dimension: Philology / Managing editor: Barkáts N.* Budapest, 2019. С. 11–17. ISSN: 2308-1996.
6. Бобер Н. М., Мачуський В. В. Сучасні технології формування у майбутніх правознавців професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності. *Україна і світ: діалог мов та культур: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей.* Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018. С.53–54.

7. Бобер Н. М. Ресурси Британського національного корпусу як пошукова система для репрезентативності лінгвістичних досліджень. *Україна і світ: діалог мов та культур*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018. С.28–30.

8. Бобер Н. М. Основні принципи укладання Британського національного корпусу та їхній трансфер у методологію розробки інших корпусів. *Прикладна і корпусна лінгвістика: розробка технологій нового покоління*. Тези доповідей I Міжнародної науково-прикладної конференції / Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 16–17.

9. Бобер Н. М. Британський національний корпус та його можливості для лінгвістичного опрацювання мовних явищ. *Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тези доповідей / Одеса: Одеська юридична академія, 2018. С. 10–13.

10. Bober N. Combinatory Syntagmatics of the English Phrasal Verbs as Sphere of Studying of Their Polysemanticism. 23rd International Scientific Conference: *The Word: Aspects of Research*. Liepāja University of Humanities and Arts and Kurzeme Institute of Humanities, 2018. P. 4.

11. Bober N. M. Lexicostatistical Productivity of Phrasal Verbs with Semantics of Emotion in the British National Corpus. *Світ мови – світ у мові*: Матеріали V Міжнародної наукової конференції. Тези доповідей / Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 16–17.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1 КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ	24
1.1 Британський національний корпус як база й інструмент лінгвістичних досліджень та сучасний формат представлення мовного знання	24
1.1.1 Сучасні підходи до оцінки корпусного напрямку для вивчення мовних явищ	25
1.1.2 Британський національний корпус та можливості його конкордансеру для аналізу фразово-дієслівної семантики	35
1.2 Фразово-дієсловні емотиви як когнітивно-семантичні комплекси та фрагмент батовимірного мовного знання матричного формату	44
1.2.1 Механізми взаємодії когнітивно-семантичних зв'язків дієслова і частки у складі фразових комплексів	51
1.2.2 Матричне профілювання когнітивно-семантичних зв'язків фразово-дієслівних емотивів	56
1.3 Можливості програмного забезпечення BNCweb та Corpus Workbench для побудови когнітивно-семантичних субматриць фразово-дієслівних емотивів	70
1.3.1 Програмне забезпечення BNCweb для пошуку колокацій – фразово- дієслівних утворень	70
1.3.2 Домен як когнітивно-семантична субматриця базової емоції ..	73
Висновки до розділу 1.	75

РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНОЇ МАТРИЦІ ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ ..	79
2.1	Методологія виконання процедури когнітивно-семантичного моделювання мовних одиниць на матеріалі корпусів
	79
2.2	Методичний алгоритм роботи з БНК для побудови когнітивно-семантичних субматриць фразово-дієслівних емотивів.
	91
Висновки до розділу 2.	97
РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИКО-СТАТИСТИЧНЕ ПРОФІЛЮВАННЯ ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНОЇ СЕМАНТИКИ ЕМОТИВІВ У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ	100
3.1	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Відраза” у доменах БНК
	100
3.2	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Гнів” в доменах БНК
	109
3.3	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Горе” у доменах БНК
	118
3.4	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Інтерес” у доменах БНК
	124
3.5	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Подив” у доменах БНК
	129
3.6	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Провина як сором” у доменах БНК
	133
3.7	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Радість” у доменах БНК
	136
3.8	Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Страх” у доменах БНК
	141
Висновки до розділу 3.	144

РОЗДІЛ 4 КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ Й КОРПУСНО-ТЕГОВІ СУБМАТРИЦІ ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ	149
4.1 Алгоритм роботи з тегово-ковою розміткою БНК для побудови субматриць дієслівних позначень емоційних станів людини	149
4.1.1 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Відраза” ..	152
4.1.2 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Гнів”	154
4.1.3 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Горе”	157
4.1.4 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Інтерес” ..	161
4.1.5 Субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Подив” ..	164
4.1.6 Субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Провина як сором”	166
4.1.7 Субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Радість” ..	169
4.1.8 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Страх” ...	169
4.2 Механізми концептуальної інтеграції фразово-дієслівних позначень негативно-емоційних станів “Відраза” – “Гнів” – “Страх”	176
4.3 Тегова когнітивно-семантична матриця дієслівних позначень емоційних станів людини в БНК	178
Висновки до розділу 4	182
ВИСНОВКИ.	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	197
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	
І ПОШУКОВИХ СИСТЕМ БНК	224

ВСТУП

Дисертація присвячена вивченню матричного профілювання семантики дієслів, їхніх форм і фразових дієслів на позначення емоційних станів людини – емотивів (В. І. Шаховський) – у Британському національному корпусі (далі – БНК), який надав структурно-опрацьований та розмічений матеріал для верифікації й подальшого впорядкування цього реєстру одиниць англійської мови в лінгвістичну базу даних на зразок когнітивно-тегової семантичної матриці.

Сучасні цифрові технології, що значно розширили предмет і завдання корпусної лінгвістики, відкривають нові можливості для розвитку фундаментального наукознавства загалом, особливо в напрямі пошуків відповіді на запитання, як “працюють природно-мовні механізми в інформаційно-комп’ютерних системах” (В. І. Заботкіна).

Стрімкий розвиток корпусної лінгвістики у ХХ-поч. ХХІ ст. (Т.О. Анохіна, О. О. Борискіна, О. І. Ванівська, Н. Б. Гвішиані, Н. П. Дарчук, О. М. Демська-Кульчицька, В. В. Жуковська, Є. А. Карпіловська, Н. Є. Леміш, В. О. Плунгян, Е. В. Суворіна, У. Н. Френсіс, S. Hoffmann, S. Evert, G. Kennedy, T. MacEnery, T. Otlogetswe, J. Sinclair, J. Svartvik, E. Tognini-Bonelli та ін.) засвідчив, що нові методи останньої наблизять дослідників до розкриття онтологічної сутності когнітивно-семантичних процесів номінації тих об’єктів і суб’єктів, які не лише оточують людину в навколишньому світі, а безпосередньо впливають на її емоційний стан і відчуття. І саме інтеграція здобутків когнітивної семантики і корпусного інструментарію надає змогу залучити для аналізу унікальних для кожної мови лексико-граматичних одиниць із емотивним компонентом значення (Л. Г. Бабенко, І. А. Галуцьких, М. В. Гамзюк, Т. В. Ларіна, О. І. Смашнюк та ін.) таку процедуру, як *матричне профілювання* (Р. Ленекер). В англійській мові до таких специфічних утворень належать *фразові дієслова* (Н. В. Авдєвич, С. Б. Берлізон, А. А. Воскрес, К. Є. Голубкова, Ю. О. Жлуктенко, S. Lindner, J. Povey та ін.).

Складною і досі не розв'язаною проблемою у сфері дослідження фразових дієслів залишається питання, чи є продуктивними подібні утворення англійської мови для характеристики емоційних станів людини на тлі інших семантичних груп дієслівних колокацій, які активно вживаються на позначення різноманітних дій людини. Окрім того, не вичерпана й дискусія навколо їхньої *семантичної і дериваційної структури* (М. П. Івашкін, О. С. Кубрякова, І. В. Ногіна, Ю. В. Петрович, Д. Поуві, І. О. Яцкович та ін.), а особливо щодо граматичної природи *другого компонента* у складі дієслівного комплексу (Б. М. Духон, Н. Ф. Карягина, Р. Кортні, А. Г. Ніколенко, О. С. Палій та ін.). Останнім часом ця дискусія була перенесена в площину вивчення функціонування фразово-дієслівних утворень у *корпусах текстів* (К. Є. Голубкова, І. В. Шапошникова, С. Ф. Meyer та ін.). Цей новий науковий напрям став надійним підґрунтям для побудови когнітивно-семантичних матриць фразово-дієслівних утворень – *емотивів*, у семантичній структурі яких наявний емотивний компонент значення (В. І. Шаховський), що профілюється в доменах актуалізації кожної конкретної емоції людини: радості, страху, провини тощо (К. Ізард).

Припускаємо, що домени БНК є тією фактологічною базою, яка гарантує типовість даних і забезпечує повноту відображення всього діапазону фразово-дієслівних емотивів англійської мови, що в такому ракурсі досліджуватимуться вперше. Така постановка проблеми видається перспективною для сучасної корпусної лінгвістики загалом.

Актуальність теми дисертаційної роботи полягає в її зорієнтованості на вивчення унікальних семантико-граматичних явищ національних мов як результату когнітивного відображення дійсності їх носіями, до яких в англійській мові належать фразові дієслова. Залучення корпусного інструментарію для обчислення ступеня продуктивності як дієслів з їхніми формами, так і фразових дієслів позначати емоційні стани людини сприятиме виявленню граматичних механізмів взаємодії між цими утвореннями у когнітивно-семантичній матриці Британського національного корпусу.

Зв'язок дисертації із науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом “Дослідження проблем гуманітарних наук”. Дисертаційна робота є частиною фундаментального наукового дослідження “Германо-романо-слов'янський корпус аутентичних наукових текстів із лінгвоантропогенезу: розробка технологій нового покоління”, виконуваного за рахунок видатків фонду Державного Бюджету України (державна реєстрація № 0117U004901). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, протокол № 10 від 28 січня 2016 року, уточнено і перезатверджено на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.26 НПУ імені М. П. Драгоманова, протокол №2.2 від 23 квітня 2020 року).

Метою дисертації є конструювання когнітивно-тегової матриці фразово-дієслівних емотивів у доменах Британського національного корпусу.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

– критично проаналізувати наукову літературу і сформулювати теоретичні положення роботи щодо вивчення корпусного інструментарію та його можливостей для аналізу граматичних явищ когнітивно-семантичної матричної природи;

– запропонувати нове визначення фразових дієслів як когнітивно-граматичних комплексів із семантично-функціональним постпозитивним компонентом;

– розробити комплексну методику комп'ютерного моделювання тегової когнітивно-семантичної матриці фразово-дієслівних емотивів у БНК;

– укласти ініціальну докорпусну (лексикографічну) картотеку фразово-дієслівних емотивів за 8 профілями: “Інтерес”, “Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина” й верифікувати в БНК;

– побудувати базові граматичні моделі фразово-дієслівних емотивів для 8-х когнітивно-семантичних субматриць на основі програмного забезпечення Just The Word БНК;

– обчислити кількісно-статистичні показники для кожного субматричного тега (профілю емоцій) та виявити когнітивно-семантичні зв'язки між дієсловами, їхніми формами (дієприкметниками та колокатами на зразок дієслова-зв'язки + прикметник) й фразовими дієсловами в доменах БНК;

– виміряти залежність швидкості пошуку фразово-дієслівного емотиву від кількості й частоти його вживання в усній і писемній частинах БНК;

– сконструювати комп'ютерну модель когнітивно-семантичної матриці фразово-дієслівних емотивів за допомогою програмного забезпечення Sketch Engine та Visual Thesaurus на основі отриманих результатів пошуку цих одиниць у доменах БНК за профілями 8-х тегів.

Об'єкт дослідження становлять 8-х базових емоційних станів людини: “Інтерес”, Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, репрезентовані дієсловами, формами дієслів і фразово-дієслівними комплексами й верифікованими в Британському національному корпусі.

Предметом дослідження є 8 матричних профілів фразово-дієслівних емотивів: “Інтерес”, Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, сконструйованих як міні-моделі-теги й когнітивно-семантичні субматриці БНК.

Джерельною базою дисертації є матеріали 100-мільйонного корпусу усних та письмових текстів британського варіанта англійської мови, який містить різні джерела (періодичні, художні, наукові тощо) періоду кінця ХХ-поч. ХХІ ст., а також його програмне забезпечення BNC Web, Just The Word та Sketch Engine та ін. з конкордансами.

Фактичний матеріал дисертації становлять тлумачні лексикографічні джерела англійської мови: “Collins English dictionary”, “Oxford Wordpower dictionary”, “Shorter Oxford English Dictionary”, “Longman Dictionary of

Contemporary English”, “A free online dictionary with pronunciation, synonyms and translation”, з яких відібрано 90 одиниць із базовою дієслівною семантикою емоційних станів людини та її різноманітними ЛСВ і численними корпусними колокаціями (загальна кількість їхніх уживань у корпусі разом із іменниковими дублетами становить 256351).

Специфіка теми, завдань і матеріалу дисертації зумовили комплексний підхід до вибору **методів дослідження**: *структурного методу* з його методиками: *компонентного аналізу* – для виявлення семних складників загальної семантики емоційних станів людини, вираженої дієсловом, його формою чи фразовим дієсловом в англійській мові; *дистрибутивного і валентного* – для виявлення граматичних сполучуваних властивостей постпозитивних компонентів *out, up, off, on/onto*) у складі фразових дієслів, а також для диференціації дієслівних корпусних колокацій і колігацій; *корпусно-конкордансний аналіз* – для укладання реєстру всіх випадків уживань кожного дієслова, його форми, а також фразового дієслова в колокативному й колігаційному оточенні; *метод когнітивно-матричного профілювання* – для презентації семантичних зв'язків між дієсловами, формами дієслів та фразовими дієсловами на позначення 8-х базових емоцій людини: “Інтерес”, Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина” у доменах БНК; *метод концептуальної інтеграції* – для виявлення вихідного ментального простору фразового дієслова з семантикою конкретного емоційного стану і вихідного семантичного простору постпозитивного його компонента; *кількісно-якісний і лексико-статистичний методи* – для обчислення різноаспектних показників фразово-дієслівної семантики емотивів у когнітивно-семантичних субматрицях і в загальній теговій матриці (кількості дієслів, дієприкметників, конструкцій “дієслово+прикметник” і фразових дієслів на позначення кожного емоційного стану, кількості вживань у писемній і усній частинах корпусу, частоти вживання на мільйон слів, швидкості першочергового

пошуку), *корпусно-теговий метод* – для конструювання тегової матриці фразово-дієслівних емотивів, яка є міні-моделлю тегів БНК.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі *вперше запропоноване* нове визначення фразових дієслів як когнітивно-граматичних комплексів із семантично навантаженим постпозитивним компонентом; *уточнено* визначення терміна “докорпусна вибірка матеріалу дослідження”; *розроблено* комплексну методику для комп’ютерного моделювання когнітивно-тегової семантичної матриці фразово-дієслівних емотивів у БНК; *укладено* ініціальну картотеку дієслівних позначень емоційних станів людини в кількості 90 одиниць за 8 когнітивно-семантичними профілями-тегами: “Інтерес”, “Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, які семантично збільшували свій обсяг за рахунок корпусних даних; *проаналізовано* базові граматичні моделі всіх можливих фразово-дієслівних емотивів та їх іменникових дублетів для кожної когнітивно-семантичної субматриці; *обчислено* кількісно-статистичні показники дієслів та їхніх форм для кожного субматричного тега та *виявлено* їхні когнітивно-семантичні зв’язки з фразово-дієслівними комплексами за результатами конкордансу програмного забезпечення *BNCWeb*.

Установлено, що кількісні показники фразово-дієслівних емотивів у БНК безпосередньо залежать від швидкості першочергового пошуку, яка для фразових дієслів є довшою за швидкість пошуку синонімічного й антонімічного ряду дієслів та дієприкметників; *сконструйовано* комп’ютерну модель когнітивно-тегової матриці фразово-дієслівних емотивів на основі отриманих результатів пошуку в БНК; *визначено* найвищий ступінь активності вживання дієслів, дієприкметників, прикметників і фразових дієслів для конкретних профілів: серед суто дієслівних форм найбільшу кількісну продуктивність (11899 разів) має дієслово *to miss* на позначення емоційного стану “Горе”, з-поміж прикметникових форм найвищу продуктивність (3997 разів) демонструє конструкція дієслово+прикметник *to be angry* на позначення емоційного стану “Гнів”, а серед фразових дієслів у

БНК найбільшу продуктивність (103 рази) – фразове дієслово *cheer up* на позначення емоційного стану “Радість”; *підтверджено* припущення про те, що незважаючи на низьку пошукову активність фразових дієслів у БНК та низькі кількісні лексикографічні показники, кількість випадків їхнього вживання значно перевищує кількість випадків уживання дієслів та дієприкметників у межах трьох доменів: ДОЗВІЛЛЯ, СВІТ, ХУДОЖНЯ ПРОЗА.

Уперше сформульоване нове теоретичне положення для корпусної лінгвістики: найбільш вичерпно позначає певний психо-емоційний стан той фразово-дієслівний емотив (дієслово, дієприкметник, дієслово-зв’язка + прикметник чи фразове дієслово), який його описує за 4-ма корпусно-матричними показниками: усна сфера чи писемне мовлення, кількість випадків уживання, частота вживання в доменах БНК, швидкість першочергового пошуку.

Практичне значення одержаних результатів роботи пов’язане з можливістю їхнього застосування в процесі викладання дисциплін “Загальне мовознавство” (розділ “Система і структура мови”), “Теоретична граматики англійської мови”, “Практична граматики англійської мови”, “Вступ до прикладної лінгвістики” та ін.; у корпусній лінгвістиці – для вивчення когнітивно-матричних зв’язків мовних одиниць у корпусах текстів; в електронній лексикографії – для укладання словника фразово-дієслівних емотивів англійської мови; у практичній перекладацькій діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації висвітлювалися в доповідях на *вісьмох міжнародних конференціях*: “Україна і світ: діалог мов та культур” (Київ, 2018); “Корпусна лінгвістика: розроблення технологій нового покоління” (Київ, 2018); “Пріоритети германської і романської філології” (Луцьк, 2018); “The Word: Aspects of Research” (Lierāja, 2018); “Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: освіта, наука, культура” (Київ, 2018); “Світ мови – світ у мові” (Київ, 2019); “Science without boundaries development in 21st century” (Budapest, 2019);

“Проблеми лінгвістичної семантики” (Рівне, 2019) та *одній* – всеукраїнській: “Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація” (Одеса, 2018).

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено в *десятьох* публікаціях: у 4-х статтях у фахових виданнях України, в 1-й статті – в періодичному виданні іншої держави, у тезах доповідей 6-х наукових конференцій різних рівнів.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаної літератури (264 позиції, з яких 87 – іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу і пошукових систем БНК (15 позицій). Повний обсяг дисертації – 225 сторінок, основний зміст викладено на 183 сторінках.

РОЗДІЛ 1
КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ
ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ
У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ

1.1 Британський національний корпус як база й інструмент лінгвістичних досліджень та сучасний формат представлення мовного знання

Корпусна лінгвістика як новий самостійний розділ науки про мову (О. Демська-Кульчицька, С. Бук, О. І. Ванівська, Н. П. Дарчук, Є. А. Карпіловська, А. В. Корольова, О. Ю. Плахотнікова, В. О. Плунгян та ін.) зосереджена на вивченні питань, пов'язаних із відбором та способами представлення інформації у корпусі, а також із використанням корпусу текстів для розв'язання лінгвістичних завдань різного характеру. Це дає можливість аналізувати мовні явища комплексно й різноаспектно для розкриття їх багатовимірного характеру (М. М. Болдирєв), який найкраще можна представити у вигляді такої когнітивно-лінгвістичної моделі, як “матриця” (див. про це: докладніше: О. О. Черхава). Припускаємо, що саме корпуси текстів надають змогу дослідити будь-яку мовну одиницю у всіх її зв'язках і відношеннях (багатовимірності), а головне, усвідомити когнітивно-інформативну / інформаційну сутність людської мови загалом та кожної окремої мови як її представника зокрема. І тут доцільно навести слова О. Демської-Кульчицької, яка дуже влучно оцінила сучасний стан лінгвістичної науки і безпосередньо значення корпусного напрямку для її подальшого розвитку, зазначивши, що “нові напрями розвитку мовознавчої науки, одним із яких є корпусний, характеризуються високим рівнем технологічності, що забезпечує лінгвістиці особливе місце в сучасному інформаційному світі” [Демська-Кульчицька “Що нового в науці про мову”: ел. ресурс].

На сьогодні вже є неспростовним фактом те, що створення корпусів дало змогу швидко й ефективно обробляти великі об'єми текстів та здійснювати вибірку потрібної інформації, адже саме корпуси забезпечені системою оперативного пошуку інформації (О. І. Ванівська, Т.Б. Маслова, О. І. Смашнюк, В. Ф. Старко, М. О. Шведова, У. Н. Френсіс та ін.).

Для обґрунтування цієї тези наведемо слушні думки О. І. Ванівської [Ванівська 2012, с. 3], яка погоджується з О. І. Смашнюк у тому, що, “дослідивши великий обсяг інформації, що міститься в корпусі, можна отримати повне уявлення щодо досліджуваного явища і певної мови в цілому. Велика кількість створених корпусів надає змогу вивчати писемне чи спонтанне мовлення, мовлення певної вікової, гендерної, соціальної чи етнічної групи, інформацію про особливості певного діалекту” тощо [Смашнюк 2008, с. 63].

І не випадково, що останнім часом корпуси текстів розглядають не лише як пошукову, а й як дослідницьку систему, однією з яких є **Британський національний корпус**, що є інструментом для дослідження з позицій двох згаданих систем як комплекс його можливостей. Але для аргументації такого розуміння ролі й функцій одного з перших національних корпусів текстів, а також для того, щоб переконатися, що, дійсно, він може бути надійною базою та інструментом для представлення багатовимірного знання про такий клас одиниць, як фразові дієслова англійської мови на позначення емоційних станів людини, слід з'ясувати, чи є одностайною думка лінгвістів щодо об'єктивності корпусних даних для лінгвістичних досліджень узагалі.

1.1.1 Сучасні підходи до оцінки корпусного напрямку для вивчення мовних явищ. Процеси інформатизації сучасного світу, за словами О. Демської-Кульчицької, значно змінили життя людей. Уся інформація, використовувана як у повсякденному житті, так і та, що потрібна для опанування мовами, знаходиться в електронному форматі. Колишні

друковані видання, зокрема й рукописи та музейні й архівні манускрипти також набули електронного кодування [Демська-Кульчицька 2005, с. 68]. У зв'язку з цим, як пише Г. Кривенко, постало питання розробки такої пошукової системи, яка б ефективно і мобільно змогла забезпечити потреби в опрацюванні великих об'ємів різномірної інформації, а також у вибірці потрібної інформації [Кривенко 2017, с. 51]. Однією з таких пошукових систем стали лінгвістичні корпуси текстів, що оснащені як системою кодування, так і системою зручного пошуку інформації [там само].

Наразі, як пише В. О. Плуґян, – палкий прихильник корпусного напрямку в лінгвістиці (про що буде сказано нижче), “корпуси мов – це одночасно і база, і інструмент лінгвістичних досліджень, і обов'язковий формат представлення мовного знання, слідом за традиційними граматиками і словниками ...” тощо [Плуґян 2009]. Але головна позиція ученого з цього приводу сформульована в його більш ранній праці (“Корпус как инструмент и как идеология: О некоторых уроках современной корпусной лингвистики”, 2008), де він підкреслює, що “корпус – це не просто продукт технічного прогресу або більш зручний інструмент для пошуку прикладів; це ознака нової ідеології вивчення мови, для якої мова – це і є корпус, якою б неприйнятною ця теза не була з боку прибічників попередньої теоретичної традиції (очевидно тут йдеться про представників генеративізму – Н. Б.)” [Плуґян 2008].

Ці припущення В. О. Плуґяна зумовили очікуваний опір корпусному напрямку класиків лінгвістики, який свідчить про те, що питання ролі й місця корпусних досліджень у сучасній науці є не до кінця аргументованими, і, за спостереженнями О. О. Борискіної, не всі учені однозначно переконані в ефективності корпусного підходу при дослідженні мовних явищ [...], а тому висловлюються сумніви у доцільності застосування корпусних методів у лінгвістичному описі й час від часу спостерігається навіть скептичне і радикальне ставлення до надійності такого джерела пошуку інформації, як корпус [Борискина 2015, с. 24].

Найбільш запеклі дискусії в науковому середовищі точилися в 60-х-80-х роках ХХ ст., коли почали створювати перші корпуси у США і Західній Європі і коли провідним у лінгвістиці був генеративістський (хомскіанській) підхід. Сам Н. Хомський категорично не визнавав цей підхід, і на підтвердження його скептичних поглядів О. О. Борискіна та інші дослідники наводять вкрай радикальні його заперечення (див. про аналогічний коментар проф. Корольової А.В. [Корольова 2018, с. 6-7] на міжнародній конференції в НПУ імені М.П. Драгоманова), цитуючи з цього приводу його відповідь, надану в інтерв'ю 2004 р., коли його запитали про ставлення до корпусної лінгвістики. Відповідь була такою: “Corpus linguistics doesn't mean anything – Корпусна лінгвістика нічого не означає” [цит. за пр.: Andor 2004]. А його прихильник професор Р. Ліз ще в далекому 1962 р. на конференції в Університеті Браун заявив, що “створення корпусу – це марнування часу й урядових грошей. І носій мови може протягом десяти хвилин надати більше прикладів до будь-якого явища англійської граматики, ніж можна знайти в багатьох мільйонах слів випадкових текстів” [цит. за пр.: Венцов 2003, с. 26]. Подібний погляд, за словами У. Н. Френсіса, було також висловлено в одній із телеконференцій Corpora-List іншими послідовниками Н. Хомського в цьому питанні, які взагалі заявили про нерелевантність корпусів [Фрэнсис 1983, с. 334].

Сам засновник американської генеративної лінгвістики (Н. Хомський) переконаний у тому, що корпусний підхід зводиться лише до тривіального спостереження за великим обсягом даних, і “не є методом наукового пізнання, а тому не може забезпечити ані успішне вирішення пізнавальних і практичних проблем, ані накопичення нових знань” [цит. за пр.: Andor 2004; Борискіна 2015, с. 24].

Проте, вже в середині ХХ століття у лінгвістиці, як зазначає Е. В. Грудєва, на зміну раннім генеративістським ілюзіям прийшли текстоцентричний і дискурсоцентричний напрями, в основу яких покладено розуміння того, що дослідження будь-якого фрагмента мовної системи має

здійснюватися з використанням репрезентативної кількості текстів відповідної мови [Грудева 2012, с. 94], якою, в принципі, є корпус. Хоча критерії такої репрезентативності поки що перебувають у стадії розробки [Грудева 2012, с. 93].

І тому, судячи з тривалої дискусії навколо основного питання, що ж таке корпусний підхід як напрям прикладних досліджень: вимога часу або нова тимчасова тенденція в лінгвістичних студіях? (О. О. Борискіна), маємо констатувати, що хоча вона є ще далекою від свого завершення, утім уже можна надати попередню переконливу й перспективну відповідь на це питання, яка вписується у контекст поглядів В.О. Плуґяна, який запевняє у тому, що без корпусної лінгвістики сучасна мовознавча наука зазнає значного регресу.

На користь таких заяв В. О. Плуґяна наведемо погляди українських учених (див. статтю: [Плахотнікова 2015, с. 242-244], які є точно опонентами Н. Хомського та його однодумців-генеративістів з їх сумнівами та запереченнями щодо питань пізнавального потенціалу корпусної лінгвістики, які визначають останню “як розділ науково-навчальної дисципліни – прикладної лінгвістики, що розробляє загальні принципи побудови та використання лінгвістичних корпусів” (Н. П. Дарчук, О. Демська-Кульчицька, В. В. Жуковська, Є. А. Карпіловська та ін.) для виконання різних дослідницьких завдань.

Зарубіжні розробники корпусної лінгвістики (Р. Baker, А. Hardie, Т. McEnergy) розглядають її і як теоретичну науку, і як методологію [Baker 2006]. Обґрунтовуючи її статус *як теоретичної доктрини зі сфери мовознавства*, згадані дослідники зазначають, що вона має свій об’єкт дослідження (природну мову та її функціонування в усних і писемних висловленнях / текстах), який підлягає спостереженню за допомогою наукових статистичних методів. У *методологічному плані* корпусна лінгвістика ґрунтується на властивих їй принципах збирання, опрацювання, збереження та аналізу даних, які варіюються залежно від типу корпусу та

його призначення, а також відповідно до конкретних завдань та сфери застосування [там само].

І вже попередні спостереження і критичний аналіз наукової літератури з цієї проблеми дають підстави припустити, що у сучасній науці сформувалися **три підходи** до оцінки й значущості корпусного напрямку для вивчення мовних явищ: 1) *радикально-категоричний*, 2) *помірковано-скептичний* і 3) *науково-перспективний*.

У світовій науці, як зазначає О. О. Борискіна, дискусія точиться не навколо ставлення учених до корпусу, а в підходах до роботи з цим лінгвістичним ресурсом [Борискіна 2015, с. 24], в його надійності як пошукової системи.

Дослідниця у своїй роботі “Корпусное исследование языка: мода или необходимость?” зібрала різні погляди прибічників і опонентів, пов’язані з перспективністю й доцільністю корпусних досліджень загалом. Наведемо ключові їхні тези, прокоментовані в її статті, але з власним аналізом й аргументами відповідно до вище сформульованих трьох підходів учених до оцінки корпусного напрямку в лінгвістиці.

Перший підхід. Так, О. О. Борискіна у своїй статті представила аргументи радикально налаштованих учених (F. Newmeyer, L. Prodromou, B. Seidlehofer, H. Widdowson та ін., серед яких і Н. Хомський та його колеги), які, за її спостереженнями, категорично заявляють, що “відсутні жодні підстави говорити про перспективність напрямку, в якого навіть немає власного УДК-класифікатора (позначенням якого часто є УДК 81’32 – “математична лінгвістика). І вже навіть ця формальна ознака, як вони вважають, нівелює значимість корпусного вивчення мовних явищ. І другий аргумент їхнього радикалізму пов’язаний із недоцільністю надавати особливий статус дослідженням, виконаним за даними корпусу, оскільки лінгвіст у будь-якій сфері вивчення формує матеріал у вигляді картотеки. Це обов’язковий етап лінгвістичного наукового пошуку. Корпус, на їхнє переконання, є заміною слову «картотека». Але з такою оцінкою корпусного

підходу не згодна дослідниця, і ми цілком її підтримуємо, яка пише про те, що у цьому випадку відбувається спекуляція поняттями, адже корпус (з розміткою та ануванням) аж ніяк не можна порівнювати з механічною вибіркою матеріалу, якою є картотека, як за масштабами і функціональністю, так і за дослідницькими можливостями” [цит. за пр.: Борискина 2015, с. 25].

Для того, щоб аргументувати свою позицію, ми звернулися до першої ідеї укладання корпусів, яка показує, що ще наприкінці ХІХ століття з величезної кількості карток аутентичних прикладів, зібраних групою укладачів словників, був скомпільований відомий Оксфордський словник англійської мови (The Oxford English Dictionary). За кілька століть до цього збиралися колекції текстів високого статусу, які зберігалися в бібліотеках і які вивчали як зразки риторики, стилю, граматики. Так, у ХІІІ ст. зусиллями 500 монахів механічно було створено перший конкорданс (список всіх слів тексту з вказівкою контекстів їхнього вживання) до латинського перекладу Біблії.

Відомий данський лінгвіст О. Єсперсен (представник Копенгагенської школи структуралізму), який зібрав величезну колекцію (близько 300-400 тис.) прикладів незвичної вимови слів, граматичних форм та конструкцій речень, став би не просто прихильником корпусних методів дослідження, як би на той час були комп’ютери [цит. за пр.: Johansson 2007, р. 17–27], а запеклим опонентом проти радикальних висловлювань щодо недоцільності корпусного підходу для вивчення мовних явищ.

А оскільки існують ще такі радикальні настрої в лінгвістичному середовищі, то варто продовжувати проведення корпусних досліджень і демонструвати їхні переваги, розкривати нові можливості для аналізу мовних явищ і підсилювати експланаторність студій цього напрямку прикладної лінгвістики.

Другий підхід. Представники помірковано-скептичного підходу до корпусних досліджень, до яких належить і Ю. Д. Апресян, вважають, що (цит. за пр. [Борискина 2015, с. 25] надмірне захоплення корпусними даними час

від часу призводить до фальсифікації результатів і зловживання кількісними даними. Суто частотний підрахунок вживання слів не може бути надійним критерієм тверджень про особливості функціонування лінгвістичного об'єкта. Проявам дилетантства у середовищі лінгвістів-корпусників почасти “сприяють” і донині не усталений термінологічний апарат і не відпрацьована методологія корпусних досліджень. Водночас учений вважає, що ці зауваження і застереження не применшують значимості корпусних технологій.

Які ще проблеми є нагальними, що викликають не стільки критику, скільки занепокоєння в лінгвістичних колах, зокрема в осередках семантичної лінгвістичної школи (засновником якої і є Ю.Д. Апресян), потребуючи термінового вивчення і надання обґрунтованих відповідей на вказані скептичні застереження?

По-перше, робота з корпусами передбачає ознайомлення з основами ІТ-термінології, з набуттям навичок пошукового запиту та вміннями застосовувати методи кількісної та статистичної обробки даних. Саме недосконалість пошукового інструментарію ускладнює роботу з корпусними даними, оскільки пошук за запитом видає сотні й навіть тисячі результатів (контекстів слововживання), які фізично неможливо опрацювати в обмежений час. Це провокує “скептиків” критично ставитися до припущень прихильників корпусних технологій у тому, що останні заощаджують час, а пошукова система сприяє вирішенню проблем будови та розвитку мови [Борискина, с. 25].

Ще одна скептична критика корпусного підходу полягає у тому, що процес компіляції текстів, а потім вилучення з них слів “деконтекстуалізує мову, оскільки позбавляє її контексту” [Widdowson 2000], а також вилучає мову з етнографії комунікації. Проте дослідження на матеріалі корпусів, наприклад, “сполучуваність ключових слів у контексті (KWIC)”, “контекст у вживанні номіналізаційного суфіксу *ness*” [McEnergy 2012, р. 35] та ін.” дають підстави для спростування цих тверджень. Саме такі контексти вживання

слів, афіксальних морфем тощо допоможуть об'єктивно виявити внутрішню будову конкретної мови.

Подібна скептична критика корпусних досліджень була також пов'язана з недосконалою методикою обробки текстів “згори вниз” без урахування загального дискурсу [Swales 2013], оскільки є такі фрагменти тексту, яких навіть конкордансер не може осягти [Kaltenbeck 2005, p. 71]. Це такі макроструктури тексту, що виконують специфічну текстову функцію.

І якщо узагальнити погляди скептиків, то вони вважають що корпусна лінгвістика має суто прикладне застосування, теоретичні засади якої взагалі відсутні. І загалом ця дисципліна є вдосконаленою методикою збирання й обробки матеріалу, новим інформаційним ресурсом.

Тим не менш останніми роками саме науковому (теоретичному обґрунтуванню) вивченню способів обробки текстової інформації спеціалісти у сфері корпусної лінгвістики стали приділяти найбільшу увагу [Biber 1998; Flowerdew 2003], які обґрунтували концепцію, в основі якої лежить підхід “згори вниз”, згідно з яким спершу визначаються функціональні компоненти, а потім всі тексти у корпусі аналізуються з точки зору цих компонентів. І, навпаки, текстові компоненти впливають з аналізу корпусів за підходом “знизу вгору”, а потім дискурсна організація окремих текстів аналізується з позицій лінгвістично релевантних текстових категорій.

Третій підхід. Ґрунтовні відповіді на радикальні й скептичні настрої намагалися дати представники науково-перспективного підходу в корпусній лінгвістиці у рамках міжнародних наукових конференцій: “Корпусная лингвистика” (<http://mathlingvo.ru/2014/10>) та “Диалог” (<http://www.dialog-21.ru/>), де основним завданням було обговорення питання вдосконалення пошукових систем і методів запиту інформації в корпусах.

Палким прихильником, як уже було зазначено вище, корпусно-орієнтованої прикладної лінгвістики є В.О. Плунгян, який разом зі своїми колегами переконаний у тому, що сучасне дослідження мови не може здійснюватися поза лінгвістикою корпусів [Плунгян 2009].

На користь цих тверджень у працях лінгвістів (Д. Байбер, А. П. Гладкова, Дж. Сінклер, В. Тойберт та ін.) наводяться досить вагомі аргументи. У статті “Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування” І. В. Мейзерська вказує на переваги застосування корпусу в мовознавчих студіях, цитуючи Я. Свартвіка, на думку якого, до таких належить, передовсім, об’єктивність, верифікованість, ефективність у вивченні мовних варіантів, діалектів, стилів, а також історичних порівнянь; можливість виявлення частоти слововживань, репрезентативність. Окрім того, учений зазначає, що корпус є теоретичним ресурсом і водночас інструментом для машинного перекладу, розпізнавання та синтезу мовлення, а також для розробки програм, пов’язаних із уживанням мови [Мейзерська 2014, с. 54; Svartvik 1992, р. 7].

Крім того, на матеріалах корпусів можна вивчати та інтерпретувати як частотні явища, так і зрідка вживані одиниці. Зіставляючи й аналізуючи дані, отримані за допомогою різних корпусів, можна виявити мовну варіативність та закономірності мовних змін, прогнозувати подальший розвиток досліджуваного явища тощо.

Корпусний підхід, на думку В. О. Плуґяна, робить результати більш емпірично релевантними. Учений припускає, що принципова новизна результатів корпусних досліджень дає підстави для розробки “корпусних словників” і “корпусних граматик” нового покоління, укладених і верифікованих саме по відношенню до конкретного фіксованого корпусу. Корпусний характер словників і граматик підвищує їх надійність і верифікацію, дозволяє уникнути суб’єктивності та неповноти. А створення аналізаторів та спеціалізованих словників для автоматизованої розмітки корпусу (морфологічної, синтаксичної, тематичної) технологічно можливо лише в рамках корпусної лінгвістики [цит. за пр.: Борискина 2015, с. 27].

Ці останні переваги корпусних досліджень свідчать про те, що в останні роки відбулися докорінні зміни у царині лексикографії. Як твердить В. О. Плуґян, намітилися контури нового моделювання мови, яка в багатьох

суттєвих відношеннях відрізняється від звичних моделей, що склалися в останній чверті ХХ століття [Плунгян 2008 с. 7–20]. Ці зміни стали настільки радикальними, що їх часто описують як революційні.

Наразі корпусний підхід до вивчення мови змінив уявлення лінгвістів про мову. Так що ж таке лінгвістичний корпус? Як правило, лінгвістичним корпусом називають сукупність текстів, зібраних згідно з визначеними принципами, розмічених за певним стандартом і забезпечених спеціалізованою пошуковою системою [Корпусная лингвистика <http://corpora.iling.spb.ru/theory.htm>].

Зарубіжні представники корпусної лінгвістики загалом розуміють корпус як дослідницьку сферу [Andor 2004], в якій сукупність текстів зібрана разом для лінгвістичного аналізу. Корпусна лінгвістика має потужні школи за кордоном у Ланкастері, Бірмінгемі, Ноттінгемі й Аризоні, а також власні спеціалізовані академічні журнали (наприклад, у перекладі “Міжнародний журнал з корпусної лінгвістики”, “Корпусна лінгвістика” і “Лінгвістична теорія”). Про це говорила у своєму вступному слові проф. Корольова А.В. на I Міжнародній науковій конференції представників української школи прикладної лінгвістики [Корольова 2018, с. 6-7].

Деякі уточнення щодо визначення лінгвістичного корпусу наявні у роботах інших зарубіжних авторів (McEnery & Hardie), які під ним розуміють “набір машиночитаних текстів, що є надійною основою для вивчення певних дослідницьких питань” [McEnery 2012, р. 1]. Головне дискусійне питання при цьому, на їхню думку, пов’язане з тим, чи дозволяє корпус вивчати мовні явища в діячій, чи лише там наявні тексти для аналізу мови у синхронії. Відповідь на це питання лежить у площині конкретного корпусу і мети його укладання.

Концептуальною ідеєю будь-яких корпусів є принципова ідеологія їхнього укладання на основі текстів, а не окремих слів, оскільки “досвід навколишнього світу значною мірою є текстовим опосередкованим досвідом, і, з огляду на таке припущення, люди живуть у світі текстів” [McEnery 2012,

р. 230]. Виходячи з цього, корпусний підхід порушує революційне питання щодо перегляду статусу слова як основної одиниці мови. І незважаючи на те, що корпусний підхід ґрунтується на розмітці текстів, ключовим питанням цього підходу є здатність корпусу надавати лінгвісту можливість вимірювати частоту певних слів і фраз, визначати способи їхньої сполучуваності, валентні зв'язки, комбінаторні можливості, композиційну семантику, стилістичні реєстри окремих слів тощо.

Підводячи підсумок викладених положень щодо оцінки корпусного напрямку у прикладних дослідженнях, зазначимо, що на сьогодні все ще відчувається брак теоретичного підґрунтя для інтерпретації результатів корпусних досліджень.

І в цьому плані, дійсно, слід більше докладати зусиль для вивчення того, що відбувається поза корпусом. Але колишній погляд на генеративну та корпусну лінгвістику як взаємно несумісні науки втрачає свої позиції, а тому дистанція між ними поступово звужується. Як наслідок, поєднання корпусного напрямку з іншими мовознавчими теоріями (функціоналізм, когнітивна семантика, комбінаторна синтагматика, теорія валентності, теорія концептуальної інтеграції, лексична семантика тощо) видається перспективним і доцільним на сучасному етапі.

Для того, щоб переконатися у надійності результатів корпусних експериментів, розглянемо на прикладі Британського національного корпусу його можливості для розкриття онтологічної і гносеологічної комбінаторної сутності такого явища в англійській граматиці, як фразові дієслова.

1.1.2 Британський національний корпус: передумови створення та можливості його конкордансеру для аналізу фразово-дієслівної семантики. Як бачимо, дискусії щодо визначення і статусу корпусної лінгвістики наразі набули ще більшого поживлення [цит. за пр. Жуковська 2013, с. 13-14; Viber, Conrad, Reppen 1998, р. 3; Kennedy 1998 р. 2; McEnery, Wilson 2001, р. 2; Meyer 2002, р. XI],

які продиктовані як активною розробкою різних типів корпусів, так і дослідницькою і лінгводидактичною увагою (див.: праці В. В. Жуковської [Жуковська 2013, с. 25-48, Жуковська 2018, с. 39-50] та ін.) до їхніх можливостей.

Підтвердженням цих спостережень є думка В. О. Плуґяна, який називає появу численних корпусів “справжньою корпусною революцією і зазначає, що саме завдяки корпусам можна подивитися на мову в реальному її стані й функціонуванні” [Плуґян 2009]. Переконливими й небезпідставними є аргументи В. П. Захарова та С. Ю. Богданової, які називають дві характеристики, що надають підстави претендувати корпусній лінгвістиці на статус самостійної дисципліни: 1) характер аналізованого мовного матеріалу; 2) специфіка інструментарію [Захаров, Богданова 2011, с. 9].

У цьому контексті вартими уваги є тези О. І. Ванівської, яка у своїй статті наводить дотичні погляди науковців щодо важливості корпусних студій, серед яких особливо доречною є в цьому плані цитована нею узагальнювальна позиція В. В. Рикова з приводу того, що “корпусна лінгвістика сприяла уточненню багатьох вже здобутих результатів лінгвістичних досліджень, а також надала можливість представити на матеріалі корпусів нові напрацювання, більш системні й ширші за обсягом емпіричного матеріалу [цит. за пр.: Ванівська 2012, с. 3]. І далі, особливо важливою для подальшої наукової перевірки є наведена О. І. Ванівською його думка про те, що наразі “центр уваги корпусної лінгвістики змістився на аналіз мовної особистості, тобто її мовленнєвої діяльності, зокрема і нагальних проблем вивчення різних засобів масової комунікації. А перевага корпусів у цьому плані полягає в їхній репрезентативності, яка визначається фонетичними, морфологічними, синтаксичними, стильовими тощо параметрами” [цит. за пр.: Ванівська 2012, с. 3].

Попередній аналіз цієї проблематики уже дає підстави говорити про те, що сучасне лінгвістичне дослідження не виконується без залучення

кількісно-статистичних обчислень, а також перевірки функціонування певного мовного явища у тексті, дискурсі, експериментальним шляхом тощо. Цей вектор лінгвістики доводить, що поступово дослідники починають усвідомлювати переваги корпусних технологій та оцінювати ці можливості. Свідченням цьому є формування у корпусній лінгвістиці окремих її напрямів, до яких варто віднести: *лексико-статистичний* (А. Б. Курузов), завданням якого є отримання точних даних про лексичний склад мов, а також про відносну частотність вживання окремих лексичних засобів (слів); *лексикографічний і лінгводидактичний*, що зорієнтовані на використання даних корпусів для укладання словників як навчальних (О. Максимов), так і лінгвістичних (Т. В. Монахова); *граматико-статистичний* (К. П. Сосніна); *перекладознавчий* (Т. О. Анохіна), *когнітивно-семантичний* (С. Ю. Богданова, К. Є. Голубкова, В. І. Заботкіна, М. О. Кронгауз та ін.) Ці напрями й навіть окремі наукові проєкти (див. монографію: “Когнитивный анализ семантики слова: компьютерно-корпусный поход”. М., 2011) якнайкраще демонструють сучасний динамічний і перспективний стан корпусних досліджень, які стали можливими завдяки тій традиції корпусної лінгвістики, витоки якої сягають, насамперед, історії створення корпусів, серед яких і Британський національний корпус.

Рання або протокорпусна лінгвістика, за словами О. Демської-Кульчицької, припадає “на етап формування теоретичного підґрунтя та прагматичних передумов виникнення цього напрямку, коли створювалися текстові зібрання для лінгвістичного дослідження переважно на паперових носіях (1910-60 рр.). З 1960-х р. (таку дату називають майже всі представники корпусної лінгвістики: див. нижче [Жуковська 2013]) починається період становлення власне корпусної лінгвістики, пов'язаної уже з машинними носіями, теорія і практика якої до 1990-х років розвивалася у три етапи: 1) етап побудови електронних текстових корпусів, 2) етап програмного опрацювання текстових корпусів, 3) етап екстрагування, аналізу й опису корпусних даних” [Демська-Кульчицька 2005, с. 100- 107]. Останній

етап пов'язаний безпосередньо із залученням корпусів до вивчення мовних явищ у різних аспектах [див. про три етапи у розвитку корпусної лінгвістики: Tognini-Bonelli 2010, p. 16-17].

За спостереженнями В. В. Жуковської, “на початку 60-х р. ХХ ст. стартували два проєкти по обидва боки Атлантики зі створення корпусів в електронному форматі. Ці проєкти здійснювались одночасно й незалежно один від одного. В університеті Единбурга в Шотландії формувався корпус усного мовлення, що включав транскрибовані версії повсякденних розмов носіїв британського варіанту англійської мови. Цей корпус досягнув розміру лише у 300000 слів. Причиною цьому були складний і затратний процес збирання та транскрибування усного мовлення та відсутність комп'ютера в університеті. У цей же час у Браунівському університеті (США) Нельсон Френсіс та Генрі Кучера розпочали укладання 1 млн. корпусу, який було названо за місцем його створення Браунівським корпусом (the Brown Corpus: <http://www.helsinki.fi/varieng/CoRD/corpora/BROWN/index.html>)” [Жуковська 2013, с. 37].

Браунівський корпус 1963 р., на думку В. П. Захарова, став першим корпусом, який можна було розглядати вже у термінологічному й змістовому плані як корпус текстів, а не просте їхнє зібрання [Захаров 2005, с. 5]. До об'єму в 1 млн. слововживань увійшли 500 фрагментів (обсягом по 2000 слововживань) текстів різних жанрів, виданих в 1961 році у США: художні тексти письменників і поетів, статті з газет і журналів, тексти на релігійну тематику, приклади писемного ділового мовлення тощо [Brown Corpus: [електронний ресурс]: <http://clu.uni.no/icame/brown/bcm.html#bc3>].

Називають різні причини створення цього корпусу, але найголовніша з них – це дослідження американського варіанту англійської мови, а також невпинний інтерес учених до появи в той час нової наукової дисципліни (йдеться про корпусну лінгвістику), яка не була сприйнята представниками трансформаційної генеративної граматики (див. докладніше про це: McCarthy, O'Keefe 2010, p. 14)]. Проте, незважаючи на непопулярність у той час

корпусних досліджень у США, все ж таки перший комп'ютеризований корпус, як зазначає В. В. Жуковська та інші дослідники, який став зразком/еталоном/стандартом для інших корпусів, був укладений саме в цій країні [Жуковська 2013, с. 36].

І вже відтоді розпочалася ще одна дискусія навколо співвідношення двох напрямів прикладних досліджень: *корпусної лінгвістики і комп'ютерної лінгвістики*. Найбільш аргументовано пояснено відмінності між цими сферами у праці “Corpus linguistics and lexicography”, в якій описано три процедурні методичні кроки для виконання корпусного аналізу: “1) опрацювання мовних даних на основі їх категорійної ідентифікації; 2) аналіз мовних даних за допомогою статистичних методів; 3) наукова інтерпретація отриманих результатів. Якщо перші два кроки повинні бути найбільшою мірою автоматизованими, то останній потребує наукових лінгвістичних знань, адже будь-яка інтерпретація є актом реалізації розумових здібностей, а тому не може бути зведена до алгоритмічної процедури. Саме в цьому полягає основна відмінність між корпусною і комп'ютерною лінгвістикою, де остання використовує мову як набір певних процедур і операцій” [Teubert 2007, p. 113].

Згодом в 1971-78 роках, за прикладом своїх американських колег, європейські вчені розпочали укладання іншого корпусу текстів, який дістав назву “The Lancaster-Oslo/Bergen Corpus of British English, LOB)” через те, що його укладачами були переважно британські й норвезькі вчені, які за основу взяли принципи укладання Браунівського корпусу (йдеться про кількість різножанрових фрагментів текстів – 500 по 2000 слововживань [The Lancaster-Oslo-Bergen Corpus of British English, LOB: [електронний ресурс]: <http://clu.uni.no/icame/manuals/LOB/INDEX.HTM>].

Створення цих корпусів надало можливість проводити численні дослідження із зіставлення двох варіантів англійської мови (американського і британського стандарту) на матеріалі різножанрових текстів, які підлягали комп'ютерному опрацюванню.

Ці стандарти укладання корпусів стали засадничими теоретичними й методологічними принципами для створення аналогічних корпусів текстів, одним із яких став **Британський національний корпус** (British National Corpus – далі BNC) [British National Corpus, BNC: [електронний ресурс]: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>], укладений у 1991-1994 рр. дослідниками з Оксфордського університету та Ланкастерського університету (залучені до цього процесу були і працівники Британської бібліотеки) і особливість якого, на відміну від попередніх корпусів, полягала в тому, що він був зібраним повних текстів із частиномовною розміткою та підкорпусом усного мовлення з головною його перевагою – можливістю доступу до нього через Інтернет. BNC за своїм обсягом становить 100 млн. слововживань, 90% яких припадає на письмові тексти і 10% – на усні (підкорпус), які належать до різних жанрів кінця ХХ ст.: газетні статті, науково-популярна література, приклади ділового листування, тексти на релігійну тематику, транскрибовані записи неофіційного мовлення, записи урядових промов тощо. У 2001 і у 2007 роках другий і третій випуски BNC було дещо переглянуто.

Є. А. Карпіловська у праці “Вступ до прикладної лінгвістики: комп’ютерна лінгвістика”, оцінюючи переваги корпусної лінгвістики і корпусів зокрема, надала таку інформацію. “Укладачі БНК спробували представити корпус у вигляді звичайної книжкової продукції і одержали вражаючі результати. Якщо роздрукувати тексти корпусу на тонкому папері з розрахунку 400 слів на сторінку, то весь його обсяг у друкованому вигляді займатиме простір близько 10 м². Для того, щоб прочитати цю продукцію зі швидкістю 150 слів на хвилину, витрачаючи на це 8 годин щодня, знадобилося б 4 роки” [Карпіловська 2006, с. 76].

Характеризуючи БНК, В. О. Плуноян відзначив, що саме цей корпус першим отримав статус “національний”, бо це, в першу чергу, за його словами, вказує на британський національний варіант англійської мови [Плуноян с. 7]. Через деякий час цей корпус став еталоном для всіх корпусів,

а значення слова “національний” набуло інших відтінків. Національним стали називати корпус, який є найбільшим і представницьким і який характеризує мову певної країни загалом. І найголовнішою вимогою до такого типу корпусу є те, що національний корпус має включати тексти різних жанрів в конкретний історичний період у збалансованій пропорції [там само].

Визначаючи Британський національний корпус як інформаційно-довідкову/пошукову й науково-дослідницьку систему, розглянемо, які можливості цієї системи дослідники вже використовували для аналізу стійких словосполук із семантикою емоцій у своїх працях і якою мірою можна буде розраховувати на ресурси цієї системи для побудови когнітивно-семантичної матриці фразових дієслів емоційних станів людини.

Спершу уточнимо, що ж таке корпус як система? Для того, щоб відповісти на це запитання, звернімось до праці В. П. Захарова “Корпусная лингвистика”, в якій він широко витлумачує поняття “корпус текстів” і не лише як “електронного зібрання текстів, розміченого так, щоб у ньому можна було швидко знайти слова і конструкції із заданими граматичними та іншими властивостями, цікавими лінгвістові”, а й як “систему управління текстовими й лінгвістичними даними, яку називають *корпусним менеджером* (або корпус-менеджером) (англ. corpus manager). Це спеціалізована пошукова система, що включає програмні засоби для пошуку даних у корпусі, для отримання статистичної інформації, а головне, для представлення результатів дослідників у зручній формі” [Захаров 2005, с. 4].

Результати цієї процедури подаються у вигляді горизонтальних рядків із пошуковим словом посередині. Ця процедура має назву KWIC (Key Word In Context) [Жуковська 2013, с. 93].

В. П. Захаров демонструє такі можливості корпусних менеджерів, за допомогою яких можна отримати з корпусів необхідну інформацію: 1) пошук конкретних словоформ; 2) пошук словоформ за лемами; 3) пошук груп словоформ у вигляді синтагми; 3) пошук словоформ за набором

морфологічних ознак; 4) виведення результатів пошуку з вказівкою контексту заданої довжини; 5) отримання різноманітних лексико-граматичних статистичних даних; 6) збереження результатів пошуку в окремому файлі тощо. Результати пошуку зазвичай видаються дослідникові у вигляді *конкордансу*, де досліджувана одиниця представлена в її контекстному оточенні та у вигляді статистичних даних. Останні можуть фіксувати частотні характеристики окремих мовних одиниць або можуть характеризувати спільну вживаність декількох лексичних одиниць тощо [Захаров 2005, с. 14-15].

Для лінгвістичних досліджень, які виконувались і виконуються на матеріалі Британського національного корпусу, важливим є механізм роботи саме його конкордансеру – спеціалізованої прикладної програми, за допомогою якої здійснюється автоматична видача заданих мовних одиниць.

100-мільйонний БНК оперується конкордансером Xlara. На конкретний запит дослідника за лічені секунди конкорданс видає результати пошуку, і що важливо досліднику, – обмежений обсяг контексту потрібного досліджуваного слова (від одного до трьох речень). Саме такий тип передавання даних за моделлю дослідник-сервер шляхом специфічного способу – World wide web – є основною характеристикою такого типу корпусів.

Британський національний корпус належить до корпусів так званого четвертого покоління, програмну систему для якого розробив Марк Дейвіс, яку згодом було розширено для забезпечення доступу до інших корпусів через сайт corpus.byu.edu [McEnery, Hardie 2012, p. 37-48].

Результати обробки корпусу системою BNCweb можна представити у вигляді таблиць зведеної кількісної характеристики статистичної сукупності, які наочно і системно показують зведені результати оброблення досліджуваного матеріалу, його цифрові характеристики, стан досліджуваного явища, і є основою для формулювання відповідних припущень і висновків [Hoffmann, Evert, Smith, Lee, Prytz 2008, p. 35].

Мережеве програмне забезпечення BNCweb, яке супроводжує Британський національний корпус, пропонує такі статистичні критерії: 1) взаємна інформація (mutual information), 2) куб взаємної інформації (MI3), 3) T-критерій (T-score), 4) Z-критерій (Z-score), 5) метод максимальної об'єктивності / логарифмічна функція правдоподібності (log-likelihood), б) коефіцієнт Дайса (Dice), застосування яких у дисертації К. В. Суворіної “Лингвокогнитивные характеристики слов emotion(s) и feeling(s) и их коллокаций в современном английском языке (на материале текстовых и корпусных данных. – М., 2012]” дало змогу обґрунтувати їй перевагу цих корпусних можливостей для виконання різних лінгвістичних завдань загалом і для побудови лексичних профілів слів зокрема [Суворина 2011, 2012]. Використовуючи конкордансер (представлення досліджуваних одиниць в їх контекстному оточенні та у вигляді статистичних даних), у своїх роботах дослідниця обмежилась розглядом ад'єктивних і дієслівних колокацій слів *emotion(s)* та *feeling(s)* – статистично стійких словосполучень, розташованих у діапазоні від 3 до 1 позиції ліворуч від цільового слова [Суворина 2011, с. 164].

Із первинних отриманих за допомогою системи BNCWeb списків колокацій було обрано перші 10 з максимальними показниками. Цю процедуру було повторено для кожного вище вказаного статистичного критерію і укладено шість списків колокацій. Лексичним профілем слова є максимальний перетин отриманих шістьох списків колокацій, тобто тих стійких словосполук, які найчастіше повторюються у найбільшій кількості груп [Суворина 2011, с. 164].

До колокацій – стійких словосполук представники когнітивної граматики (К. Є. Голубкова, С. Ліндер) відносять напівідіоматичні фразові дієслова англійської мови, розглядаючи їх як комбінацію двох повноцінних компонентів, значення яких накладаються одне на одне, утворюючи нове значення у складі цілої фразової сполуки [Lindner 1983, p. 251]. Погоджуємось із С. Ліндер у тому, що частки у складі фразового дієслова

завжди кодують певну частину його значення. Більш того, ці утворення слід вивчати на основі значень часток, а не лише дієслівного компонента, бо перші мають узагальнене значення, яке потім специфікується/ диференціюється через семантичну структуру відповідного дієслова. А тому для розкриття семантики словосполук стійкого характеру, за словами К. Є. Голубкової, найбільш релевантними є корпусні дані [Голубкова].

Припускаємо, що корпусне дослідження фразових дієслів емоційних станів людини за допомогою програмної системи BNCweb, зокрема її статистичних критеріїв, дасть змогу визначити, які дієслова на позначення емоційних станів людини в англійській мові з якими частками сполучаються разом найбільш регулярно, утворюючи фразово-дієслівні конструкції або комплекси (які за своєю природою є композиційними комплексами, фразово-дієслівними утвореннями, когнітивно-семантичними утвореннями), що належать до стійких колокацій. Спостерігаючи за валентним і дистрибутивним оточенням фразових дієслів на позначення емоцій людини безпосередньо в корпусі, можна буде шляхом застосування вищезгаданих шістьох статистичних критеріїв програмної системи BNCweb визначити їхні когнітивно-семантичні профілі і скласти матрицю – модель, яка відобразить уявлення носіїв англійської мови про цю сферу їхніх почуттів та про специфічні засоби її позначення в англійській мові за допомогою фразових дієслів.

1.2 Фразово-дієслівні емотиви як когнітивно-семантичні комплекси та фрагмент багатовимірного мовного знання матричного формату

Сучасна дієслівна семантика загалом і фразова семантика дієслівних комплексів зокрема обговорюється переважно у рамках трьох основних напрямів: 1) структурно-семантичного синтаксису, започаткованого свого часу Л. Теньєром [Теньєр 1988], 2) нової теорії дієслівної синтагматики [Уфимцева, с. 135–137] і композиційної семантики (О.С. Кубрякова),

відповідно до яких, за словами Г. А. Уфимцевої, "... дієслово у сполучуваності з іншими одиницями та в різних його словотвірних комбінаціях ... відображає ... мінімальні дискретні фрагменти (кванти) дійсності ..." [Уфимцева, с. 135–137] і, звісно, 3) когнітивної синтагматики (М. Влавацька та ін.), тісно пов'язаної з теорією концептуальної інтеграції Ж. Фоконьє і М. Тернера.

Представники всіх трьох напрямів підготували потужний ґрунт для розробки нової теорії когнітивно-семантичної реконструкції механізмів дієслівної синтагматики, за результатами якої можна буде наблизитися до вирішення надзвичайно складного і донині дискусійного питання про онтологічну і гносеологічну сутність фразового характеру дієслівних утворень англійської мови (див. докладніше: Ю. В. Петрович) і довести припущення про те, що ці утворення мають матричну природу і є продуктами процесу концептуальної інтеграції мовних феноменів загалом. Таку ж думку висловлює у своїй дисертації Ю. В. Петрович, яка зазначає, що "... реконструкція процесу утворення фразового дієслова і виявлення концептуального внеску елементів, що входять до його складу, є цілком можливими і необхідними процедурами для розкриття його природи" [Петрович 2004, с. 7].

Проте, незважаючи на потужну традицію вивчення фразових дієслів англійської мови як специфічної конструкції винятково цієї мови, подальшого осмислення потребує, на нашу думку, когнітивна сутність приєднуваної після дієслова одиниці (див. докладніше: [Ніколенко 1999]), роль якої лише зараз почали переглядати у плані її змістоутворюваних можливостей у складі дієслівної фрази.

Такий новий поворот у вивченні дієслівно-фразових утворень англійської мови зумовлений передовсім домінуванням когнітивно-семантичного напрямку у граматиці, що сприяв зміні традиційного погляду на природу дієслова як лексико-граматичного класу слів і зорієнтував дослідників (див. концепцію поліситуативного аналізу дієслова Н. Лебедевої

та учнів її школи) розглядати “дієслово, за словами О.С. Кубрякової, “не стільки як позначення різних процесів, дій і станів, що є правильним, але вже недостатнім, скільки як позначення згорнутих ситуацій [...]” [Кубрякова, с. 128]. У зв’язку з цим важливо зосередити увагу на питанні про те, які когнітивні структури актуалізуються у свідомості носіїв мови у зв’язку з певною дієслівною формою, у даному разі – *фразовим дієсловом* (С. Лінднер). До речі, нагадаємо, що термін “phrasal verb” було вперше введено в науковий обіг Логаном Смітом в його праці “Слова та ідіоми” ще 1925 року, де він розповідав, що її видавець підказав йому цю термінологічну дескрипцію.

І якщо постановка проблеми є саме такою, то, припускаємо, що не менш значимим для її обговорення є розкриття онтологічної суті фразового дієслова як когнітивно-семантичного комплексу, де обидва компоненти відіграють кожний свою важливу роль в утворенні його ідіоматичного значення (саме така ідея була покладена в основу праці Л. Сміта і заявлена навіть в її назві).

Для того, щоб підтвердити сформульовану гіпотезу, проаналізуємо думки учених щодо їхнього розуміння і витлумачення фразового дієслова, принципів і критеріїв його різних таксономій, а головне, на чому слід зупинитися окремо, - то це і до сьогодні досить звужена і навіть термінологічно невизначена сутність другого компонента (його морфологічних й синтаксично валентних і дистрибутивних сполучувальних можливостей, тобто – механізмів комбінаторної синтагматики).

Попередній критичний аналіз наведених думок авторів різних наукових праць, присвячених цій проблематиці, дають підстави говорити про те, що переважна більшість із них (Н. Д. Дідо, Д. С. Малих, Е. Ю. Чибісова та ін.) відсилають до- і спираються на витлумачення фразового дієслова, запропонованого у роботі Джейн Поуві (J. Povey) “Фразовые глаголы и их употребление” (J. Povey “Phrasal verbs and how to use them”), де дослідниця назвала найважливіші, на її думку, характерні ознаки фразового дієслова

[Povey 1990, p. 8 – 11], серед яких: 1) обов'язкова трансформація фразового дієслова простим дієсловом, 2) ідіоматичність, 3) здатність до утворення пасивних конструкцій (т. зв. пасивізація), 4) здатність до утворення питальних займенникових форм на зразок *who (m)* чи *what*, а не форм прислівників, як-то: *where*.

Ці характеристики (які, на нашу думку, не можуть бути онтологічно вичерпними для розкриття його граматичної і семантичної природи) Джейн Поуві виводить на основі сформульованого нею визначення фразового дієслова, яке тиражується у численних статтях і дисертаціях останніх років і під яким вона розуміє “поєднання простого дієслова (*come, put, go* тощо) і адвербіального післялогу (*in, off, up* та ін.), що становить/утворює єдину семантичну і синтаксичну одиницю [Povey 1990, с. 4]. Але це витлумачення продовжує викликати критику в середовищі лінгвістів [Чибисова 2009, с. 179] і не безпідставно, бо не містить достатньо переконливих аргументів, обмежуючись запитаннями до авторки на зразок таких: “Чи можуть уважатися вказані у визначенні Джейн Поуві комбінації фразовим дієсловом на підставі запропонованих характеристик?, бо жодна з них не є цілком достовірною, оскільки серед величезної кількості подібних утворень та їх варіантів наявні теж численні винятки” [Малых 2009, с. 106].

Дійсно, окреме питання викликають комбінації дієслів, що розглядають як фразові. Так, зокрема, до таких комбінацій (див. [Яцкович 2000]) відносять не лише власне фразові дієслова (утворення на зразок дієслово + “частка/постверб/постпозитив тощо як умовний термін), але й такі конструкції, як “дієслово + прийменник” (*dispose of*), “дієслово + частка + прийменник” (*put up with*), що лише увиразнюють термінологічну плутанину. І попри тривалу дискусію з цього питання, воно і донині залишається відкритим.

У працях останніх років [Яцкович 2000] все частіше робляться спроби надати фразовим дієсловом фразеологічний статус, тобто розглядати їх у розрядах фразеологічних одиниць, що складаються з дієслова та постверба

(специфічного утворення, яке не є ані прислівником, ані прийменником), а вище наведені приклади поєднання дієслова з різними компонентами пропонують диференціювати за критерієм *ідіоматичності* (власне фразові дієслова) / *неідіоматичності* (які не є фразовими дієсловами). Цей критерій пропонує також Д. Поуві (див. вище).

Варто погодитися з тим, що фразові дієслова англійської мови є ідіомами, але відносити їх до фразеологічних одиниць, навряд чи є підстави, бо більшість з них утворені на основі когнітивного процесу метафоризації, а не власне фразеологізації (нижче це буде продемонстроване). А тому погоджуємося з думкою про те, що і досі складно провести чітку грань між власне фразовими дієсловами, фразеологізмами, з одного боку, і дієсловами з “чистими” прислівниками і прийменниками, - з іншого.

Свою позицію і відповідь на цю дискусію спробуємо надати після критичного огляду праць, в яких обговорюються пов'язані з викладеною проблемою питання і які вище вже було сформульовано, зокрема представити наукову площину власних міркувань.

Переконливі аргументи для формулювання оптимального обґрунтованого визначення поняття фразового дієслова лежать у таких наукових сферах, як теорія комбінаторної синтагматики і теорія концептуальної інтеграції, крізь призму яких варто розглядати механізми поєднання дієслова та його компонентів як когнітивно-семантичного комплексу, що є фрагментом знань матричного формату носіїв англійської мову про відображену цим комплексом ситуацію/фрагмента дійсності.

З цією метою першочерговим завданням є аналіз поглядів учених щодо неоднозначного розуміння і термінологічного витлумачення другого компонента, який приєднується до дієслова. У цьому контексті наведемо слушні припущення О. С. Палій (див. “Дієслова з постпозитивними компонентами on і off в сучасній англійській мові”. – Донецьк, 2008), яка говорить про невизначеність природи дієслівного постпозитивного компонента, його категоріального статусу та складної семантичної структури.

Насамперед, дискусійними і донині залишаються два питання: 1) термінологічне позначення другого компонента і 2) його морфологічна сутність. У згаданій вище праці дослідниця О. С. Палій, слідом за Н.М. Амосовою (Амосова 1963), позначає приєднуваний до дієслова елемент терміном “постпозитивний компонент” на тлі таких його суміжних і синонімічних дублетів, як “адвербіальний післяйменник” (І.Є. Анічков 1997), дієслівно-прислівникові сполучення” (С.Б. Берлізон 1957, 1964, Н.Ф. Карягіна 1977), прислівникова частка” (Л.І. Зільберман 1955, Дж. Поуві), частка (С. Лінднер 1983); постверб” (Б.М. Духон 1983), постпозитивний префікс” (Ю.О. Жлуктенко 1954), дієслівно-адвербіальний комплекс (А.А. Воскрес 2014) і т.ін. і визначає його як “післядієслівний компонент, який, через послаблення своєї прислівникової функції, утворює з дієсловами більш-менш стійкі семантичні та синтаксичні сполучення” [Палій 2008]. Але нові роботи, ідеї яких сягають праць С. Лінднер та її послідовників, переконують у тому, що таке вже неодноразово тиражоване і дещо застаріле розуміння постпозитивного компонента не сприяє пошукам відповіді на порушені вище два питання. І в дисертації О.С. Палій, на жаль, аналізується поверхнева його природа, зведена до словотвірної і семантичної похідності фразового дієслова загалом тощо, а не когнітивна сутність.

Дійсно, ґрунтовним і таким, що дає змогу осмислити онтологічну природу постпозитивного компонента, є витлумачення фразового дієслова у роботі Ю.В. Петрович (Когнитивные основы образования новых фразовых глаголов в современном английском языке. – Калининград, 2004), під яким вона розуміє похідну одиницю (продукт вторинної номінації), семантика якої твориться при взаємодії концептуальних структур дієслова і частки. Фразове дієслово у такому разі є особливим композиційним, або інтегративним утворенням зі специфічним типом значення (термін О.С. Кубрякової), що не зводиться повністю до значення його частин [Петрович 2004, с. 6-7] (і тут не йдеться про послаблення, зокрема, функцій другого компонента – *уточнення наше* – Н.Б.), а конструюється за законами когнітивної граматики Р. Ленекера.

Вочевидь, що спрощене бачення граматичної і семантичної сутності дієслівно-фразового комплексу призвело до дискусійної проблеми, яку намагалися вирішити у традиційній теорії сполучуваності, яка згодом була розвинена в окремий напрям комбінаторної синтагматики. Стисло нагадаємо ключові положення цієї теорії.

У добу класичної структурної лінгвістики питання комбінаторики мовних знаків, за словами М. В. Влавацької, досліджували в аспекті синтагматики/теорії власне сполучуваності, яка передбачала аналіз лінійних відношень між мовними знаками. І вже тоді (середина ХХ ст.) у лінгвістиці формується розуміння того, що вивчення синтагматичної будови мови має стати окремим напрямом вивчення мови, яка буде безпосередньо вивчати правила комбінацій одиниць мови відповідно із заданим смислом [Влавацкая 2013, с. 3].

Не вдаючись докладно в історію розробки згаданої теорії, зазначимо, що в результаті тривалих дискусій навколо поняття валентності як центрального терміна синтагматики, пов'язаного, передовсім, з ім'ям Л. Теньєра, який під ним розумів правила сполучуваності дієслів на основі його здатності й можливостей приєднувати певну кількість актантів [Теньєр 1988], цей термін почали розглядати ширше як граматичну і семантичну здатність слів утворювати валентні зв'язки з іншими компонентами в реченні, а не лише з дієсловами. У своїй теорії Л. Теньєр розглядав речення як реалізацію синтаксичних валентностей слів, але все ж таки робив акцент на ключовій ролі слова-присудка в реченні. І в цьому плані його позиція щодо поняття валентності частково збігається з поглядом С.Д. Кацнельсона, який відчуття неповноти висловлювання розглядав також на тлі дієслова-присудка [цит. за пр. Korolyova 2018].

Найбільш перспективне й оптимальне визначення поняття валентності запропонував І. М. Богуславський, в якому імпліцитно відобразив його зв'язки і відношення з контекстом висловлення. “Валентність, як зазначає І. М. Богуславський, – це властивість слова L описувати ситуацію, в якій є

учасник X Відповідно, слово має стільки валентностей, скільки учасників ситуації (семантичних актантів) потрібно описати, щоб повністю інтерпретувати його значення” [Богуславський, с. 360].

Представлений погляд на сутність валентності свідчить про те, що в широкому розумінні йдеться про когнітивний характер цієї категорії, яка відображає здатність носія мови зв'язувати певні мовні одиниці в конкретній ситуації спілкування, що називається звичайним контекстом або їх оточенням (Испирян 2012, с. 75). Тут контекст розуміється як словесне оточення мовної одиниці, яке почали пов'язувати з поняттям дистрибуції, а не валентності, розглядаючи різноманітні зв'язки слова з іншими словами (див. робота М.П. Кочергана "Слово та контекст") в певній ситуації спілкування.

Окремим аспектом цього напряму в англійській мові стало питання фразових дієслів та зв'язків поєднання дієслова з другим його компонентом. Жваву дискусію в цьому обговоренні викликало питання характеру зв'язку поєднаних компонентів, що відображає чи то їхню аналітично словесну, чи все ж таки синтаксичну природу.

1.2.1 Механізми взаємодії когнітивно-семантичних зв'язків дієслова і частки у складі фразових комплексів. Учені, що відстоювали функціональну еквівалентність фразових дієслів окремим аналітичним словам (І.Є. Анічков, Ю.А. Жлуктенко, А.Г. Ніколенко, Л. Сміт і ін.), уважали, що постпозитивний компонент є словотвірним елементом, який модифікує або докорінно змінює значення вихідного дієслова. Тимчасом протилежне бачення було у дослідників, які розглядали другі компоненти як прислівники або прийменники (І.В. Арнольд, С.О. Гурський, О.І. Смирницький та ін.), а статус всього дієслівного комплексу як дієслівно-прислівникові чи, відповідно, дієслівно-прийменникові утворення з різним ступенем сполучуваності і, звісно, валентних або дистрибутивних зв'язків.

Дуже слушними є думки представників першого погляду, які надавали першочергового значення постпозитивному компоненту як такому (хоча помилково ототожнювали фразові дієслова з аналітичними словами, а не з комбінаціями двох самостійних компонентів), що докорінно змінює значення пов'язаного з ним дієслова, адже він, на нашу думку, має більш абстрактну семантику і актуалізує нові смисли у дієслова, що має більш конкретну семантику (наприклад, дієслова емоційних станів людини). Тимчасом цінність теорії прихильників другого підходу полягала в тому, що вони намагалися розв'язати проблему сполучуваності/синтагматики (валентності/дистрибутивності) обох компонентів у складі дієслівної фрази. Уважаємо, що результати досліджень авторів обох напрямів поступово сприяли порушенню питання про те, як же саме відбувається взаємодія компонентів, що складають комплексні одиниці різного порядку на зразок фразових дієслів.

На початку ХХІ століття вивчення цієї проблеми розпочали крізь призму теорії концептуальної інтеграції [Кубрякова 2004; Fauconnier, Turner; Sweetser 2000 та ін.], яка розглядається як одна з найбільш загальних когнітивних операцій, в ході якої вихідні поєднувані ментальні простори (власне дієслово як структура, що описує ситуацію, і постпозитивний компонент з його просторовою семантикою) створюють нову інтегровану структуру, яка розвивається за своїми законами [Петрова 2004, с. 5], тобто за законами когнітивної граматики.

Уперше такий вектор вивчення фразових дієслів запропонувала С. Лінднер у 80-х роках ХХ ст., розглядаючи фразове дієслово як конструкцію, що кодує цілу інтегровану сцену. Кожен компонент такої конструкції випромінює певні аспекти цієї сцени [Lindner 1983. р. 251]. Фразове дієслово як комбінація двох рівновзначних компонентів, які накладаються один на одного, є результатом утворення нового значення.

С. Лінднер пропонує розглядати значення частки у складі фразових дієслів як набір конкретних, взаємопов'язаних смислів і їх узагальнень (схем), які мають щось спільне з конкретними дієслівними смислами, але є більш

абстрактними. При цьому значення частки задає серію конфігурацій із дієсловом – від прямих значень – до переносних, як правило, різноманітних метафоричних.

Дозволимо собі навести приклади з праці Ю.В. Петрович, яка аналізувала когнітивно-метафоричний підхід Памели Морган [Morgan 1997, р. 345] до розкриття сутності частки у складі фразових дієслів та метафоризації всього когнітивно-семантичного фразово-дієслівного комплексу.

Фразове дієслово *to figure out* є результатом чотирьох процесів метафоризації. По-перше, утворене від іменника за допомогою метонімії дієслово *to figure* зі значенням “to manipulate numbers” на основі конвенціональної метафори, що концептуалізує мислення як форму обчислення, набуває більш абстрактного значення “to reach a solution by thinking”. По-друге, пряме значення постпозитива *out* – “not within the boundaries of a container” розширюється і починає співвідноситися у свідомості носіїв мови з такими поняттями, що уявляються/концептуалізуються, як контейнер. По-третє, далі, з цих двох джерел доменів – безпосередньо дієслова *to figure* на основі концептуальної метафори THINKING IS CALCULATING і постпозитивного компонента *out* – за допомогою концептуальної метафори A PROBLEM IS A LOCKED CONTAINER – утворене нове фразове дієслово *to figure out* розвиває цільовий домен зі значенням “to make a solution cognitively accessible by thinking”. Як наслідок, фразове дієслово *to figure out* стає інтегрованою конструкцією (або в нашому позначенні ще і когнітивно-семантичним комплексом, фразово-дієслівним комплексом) як когнітивно, так і синтаксично. І, по-четверте, зрештою, розпочинає дію концептуальна метафора KNOWING IS SEEING (на основі метафори INACCESSIBLE IS OUT/VISIBLE IS IN), утворюючи концептуальний зміст фрази *to figure out a solution*, що має значення “causing smth to be known by thinking about it” [цит. за пр. Петрович 2004, с. 25].

Саме в цьому розкривається матричний формат фразового дієслова, реконструювати який можна за допомогою механізмів концептуальної інтеграції ментальних просторів, що, як показує попередній приклад, організуються за допомогою когнітивних моделей. У моделі концептуальної інтеграції фразового дієслова беруть участь два вихідні ментальні простори – простір дієслова *to figure* і простір постпозитивного компонента *out*, між якими відбувається когнітивна операція з поєднання елементів обох структур на основі подібності та аналогії [Fausconnier, Turner 2003]. Таку когнітивну операцію в теорії когнітивної метафори називають картуванням (Дж. Лакофф та ін.), а в теорії класичної дієслівної синтагматики цей складний механізм картування або концептуальної інтеграції намагалися пояснити не на пізнавальному (когнітивному) рівні, а шляхом готових морфологічних і семантико-синтаксичних конфігурацій прислівникового або прийменникового компонента і дієслова, тобто суто на мовному рівні.

Спільні концептуальні ознаки дієслова і постпозитивного компонента, що об'єднують вихідні ментальні простори, проектується у так званому породжувальному просторі, на основі складного когнітивно-комбінаторного синтагматичного механізму. У процесі концептуальної інтеграції нова модель генеративного простору переноситься на кожну з моделей первинних ментальних просторів, забезпечуючи структурну узгодженість їх елементів. Далі відбувається процес вибіркової інтеграції структур та елементів вихідних моделей для створення нового простору – бленду, результатом якої є інтегрована структура (у даному разі фразове дієслово) з новим смислом. Утворення нового смислу (нової структури свідомості) відбувається за допомогою трьох когнітивних операцій: 1) об'єднання елементів вихідних ментальних просторів та встановлення відношень/зв'язків між ними; 2) утворення нових фонових концептуальних структур та їхнє відображення у свідомості носіїв мови; 3) осмислення/інтерпретація нової структури. При цьому Ж. Фоконьє і М. Тернер відзначають, що ці операції виконуються миттєво, тому виділення послідовності їх перебігу є досить умовним

науковим поясненням феномена концептуальної інтеграції [Fauconnier, Turner 2003].

Інтегровані ментальні простори відображають одну з фундаментальних властивостей людського мислення та мови – здатність комбінувати мовні знаки у конкретній ситуації їхнього вживання на основі когнітивно-граматичних та лексико-семантичних зв'язків компонентів утворених мовних конструкцій як результату структуризації досвіду, представленого в їхніх значеннях.

Це аргументує наше припущення про те, що фразові дієслова англійської мови є когнітивно-семантичними комплексами, які відображають певний фрагмент багатовимірного знання (структурованого досвіду) матричного формату.

У результаті взаємодії концептуальної структури дієслова і постпозитивного компонента утворюється нова концептуальна структура, відсутня у вихідних ментальних просторах кожного з компонентів. При цьому в ході концептуальної інтеграції підтримується зв'язок між блендом (новим смыслом дієслівно-фразового комплексу) і генеративним простором, а також між блендом і вихідними ментальними просторами. Мовною фіксацією нової концептуальної структури стає фразове дієслово, а отриманий бленд є новим конструктором ситуації.

У результаті механізму концептуальної інтеграції утворено когнітивно-семантичний комплекс дієслова і постпозитивного компонента (який складається з двох структур: 1) нового значення фразового дієслова і 2) комбінації дієслова і постпозитивного компонента) як результат генерування нового знання в масштабі, доступному розумінню носіїв англійської мови.

Підсумовуючи, зазначимо, що процес утворення фразових дієслів англійської мови можна реконструювати на основі теорії концептуальної інтеграції. Він зводиться до утворення бленда (нового значення фразового дієслова) у процесі концептуальної інтеграції вихідного ментального простору дієслова і вихідного простору постпозитивного компонента.

Проектування елементів вихідних просторів та відношень, що їх пов'язують, відбувається шляхом метафоричної селекції. Специфікою утворення фразових дієслів є те, що з вихідного простору дієслова у бленд завжди проектується його категоріальний смисл, який стає основою структури бленда. Бленд, тобто фразове дієслово, як нова комбінаторна структура не копіюється цілком з вихідних просторів, а генерується під час поєднання проєкцій із вихідних просторів, фонових знань носіїв англійської мови та ментального відображення фрагмента дійсності, позначуваного цим утворенням, в їхній свідомості.

1.2.2 Матричне профілювання когнітивно-семантичних зв'язків фразово-дієслівних емотивів. Емоційна сфера вважається однією з найскладніших систем концептуального світу людини. І не випадково, що у гуманітарних науках загалом і в лінгвістиці зокрема вивченню цієї системи стали приділяти більше уваги, у результаті якої з'явився новий науковий напрям – емотологія (емотіологія, емотивна лінгвістика: Л. Г. Бабенко, М. В. Гамзюк, А. В. Довгаль, Т. В. Ларіна, В. В. Шаховський, Ю. О. Шепелева та ін.). Основною проблемою в емотіології залишається питання визначення принципів і критеріїв для диференціації двох типів засобів, які вживаються: 1) на позначення емоцій і 2) для вираження емоцій, хоча тенденція до розмежування цих питань вже простежуються у роботах багатьох дослідників [Довгаль, Шепелева 2015]. І у цьому зв'язку, безумовно, слід наголосити, що ключовим граматичним засобом, навколо якого тривають дискусії лінгвоемотіологів, є дієслово, яке називають найпродуктивнішим класом слів, що надає змогу семантико-граматично розмежувати як власне позначення емоційних станів людини, так і її ставлення до їхнього прояву. Критерії для такого дієслівного розмежування можуть бути обрані як на базі сформованих підходів до класифікації емоцій, так і на основі розкриття когнітивно-граматичної природи дієслова кожної конкретної мови, в даному разі англійської, а

особливо таких утворень, як фразово-дієслівні комплекси та їхні можливості позначати емоційні стани людини.

Виходячи з постановки сформульованої вище проблеми, необхідно розглянути питання про класифікацію емоцій і визначити, які з методів є найбільш оптимальними й ефективними для розкриття когнітивно-граматичної природи дієслівних засобів в англійській мові, що позначають емоційні стани, і які онтологічні ознаки емоцій лежать в основі розроблених класифікацій.

Починаючи з античності, емоційну сферу людини намагалися осмислити всі покоління філософів і психологів, зокрема і сучасні, і як наслідок, почали розробляти різні класифікації емоцій, але наразі найбільш вичерпною, на яку спираються майже всі лінгвісти, що є представниками емотіології, вважається теорія диференційних емоцій К. Ізарда (І.А. Галуцьких, Н. В. Ханикіна, Н. С. Штефанюк та ін.). Під емоцією американський учений розумів ЩОСЬ – назвемо це стан людини, перебуваючи в якому вона переживає певні почуття (feeling), що мотивують і спрямовують її мислення й дії [Изард, с. 32]. Класифікація К. Ізарда містить такі основні базові емоції, які з окремими уточненнями представляємо в такому ланцюгу: інтерес – здивування, радість – задоволення, подив – зосередження уваги, горе – страждання, гнів – агресія, відраза – зневага, страх – збудження, провина – сором, тривога – хвилювання [там само, с. 130] і які нижче буде співвіднесено з дієсловами англійської мови, які позначають зазначені емоційні стани людини, насамперед, із тими, що в конфігурації є поткомпонентами стають фразовими утвореннями.

Розкриття можливостей фразово-дієслівних комплексів позначати вказані у класифікації емоційні стани людини, які за допомогою програмного забезпечення Британського національного корпусу відібрано для аналізу, буде здійснюватися шляхом застосування структурного методу, зокрема таких його методик, як компонентний аналіз і дистрибутивний, а також методу концептуальної інтеграції ментальних просторів Ж. Фоконьє.

Щодо розуміння поняття емоційного стану, то, покликаючись на спостереження Є. П. Ільїна, зазначимо, що його відправним моментом є поява певної емоції як реакція на безпосередню чи то опосередковану оцінку емоціогенної ситуації, у результаті якої з'являються почуття й афекти [...] [Ильин 2001, 2006]. Емоційні реакції, як правило, тісно пов'язані з подіями, що їх зумовили. Тимчасом в екстремальних умовах, коли людина не може опанувати свою реакцію на якусь ситуацію, то почуття трансформуються в афекти – особливий вид емоцій, що супроводжуються надзвичайно сильною реакцією (наприклад, гнів), яка не контролюється свідомістю, а тому не може бути стриманою [там само].

Таке витлумачення онтології емоційного стану цілком узгоджується з поглядом К. Ізарда на трикомпонентну структуру емоцій як психологічного процесу, який включає: 1) пережите або усвідомлене її відчуття; 2) зміни, які відбуваються в різних системах організму: нервовій (збудження, хвилювання тощо), ендокринній (почервоніння шкіри тощо), дихальній (посилення ритму, спазми тощо) та ін.; в) відображення на обличчі (мімічні прояви) [Изард, с. 120].

Ці компоненти вочевидь К. Ізард урахував при розробці вищенаведеної класифікації емоцій і передовсім їхнє психологічне підґрунтя, називаючи емоцію (фундаментальну/базову/окрему) складним феноменом, що онтологічно ґрунтується на 1) суб'єктивних переживаннях людини, 2) нейрофізіологічних і 3) мімічно-тілесних виявах [там само]. На нашу думку, наведені аргументи вченого є цілком переконливими, щоб уважати емоцію психологічним процесом, який відображає ставлення людини до реальних або можливих ситуацій навколишнього світу, що може як швидко змінюватися, так й інтенсивно тривати.

Інші вчені у процесі розробки класифікацій базових емоцій за основний критерій брали лише якийсь один із компонентів, наприклад, останній компонент. За результатами проведених експериментальних досліджень, наприклад, П. Екман дійшов висновку, що представники різних

національностей розпізнають емоції за виразом обличчя, і на цій підставі виділив такі базові емоції, як гнів, відраза, страх, радість, печаль, здивування [Екман 2010].

Не вдаючись до інших численних класифікацій емоцій, які розробляли переважно психологи і на доробки яких у своїх наукових студіях покликаються сучасні дослідники (М. Арнольд, У. Макдауелл, С. Томкінс, Дж. Уатсон, А. Фішер та ін.) [цит. за пр.: Степанюк 2016, с. 18, 33, 37, 40], слід зауважити, що всі вони так чи інакше спиралися на розуміння емоції як реакції або комплексу реакцій, зумовлених не лише суто психологічними, а й когнітивними процесами, що було перевірено експериментальним шляхом [див.: Izard, Nagler, Randall, Fox 1965].

Але, незважаючи на те, що дослідники обирали різні критерії для класифікації емоцій, все ж таки основний базовий їх реєстр/набір є майже однаковим, а головний висновок, який було зроблено у процесі їх вивчення полягав у тому, що кожному з них можна визначити за оцінною шкалою: позитивною або негативною. Окрім того, висловлювалися припущення і наводилися аргументи щодо амбівалентності окремих емоцій.

Натомість тут важливими є припущення К. Ізарда про те, що “замість того, щоб говорити про негативні й позитивні емоції, було б правильніше вважати, що існують такі емоції, які сприяють підвищенню психологічної ентропії, а також ті, що, навпаки, покращують конструктивну поведінку” [Изард 9]. Загалом, погоджуємося з такими міркуваннями ученого, адже кожна людина на власному досвіді в той чи інший період часу відчувала позитивний або негативний тон/вплив емоцій у своїх психологічних переживаннях, у тимчасових чи тривалих, та їхню інтенсивність.

Такий підхід свідчить про те, що кожна емоція (позитивна, негативна чи амбівалентна) може бути відчута лише у процесі її пізнання людиною, і це актуалізує когнітивний вектор досліджень в емотіології, і зокрема залежно від того, як та чи інша емоція впливає на внутрішньо-особистісні процеси й процеси взаємодії особистості з найближчим соціальним оточенням і як

дієслівні ресурси англійської мови розкривають її когнітивно-психологічну природу. Відтак, основним із завдань лінгвотіології стає конструювання когнітивно-граматичної карти (матриці) емоцій, у даному разі на матеріалі фразових дієслів, що вживаються на позначення емоційних станів людини в Британському національному корпусі (далі – БНК).

Для подальшого дослідження оцінного шкалування емоційних станів людини як когнітивно-психологічного процесу, відображеного у семантико-граматичних комплексах фразових дієслів (дієслово + постпозитивний компонент) англійської мови, синтезуємо характеристики кожного з виділених вище 8-х видів емоцій (Б. І. Додонов, К. Ізард, П. Екман та ін.).

1. Емоція “Інтерес” – це та емоція, яка допомагає людині розвиватися як інтелектуально, так і фізично. Інтерес у людини, як правило, викликає найчастіше *позитивні емоції*, адже людина отримує нові знання, навички та мотивує їх розвиток. Натомість, інтуїтивні спотереження дають підстави говорити і про те, що інтерес не є цілком позитивним явищем, бо залежить від сфери зацікавлення і його ступеня. Так, скажімо, надмірний інтерес навряд чи можна вважати позитивною емоцією, як і ті сфери інтересу, що не сприймаються суспільством, є табуйованими в конкретній культурі й подеколи неприйнятними для зацікавлення. Тому, зважаючи на ці емпіричні припущення, маємо визнати амбівалентну оцінку емоції “Інтерес”, звичайно, з більшим індексом позитивного полюсу на оцінній шкалі.

2. Емоція “Радість” приносить людині задоволення, а тому є цілком позитивною емоцією, яка виникає після того, як людина змогла або незабаром зможе задовольнити свої бажання. З суб’єктивного погляду, це найбільш бажана емоція, що може виникати в тому числі й унаслідок послаблення дії негативної емоції.

3. Емоція “Подив” є реакцією на несподівану подію, і хоча вона характеризується підвищенням нервової стимуляції, проте власне емоційно-оцінного знака не має, а тому вважається нейтральною емоцією. Подив може

перейти в Інтерес, головна мета якого – підготувати людину до раптової події і зосередити її увагу на об'єкті.

4. Емоція “Горе” є стражданням як реакцією на негативні життєві ситуації, пов'язані з тимчасовою (наприклад, розлука) або постійною (смерть) втратою коханої людини або іншими життєвими втратами. Головна мета цієї емоції – пристосуватися до життя без коханої людини та пережити почуття самотності та жалю до себе. Горе завдає людині біль, а тому належить до негативних емоцій.

5. Емоція “Гнів” – це цілком негативний емоційний стан, як правило, мотивований поразкою на шляху задоволення вкрай важливих потреб людини і викликаний неприпустимою поведінкою іншої людини, що суперечить нормам етики, моралі тощо. Також гнів може бути спровокований особистою образою, обманом або примусом виконати неприйнятну дію. Гнів може перерости в неконтрольовану форму – лють.

6. Емоція “Відраза” – це також негативний емоційний стан, викликаний взаємодією з неприємним для людини об'єктом чи суб'єктом, що може виникати поряд із гнівом. Відраза мотивує сильне бажання позбутися провокативних чинників. Відраза співвідноситься з таким емоційним станом, як зневага, спровокована неузгодженістю переконань і поведінки одного суб'єкта з переконаннями й поведінкою іншого суб'єкта. Зневага як емоція виникає в міжособистісних стосунках і на полюсі оцінного шкалування є, звичайно, негативним знаком.

7. Емоція “Страх” – це найсильніша негативна емоція, що викликає негативний емоційний стан як реакцію на отримання інформації про реальну чи уявну загрозу для різних сторін життя суб'єкта чи близьких до нього людей. Відчуваючи емоцію страху, людина лише передбачає, що її життя перебуває під загрозою.

8. Емоція “Провина” як сором – це емоція, що пов'язана з засудженням власної поведінки і супроводжуються докорами сумління, невпевненістю, каяттям, коли людина відчуває особисту відповідальність за скоєні вчинки

тощо. Ця емоція провокує виникнення почуття безпорадності як реакція на вкрай негативну оцінку власних дій з боку інших людей.

Скориставшись тлумачними словниками та словниками фразових дієслів (<https://www.ldoceonline.com/dictionary/phrasal-verb>) було виконано словникову вибірку дієслів емоційних станів людини в їхньому співвідношенні з вище схарактеризованими вісьмома видами емоцій.

Емоція “Інтерес” позначається базовою пасивною конструкцією *to be interested in*, де дієслово-зв’язка *to be* в поєднанні з дієприкметником *interested in* вказує на емоції суб’єкта, що перебуває у стані зацікавленості, й тлумачиться в Оксфордському багатомовному онлайн-словнику Glosbe як “цікавитися, дивуватися, тобто виявляти інтерес або зацікавленість до чогось”: *This can aid us to be cautious in lending an ear to those who seem to be interested in others but are, in reality, only seeking their personal advantage* (Це може допомогти нам бути обережними, коли слухаємо тих, які начебто цікавляться іншими, але насправді шукають тільки свою особисту користь).

У переліку відповідників для вираження синонімії значень цієї базової конструкції у цьому ж словнику подане фразове дієслово *to latch* в поєднанні з посткомпонентами *on/onto*: *to latch on/onto*, яке теж може вживатися у значенні “зацікавитися” (тобто виявляти значний інтерес до чогось: *Don't just latch on to the latest management fads*). Фразова конструкція *to latch on/onto* зафіксована і в Oxford Phrasal Verbs Dictionary for learners of English, де в переліку її тлумачень є значення “to be interested in an idea, fashion, etc.”, наприклад, *Young children latch onto phrases and repeat them over and over* (Маленькі діти виявляють зацікавлення до фраз і повторюють їх знову і знову).

При цьому слід зазначити, що в базовій конструкції *to be interested* актуалізований позитивний регулятор емоційного стану, що передається дієприкметником *interested*, в якому закінчення *-ed* вказує саме на стан емоції інтересу. Семантична і граматична конфігурація вживання базової конструкції *to be interested in* в БНК представлена 111 випадками у 105 різних

за функціональним призначенням дискурсах (в академічному (професійному)) та періодичних виданнях із частотою вживання 1.13 прикладів на мільйон слововживань, наприклад: *Are women not expected to be interested in computing?*

Тимчасом аналіз кількості вживання фразового дієслова *to latch on* надає інші результати: 52 випадки у 46 текстах (відповідно, частота: 0,53 екземплярів на мільйон слововживань різного функціонального призначення (від писемного мовлення до періодичних видань та усно-розмовного мовлення), де показники варіюються від високих до низьких залежно від жанру. Найчастіше вживання цього фразового дієслова простежується в доменах МИСТЕЦВА, ДОЗВІЛЛЯ та СУСПІЛЬНОЇ СФЕРИ.

Окрім виявлення контекстних реалізацій фразово-дієслівної конструкції (або фразово-дієслівного комплексу) *to latch on/onto* в писемній частині БНК, було проаналізовано і розмовну його частину, де є можливість прослухати текст з її вживанням. Для цього в корпусному менеджері додано мікрофон.

На позначення другої у нашій класифікації емоції “Радість” серед різноманітних синонімічних дієслівних варіантів базовим обрано дієслово *joy*, яке має значення “радіти, задовільняти, насолоджуватися”, але яке вживається здебільшого в ролі іменникового дублета: *But I also felt joy because as a result of their courage and zeal, so many people learned the truth and came to know our loving Father* (Colette, Netherlands) (Однак я відчувала радість, оскільки завдяки їхній мужності та завзятості чимало людей пізнали правду і познайомилися з нашим люблячим Отцем). Але семантично в наведеному прикладі іменник *joy* в своєму ЛСВ не втрачає дієслівної ознаки стану радості.

Основним критерієм для вибору з синонімічного ряду саме цього дієслова був семантико-морфолого-синтаксичний, який надає змогу диференціювати дієслово *joy* від іменника *joy*, що вживається на позначення позитивного відчуття радості, щастя, задоволення і т.ін. і в словникових

статтях стоїть на першому місці з найвищою частотою вживання у цих значеннях.

Фразовим його відповідником є дієслівний комплекс із постпозитивом *to perk up*, який без останнього є синонімічним варіантом дієслова *joy*, оскільки має одне зі значень, пов'язане з емоційним станом радості, – “пожвавитися”. Тимчасом лише у фразовому комплексі *to perk up*, яке має значення “підбадьоритися” архісема ‘відчуття задоволення і стану піднесення’ актуалізується в таких диференційних семах, як ‘стати більш веселим’, ‘стати більш активним’, ‘стати більш зацікавленим’, наприклад: *She seemed kind of tired, but she perked up when Helen came over* (Вона виглядала дещо стомленою, але підбадьорилося, коли підійшла Хелен). У цьому прикладі фразовий комплекс *perked up* актуалізує сему ‘стати більш активним’. У наступному прикладі: *Perk somebody up: There’s no doubt coffee perks you up* (Немає сумніву, що кава підбадьорює / підносить нам настрій) фразове дієслово є безпосереднім маркером піднесеного стану мовця.

Також варто звернути увагу на когнітивно-семантичні матричні зв'язки фразового комплексу *to perk up*, зокрема його потенційних можливостей вживатися на позначення емоції інтересу, про що свідчить зафіксована диференційна сема ‘стати більш зацікавленим’. У такий спосіб спрацьовує механізм концептуальної інтеграції, коли ознаки однієї сфери – у даному разі когнітивної сфери емоційного стану **радісті** – переносяться на позначення емоційної сфери **інтересу**. І, звісно, простежити ці концептуально-семантичні зв'язки можливо шляхом побудови такої моделі фразових комплексів із семантикою емоцій, як когнітивна матриця і, передовсім, у просторі БНК.

У контекстному оточенні у БНК базове дієслово *joy* має досить високу продуктивність і частоту вживання безпосередньо у значенні “бути радісним, радіти”: 2850 випадків вживання у 1002 художніх текстах та періодичних виданнях з частотою вживання 28.99 екземплярів. Проте, слід сказати, що у цій статистиці й кількісних показниках конкорданс представляє не лише дієслово, а й іменник *joy*, як наприклад, у таких реченнях: *I was not born to joy*.

I, окрім того, тут, навпаки, за допомогою цього іменника виражається не стан піднесення, а стан жалю, і можливо, пригнічення. Це ще один ментальний простір для концептуальної інтеграції емоції сфери радості й емоції сфери суму, жалю. Подальша технологія опрацювання поданих у конкордансі результатів буде розроблятися і, зокрема, у плані вилучення і зняття морфологічного ізоморфізму. На даному етапі при пошуку базового дієслова в корпусі попередньо вдалося зафіксувати його у вираженні дієслова, хоча і не на периферії вживання в перших 10-х випадках, проте менеджер частотності вилучив його в аутсайдері. Над цим потрібно ще методологічно працювати.

Що стосується фразового дієслова *to perk up*, то в БНК зафіксовано низьку частоту його комбінаторики: *Isn't she?' agreed Daisy, who was beginning to perk up* (Хіба це не вона? погодилася Дейзі, яка почала пожвавлюватися).

Як уже йшлося вище, психологія емоцій базується і на мімічно-тілесних її виявах, що найбільшою мірою демонструє емоція Подив, на позначення якої вживається як безпосереднє базове дієслово *to wonder*, так і його синонімічна дієприкметникова конструкція *be surprised*: *You may be surprised how simple and pleasant it is* (Ви можете бути здивованим, наскільки це просто і приємно), які однаковою мірою актуалізують значення “дивуватися” та архісему ‘перебувати в емоційному стані здивування та враження’.

У словниковій статті з базовим реєстровим дієсловом подано нижче перелік синонімів, де фіксуємо фразове дієслово *be taken aback* “дивуватися”: *Taken aback, the teacher wondered, 'What could be wrong with glorifying God in a song?* (Вчителька здивовано запитала: “Що може бути неправильного у звеличуванні Бога піснею?”).

Базове дієслово *wonder* в БНК зустрічається в 6267 випадках та в 1799 різних текстах. Висока частота вживання (63.75 екземплярів) і саме у дієслівних значеннях простежується вже з перших прикладів. Натомість, як і

в попередніх ілюстраціях, безпосередньо фразове дієслово *be taken aback* є дуже рідкісним за частотою та дискурсами вживання у Британському національному корпусі: 0.03 екземпляри, але у всіх 3-х випадках та у трьох різних текстах воно вжите у значенні “дивуватися”: *A woman wanting to work in construction will find it difficult to enter ‘a man's world’, and most employers will be taken aback to find a man attending for interview as a secretary or child-minder* (Жінці, яка хоче працювати в будівництві, буде важко збагнути “чоловічий світ”, і більшість роботодавців будуть здивовані, щоб знайти чоловіка, який проходить співбесіду як секретар або вихователь).

Мімічно-тілесний вияв супроводжує емоцію “Горе”, позначення якої маркується в тому числі за допомогою базового дієслова *grieve* – “сумувати”, яке представлено численними прикладами вживання в Оксфордському багатомовному онлайн-словнику *Glosbe* і яке в тому числі може вживатися в його дієприкметниковій формі: *In a Palermo prison, where I was held pending trial, I grieved at being separated from my young wife and three sons* (У палермській в’язниці, будучи в попередньому ув’язненні, я сумував через розлуку з молодою дружиною та трьома синами).

Здійснюючи операції з цим дієсловом у БНК, було отримано такі показники: дієслово *grieve* та його форми зустрічається в 178 випадках у 112 різних видах текстів із частотою 1.81 екземплярів, переважно в художньому дискурсі та періодичних виданнях. І тут слід звернути увагу на такі попередні спостереження, зроблені на підставі аналізу гендерної диференціації вживання дієслова *grieve*, який демонструє переважання його реалізацій у мовленні чоловічої статі: *My grandfather had been the grieve on the farm* (Мій дід сумував за фермою). Найчастіше фразове дієслово *grieve over/for* зустрічається у нижче наведеній його фразво-дієприкметниковій комбінації у словнику сучасної англійської мови (<https://www.ldoceonline.com/dictionary/grieve>): *He died, and every day since then I have grieved for him* (Він помер, і з того дня я сумував за ним).

У корпусному менеджері БНК така дієслівна комбінація, як *grieve over* зустрілася в 13-х випадках та 12-и видах текстів із частотою вживання 0.13, наприклад, *The therapist's main task was to help the patient grieve over her loss and adapt to living without a partner*. Як бачимо, утворений фразовий комплекс у корпусному менеджері актуалізований в його основному позначенні такого емоційного стану, як сум. Наступний дієслівно-фразовий комплекс *grieve for* є більш частотним у вживанні, порівняно з *grieve over*: 29 випадків у 23 різних видах текстів із частотою 0.29 екземплярів: *Why should Ilbrec grieve for poor Fand?*

Емоція “Горе” в її інтенсивному переживанні може позначатися й іншим дієсловом – *suffer*, наприклад: *I drink because I want to suffer more and more* (Я випиваю, бо хочу ще більше страждати). Але при попередньому аналізі його синонімів у словниках фразових утворень із цим дієсловом, як і в корпусному менеджері, не виявлено.

До найбільш експліцитно позначуваного негативного стану людини належить емоція “Гнів”, яка позначається базовим дієсловом *to be angry* “гніватися” у значеннях “сердитися, виражаючи сильні емоційні почуття, коли хтось поводить погано, несправедливо, неприпустимо” тощо: *He tends to get angry when he does not have his own way* (Він починав гніватися, коли не знав, що йому робити).

У корпусі зафіксовано високу частоту цього слова, але не лише у морфологічній ролі дієслова: *God, you are angry,’ said Lucy* (Боже, ти сердитий, – сказала Люсі); *Parents are angry that their education has been disrupted* (Батьки гніваються, що їхня освіта була зіпсована). У блендерному/змішаному вживанні з усіх 3997 випадків слова *angry* з 1109 різних видів текстів у статусі дієслова конкорданс видає лише 15 прикладів. Звісно, що і частота слова в усіх його морфологічних реалізаціях є досить великою: 40.66 екземплярів.

При цьому слід зауважити, що емоція гніву в дієслівному позначенні надає можливість виявити її інтенсивність. До фразового комплексу, що

позначає інтенсивний стан емоції гніву, належить утворення *burn up* “розлютитися/спалахувати у стані розлючення”: *The way he treats her really burns me up* (Те, як він поводить себе з нею, дійсно, дратує мене). У БНК утворення *burn up* представлено в 50-х випадках у 37-и різних видах текстів із частотою 0.51 екземплярів, але не скрізь воно маркує емоційний стан гніву. За типом дискурсу фразовий комплекс зафіксовано лише в письмовій частині (приклади з усної частини не зустрілися). За жанрами – це академічний дискурс, художній дискурс (фантастика) та періодичні газетні видання. І саме в академічному дискурсі фразове дієслово *burn up* семантично нівелює емоційний компонент значення і набуває термінологізації у відповідній сфері, зокрема у фізиці, де воно має значення “спалювати енергію”.

Також негативним проявом стану суб’єкта є емоція “Відрази”, яка позначається базовим дієсловом *to abominate*, що має значення “ненавидіти, відчувати огиду”. У БНК фіксуємо 3 випадки його вживання у 3-х різних видах текстів із частотою 0.03 екземпляри: *Poetry is my only defence against a world I detest and celebrate, my only weapon against a life I love and abominate* (Поезія – це мій єдиний захист від світу, який я ненавиджу і святкую, єдина зброя проти життя, яке я люблю і водночас зневажаю).

Його фразовим відповідником є утворення *shudder at* зі значенням “думати про щось дуже погане або неприємне”, і, звісно, відчувати відразу або огиду, але яке переважно в контекстному оточенні трансформується з власне фразової дієслівної форми у фразово-дієприкметникову: *He shuddered at the thought of the conflict ahead* (Він здригнувся від думки про конфлікт). Очевидно, що така морфологічна транспозиція надає можливість позначати одразу дві емоції: відрази і гніву, відображаючи когнітивно-семантичну матричну природу цих утворень.

Цей фразовий комплекс представлений у БНК у 16-х випадках та в 15-и різних видах текстів із частотою 0.16 екземплярів переважно в письмовій його частині, зокрема в періодичних виданнях та художньому дискурсі, де окрім позначення основної емоції відрази актуалізуються й інші емоції,

наприклад, гніву і страху: *Police shudder at the prospect of facing a population which has anti-aircraft guns and rocket launchers at its disposal* (Поліція здригалася від того, що їй доведеться працювати з людьми, що мають зенітну зброю й ракетні установки).

Емоція “Страх” позначається базовими дієсловами: *fear* у значенні “боятися” і *be uneasy* – у значенні “тривожитися”: *Police fear that there may be further terrorist attacks* (Поліція побоюється, що можуть статися подальші терористичні напади). В окремих контекстах знову ж таки спостерігаємо морфологічну трансформацію власне дієслова в його дієприкметникову форму: *His wife seemed depressed, and he feared for his children* (Його дружина здавалася пригніченою, і він боявся за своїх дітей).

У БНК така одиниця, як *fear*, в її різних морфологічних виявах (і як дієслово “боятися”, і як іменник “страх”) представлена у 8971 випадках у 1933 різних видах текстів із частотою 91.25 екземплярів. Але переважно з цих статистичних показників її морфологічне вживання зафіксоване в ролі іменника в художньому дискурсі та періодичних виданнях. Численними є також власне дієслівні випадки вживання, які фіксує корпусний конкорданс у різних типах дискурсу, як-то: *Even big companies fear that the safety of their equipment and their employees will be at risk if they seek waste-disposal contracts in the city* (Навіть великі компанії побоюються, що безпека їхнього обладнання та їх співробітників буде під загрозою, якщо вони шукатимуть у місті контракти на утилізацію відходів).

Проте фразових дієслів на позначення емоції страху з базовим компонентом *fear* ані в лексикографічних джерелах англійської мови, ані в корпусі поки що зафіксовано не було.

Емоція “Провина як сором” позначається переважно базовою дієприкметnikовою конструкцією *be ashamed* “соромитися”, яка характеризує стан людини у ситуації провини, що викликає сором. У БНК ця конструкція представлена 188 випадками слововживання у 152 різних видах текстів з помірною частотою 1.91 екземплярів. Аналізуючи її вживання у

корпусі, яке представляє корпусний менеджер, фіксуємо продуктивність цього позначення в альянсі з дієсловом *to be*, а також з посткомпонентом, наприклад, *of*, що може теж свідчити про утворення дієслівно-дієприкметникового фразового комплексу: *Not only is that true, it is also nothing to be ashamed of*.

Загалом емоція провини як мотиватор сорому в їх когнітивно-семантичних матричних зв'язках потребує більш детального аналізу із залученням синонімічних до базової дієслівно-дієприкметникової конструкції прикладів.

Підводячи підсумок із вивчення когнітивно-семантичної сутності фразових дієслів на позначення емоційних станів людини та їхніх матричних зв'язків, зазначимо, що корпусний підхід до аналізу мовних явищ і, зокрема, до семантико-граматичних дає змогу розглядати їх як відображення носіями мови, в даному разі англійської, явищ буття і самої людини в ньому, її емоційних станів у різних ситуаціях.

1.3 Можливості програмного забезпечення BNCweb та Corpus Workbench для побудови когнітивно-семантичних субматриць фразово-дієслівних емотивів

1.3.1 Програмне забезпечення BNCweb для пошуку колокацій – фразових дієслів.

Однією з характеристик корпусу А. О. Кокорева називає його розміщення на електронному носії для комп'ютерної обробки даних [Кокорева 2013, с. 58]. Дослідниця називає конкордансом програму, яка дозволяє обробляти й аналізувати великі масиви текстів, а також виявляти в них мовні закономірності [Кокорева 2013, с. 58]. Виходячи з цього, слід зазначити, що конкорданс здійснює пошук конкретного слова або словосполучення в корпусі.

Дослідники з царини корпусної лінгвістики (Дж. А. Міллер, К. Лікук, Р. Тенді, Р. Т. Банкер) вважають, що конкорданс – це і текстовий корпус, і

водночас лексика, поєднані так, що кожне ключове слово в тексті пов'язане з його основним значенням у лексиці [Miller 1993].

Що стосується БНК, то С. Хоффманн та ін. дослідники докладно описують такий його інструмент, як *BNCweb* [Hoffmann 2006, p. 178] і називають його веб-інтерфейсом, який був розроблений, зокрема і за його участі в Цюрихському університеті, для пошуку даних з доступом до широкого спектру функцій, які дозволяють аналізувати результати запитів [Hoffmann 2008, с. 4-5]. Загалом учений називає це програмне забезпечення веб-клієнтом, за допомогою якого користувач отримує доступ до Британського національного корпусу, зокрема до метатекстуальної анотації через звичайний веб-браузер [Hoffmann 2006, p. 178].

BNCweb має серверне програмне забезпечення *SARA* для виконання індексованого пошуку. Результати представляються у вигляді *KWIC* (ключове слово в контексті) або у вигляді списку цілих речень. Також *BNCweb* пропонує інші додаткові функції для аналізу отриманих даних, до яких належать: 1) представлення відсортованих результатів пошуку сполучень слів (колокацій), 2) частоту розподілу, випадкове виокремлення результатів запитів та механічне видалення окремих запитів [Hoffmann 2006, p. 178].

Історія запитів надає користувачам швидкий доступ до попередніх пошукових запитів, проведених за допомогою *BNCweb*, а оброблені результати конкордансів можуть бути збережені та легко відновлені для подальшого аналізу. Крім того, результати пошуку, звичайно, також можуть бути збережені на пристрої користувача [Hoffmann 2006, p. 178].

Для зіставлення можливостей різного програмного забезпечення Британського національного корпусу С. Хоффманн представив *IMS Corpus Workbench*, що є програмним пакетом, призначеним для обробки великих текстових корпусів [Hoffmann 2006, p. 179].

Корпуси *CWB* повністю індексовані та зберігаються у компактному бінарному форматі, що дозволяє ефективно шукати та отримувати дані [Hoffmann 2006, p. 179].

Центральним компонентом *CWB* є процесор корпусного запиту *CQP*. Мова таких запитів дозволяє здійснювати складні пошуки як окремих слів (які можна зіставити з виразами), так і лексико-граматичних шаблонів, у даному разі фразових дієслів (використовуючи лінійні граматики, що мають доступ до всіх рівнів анотації) [Hoffmann 2006, p. 179]. Результати таких корпусних запитів представляються на одній екранній сторінці одночасно, використовуючи налаштований формат *KWIC*. Такі інтерактивні команди дозволяють користувачам сортувати, фільтрувати та об'єднувати результати запитів, зберігати їх та обчислювати прості списки частот [Hoffmann 2006, p. 180].

Через певні все ж таки обмеження можливостей програми *BNCweb*, успадковані від *SARA*, необхідно було замінити сервер *sarad* на альтернативний інструмент, який дозволив би користувачам проводити більш гнучкі пошуки в Британському національному корпусі. Достатня кількість спільних рис між *CQP* і *SARA* дозволила зробити таку заміну можливою без необхідності перезаписувати великі частини коду [Hoffmann 2006, p. 182].

Головне завдання полягало у заміні всіх запитів *sarad* своїм аналогом – *CQP*. Крім того, оскільки формат запитів *sarad* та *Corpus Workbench* не є ідентичним, необхідно було також внести деякі зміни у спосіб отримання результатів внутрішнього оброблення, перш ніж вони будуть представлені користувачеві [Hoffmann 2006, p. 183].

Після відновлення повної функціональності системи розробники звернули увагу на аспекти оптимізації. У цьому контексті значною перевагою було те, що розробники обох оригінальних інструментів були залучені до роботи разом. У деяких випадках додавання нових функцій та параметрів запитів до *CQP* динамічно покращило загальну швидкість роботи системи.

Однак інтеграція *Corpus Workbench* і *BNCweb* не пройшла без проблем: поряд із програмними перевагами CQP, програмне забезпечення BNCweb також успадкувало, на наш погляд, складну мову запитів. Як наслідок, навіть пошук простої словоформи або фрази не вдається виконати без відносно складного вираження запиту. Для того, щоб досягти мети, потрібно було спростити мову запитів, що й було зроблено за допомогою CQP-видання. Після цих процедур й операцій система BNCweb стала більш зручною для користувача та інтуїтивно зрозумілою для роботи як оригінальне програмне забезпечення [Hoffmann 2006, p. 183].

1.3.2 Домен як когнітивно-семантична субматриця базової емоції. В теорії корпусної лінгвістики пошукова концептуальна назва семантично об'єднаних мовних одиниць термінологічно названа **тегом**, якій у когнітивній лінгвістиці та її термінології відповідає назва **домен**.

Зв'язок між схемою значення слова і його значенням у контексті у когнітивній семантиці розглядається через співвідношення профілю та бази. Згідно з теорією Р. Ленекера, опис будь-якого об'єкта або ситуації визначається вибором певних параметрів (наприклад, ступеня конкретизації, визначенням частини у складі цілого та ін.) і позначення, яке найкраще номінує цей вибір носія мови. А тому мовні знаки є суттєвими не як назви/позначення цих ситуацій, а як утворення, що забезпечують доступ до різних концептуальних структур свідомості, активізуючи їхні окремі частини, потрібні для розуміння смислу назви/вислову та його адекватної інтерпретації. У термінах когнітивної граматики цей процес становить накладання профілю на базу [Петрова 2004, с. 14]. Тут база є концептуальною матрицею, що складається з повного набору відповідних когнітивних структур – доменів контекстів для семантичної реалізації кожної із 8-х видів емоцій, а профіль (тобто “лексичний концепт”) – тією структурою бази [Langacker, 1988], що актуалізується в даному разі фразовим дієсловом конкретної групи емоцій.

При цьому варто зауважити, що семантична значимість одиниці мови не конституюється окремо ані профілем, ані базою, вона полягає тільки в їх комбінаториці [Langacker 1987, p. 183]. І це цілком має пояснення, адже концепти збережені в мисленні носіїв мови не ізольовано, а в їх тісних ієрахічних зв'язках з іншими структурами фонових знань [Clausner 1999, p. 2].

За визначенням Р. Ленекера, домени є суто когнітивними сутностями, ментальним досвідом, репрезентаційним простором або концептуальним комплексом [Langacker 1987, p. 147]. Цілком погоджуємося з ученим у тому, що домен є зв'язним сегментом досвіду певної області знань у рамках концептуальної системи, яка містить й організує певні (їй відповідні) знання і досвід. Найважливіша функція домену полягає в тому, що він, у першу чергу, є базою для пояснення концепту, а тому розглядається як когнітивна сутність [50, с. 147].

Відтак, функція обох компонентів композиційно складної мовної одиниці, або, за нашим термінопозначенням, – когнітивно-семантичного комплексу, яким є фразове дієслово, полягає у **профілюванні** [Langacker 1991], або когнітивному випромінюванні (І. А. Кучер) певних аспектів описуваної цим утворенням ситуації, що сприяє появі тих нових властивостей, які жоден із компонентів: ані дієслово, ані постпозитивний компонент не міг би описати/позначити окремо.

Якщо розглядати 8 базових емоцій людини “Інтерес”, Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, вербалізованих дієслівними лексичними концептами, то вони є доменами, або субматрицями загальної когнітивно-семантичної матриці фразових дієслів англійської мови на позначення емоційних станів людини, верифікованих у БНК.

З огляду на таке розуміння, вважаємо, що домен є концептуальною базою знань про емоційну сферу носіїв англійської мови, яка вербалізована дієсловами, їхніми формами і фразовими дієсловами в різних типах дискурсу

БНК і яка дозволяє розкрити зміст кожної з 8-х базових емоцій людини, що, у свою чергу, є субматричними когнітивно-семантичними структурами.

Як видно з цих припущень, для кожної субматриці необхідний певний “фон”, де виявляється її сутність. Когнітивний механізм таких відношень або зв’язків Р. Ленекер, як уже було зазначено, розкривається через операцію профілювання [Langacker 2000, р. 10-16], в якій задіяні профіль (дієслівний знак) і база (інформаційний фон – домен/субматриця). Базою, наприклад, емоційного стану “Гнів” є увесь обсяг інформації, яка активується всіма можливими дієслівними позначеннями, а профілем – та частина бази, яка формує саме значення конкретного дієслівного знаку.

Коди доменів, а в термінології даної дисертації, – субматриць – за своєю суттю є маркерами [Rose, Evett 1993, р. 69], які пов’язуються зі словами для опису конкретного домену (однієї з 8 базових емоцій), з якою вони асоціюються. Самі коди організовані як ієрархія субкодів, яка показує, що конкретні коди доменів – це відображення загальної концептосфери “Емоції людини”.

Це означає, що в перебігу тривалого процесу набуття ментального досвіду виникають різні за обсягом і ступенем складності концептуальні ієрархії [Langacker 2008, р. 45]. Відповідно, така модель може бути представлена у вигляді когнітивно-семантичної субматриці.

Висновки до першого розділу.

У корпусній лінгвістиці розрізняють два базові підходи до аналізу мовних одиниць: “bottom-up” (від корпусу до теорії) та “top-down” (від теорії до корпусу), на тлі яких сформувалися три наукові напрями щодо доцільності й перспективності такого напрямку досліджень: 1) радикально-категоричний, 2) помірковано-скептичний і 3) науково-перспективний. Представники першого підходу переконані в ненадійності корпусу як пошуково-дослідницької системи, тимчасом як скептики, з одного боку, вважають, що

лише тільки корпусні лінгвістичні дані призводять до певної фальсифікації результатів, а суто частотний підрахунок вживання слів не може бути об'єктивним критерієм тверджень про особливості функціонування лінгвістичного об'єкта, а, з іншого, не заперечують все ж таки важливість і значимість цих методик обробки мовних явищ. Кардинально протилежною є позиція оптимістично налаштованих лінгвістів, які пов'язують важливість корпусних досліджень із розробкою “корпусних словників” і “корпусних граматик” нового покоління, що сприятимуть докорінним змінам у царині лексикографії та інших сферах міждисциплінарної лінгвістики.

Одним із найбільш представницьких корпусів для вивчення національного багатства англійської мови є Британський національний корпус, який визначаємо як інформаційно-довідкову/пошукову й науково-дослідницьку систему, що надає величезні можливості для спостереження за різними мовними одиницями, їхньою поведінкою, частотою вживання, комбінаторними можливостями, а головне їхніми когнітивно-семантичними зв'язками, які мають матричну природу. Зокрема залучаємо ресурси цієї системи (програмне забезпечення) для побудови когнітивно-семантичної матриці фразово-дієслівних позначень емоційних станів людини.

Під фразовими дієсловами як унікальними утвореннями англійської мови розуміємо когнітивно-семантичні конструкції “дієслово + постпозитивний компонент” (фразово-дієслівні комплекси), що відображають граматичну схему концептуально-комбінаторного їхнього конструювання, яке відбувається за допомогою механізмів концептуальної інтеграції і є водночас як інноваційним, так і традиційним. Інноваційність його полягає у селективному метафоричному проектуванні концептуальної структури з вихідних просторів і операції залучення фонових знань, а традиційність – у формально-граматичному вираженні фразового утворення за законами граматики англійської мови.

Найбільш вичерпну інформацію про когнітивно-семантичні сфери – когнітивні / концептуальні матриці реалізації фразово-дієслівних емотивів надає Британській національний корпус.

Мовні знаки є суттєвими не як назви/позначення ситуацій, а як утворення, що забезпечують доступ до різних концептуальних структур свідомості, активізуючи їхні окремі частини, потрібні для розуміння смислу назви/вислову та його адекватної інтерпретації. Функція обох компонентів фразово-дієслівних утворень полягає у профілюванні певних аспектів описуваної ним ситуації, що сприяє появі тих нових властивостей, які жоден із компонентів: наприклад, ані дієслово, ані постпозитивний компонент не міг би описати/позначити окремо. Саме значення останнього задає серію конфігурацій із дієсловом – від прямих значень – до переносних, як правило, різноманітних метафоричних, які найбільш наочно візуалізує БНК.

Якщо розглядати 8 базових емоцій людини “Інтерес”, “Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, вербалізованих дієслівними позначеннями та їх формами, то вони актуалізуються в певних доменах і є субматрицями загальної когнітивно-семантичної матриці на позначення емоційних станів людини, верифікованих у БНК.

Саме домен є концептуальною базою знань про емоційну сферу носіїв англійської мови, яка вербалізована дієсловами, їхніми формами і фразовими дієсловами в різних типах дискурсу БНК і яка дозволяє розкрити зміст кожної з 8-х базових емоцій людини, що, у свою чергу, є субматричними когнітивно-семантичними структурами.

Аналіз доменів функціонування всіх фразово-дієслівних емотивів, проведений на основі можливостей програмного забезпечення БНК, надав змогу виявити їх частотність і продуктивність у корпусі. Багатоаспектність і багатозначність смислових кластерів об’єднує і реалізує певний набір контекстів, що втілюються одночасно, який неможливо описати за допомогою простого набору обов’язкових і факультативних елементів чи характеристик. Необхідно розуміти матричний формат і систему

взаємопов'язаних когнітивних контекстів у субматриці як однієї з моделей домену.

У процесі попередніх спостережень над кількісними показниками, частотою і сферами вживання фразово-дієслівних емотивів у БНК виявлено тенденцію до низької активності саме фразових дієслів позначати різні емоційні стани людини, тимчасом як кількісно вживаними є прикметникові утворення разом із дієсловом *to be*, дієприкметники та базові дієслова емоцій.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДОЛОГІЯ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ
КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНОЇ МАТРИЦІ
ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ У БНК

2.1 Методологія виконання процедури когнітивно-семантичного моделювання мовних одиниць на матеріалі корпусів

Когнітивна семантика (Р. Джекендофф, Дж. Лакофф, Р. Ленекер, Л. Талмі, Дж. Тейлор, Ч. Філлмор, Ж. Фоконьє) як сучасна сфера лінгвістичних досліджень визрівала на потужному ґрунті праць, виконаних у рамках трансформаційної (Н. Хомський та його школа) граматики, а якщо говорити в парадигмальному вимірі, то структурної лінгвістики, розроблюваної зокрема й американськими генеративістами, радикальні представники якої (Л. Блумфілд та ін.), за словами І. А. Кучера, загалом “ігнорували проблему значення, бо вона не вкладалася у жорсткий формат тодішнього аналізу мовних форм” [Кучер 2015, с. 6].

Безпосередньо сьогодні розвиток загальної семантики як інтерпретаційної сфери знання носіїв кожної мови, на думку В. М. Топорова, має як ніколи “інтенсивний характер, і саме в семантиці слід очікувати “прорив” у нові напрями, пов’язані з експериментальним вивченням як формування смислів” [Топоров 2004, с. 7], так й їхніх мотиваційно-прагматичних змін. На наше глибоке переконання, така “лінгвістична революція” уже відбулася, коли заявила про себе *корпусна лінгвістика* з її методологічними потужними можливостями і яка відкрила нові перспективи для вивчення значення слова як на основі лексико-статистичної фіксації у конкордансах корпусів його синхронно-системних відношень: парадигматичних, синтагматичних, словотвірних-мотиваційних (асоціативних) тощо, так і за допомогою нових методичних корпусних інструментів. Припускаємо, що корпусний підхід наблизить учених до

відповіді на питання, якими є процеси сприйняття, категоризації, класифікації явищ буття і як відбувається накопичення знань, які системи забезпечують обробку інформації про різноманітні види людської діяльності (звісно, відображуваної через значення слова у його тісних зв'язках із іншими словами).

Зрозуміло, що дослідження сполучуваності слова, передовсім, його синтагматичних зв'язків (дистрибутивних, валентних, які в новій когнітивній семантиці називають *комбінаторними* – див. про це: М. Влавацька, Н. М. Бобер, А. В. Корольова) передбачає обов'язково врахування такого поняття, як контекст (ситуації) – широкий і вузький, на тлі якого уточнюється значення слова, тобто його інтерпретація, подана в тлумачних словниках чи інших лексикографічних джерелах. Наразі таким широким контекстом можна вважати лінгвістичний корпус, що становить сукупність текстів різних форм (усної чи писемної) дискурсів і жанрів, зібраних відповідно до встановлених принципів і стандартно розмічених. Але головна перевага лінгвістичного корпусу полягає в тому, що він оснащений спеціалізованими пошуковими системами [Корпусная лингвистика: <http://corpora.iling.spb.ru/theory.htm>].

І попри окремі скептичні погляди на корпусні можливості (про які йшлося в одній із наших публікацій: [Бобер 2018]), все ж таки варто погодитися з твердженням про те, що “національний корпус мови сьогодні – це одночасно і база, й інструмент лінгвістичного дослідження, і третій обов'язковий формат представлення мовного знання й мови загалом, слідом за традиційними граматиками і словниками” [Комарова 2010, с. 15].

Виходячи з такої методологічної постановки питання, слід погодитися з Г. О. Сосніною, погляди якої є суголосними з ідеями Л. П. Дронової [Дронова 2009, с. 120] у тому, що “[...] значні успіхи сучасної семантики дозволяють вирішувати завдання з розширення дослідницького поля (методів і процедур) у вивченні значення слова з позицій, насамперед, інтерпретаційної лінгвістики (як себе позиціонує лінгвокогнітивістика) [...]”

[Соснина 2013, с. 19] в її альянсі з корпусними технологічними можливостями.

Кінець ХХ століття в лінгвістиці загалом позначився переорієнтацією дослідницької уваги з власне граматики (морфології і синтаксису) на лексико-семантичну систему, а початок ХХІ ст. – активним залученням корпусних технологій, що сприяли перегляду традиційних поглядів на мову загалом. Як наслідок, було висловлено припущення про те, що в мовознавстві “окреслюються контури нової моделі мови, яка значно і принципово відрізняється від колишніх моделей, постульованих в останній чверті ХХ ст.” [Плунгян 2008, с. 7–20].

Для того, щоб коректно розуміти, в якій науковій інтерпретації В. О. Плунгян уживає термін “нова модель мови”, стисло сформулюємо власне бачення поняття “модель мови”, а також спробуємо зрозуміти когнітивну сутність такої моделі та механізмів її організації, які вочевидь є схематичним відображенням когнітивної здатності людини-носія конкретної мови виконувати різноманітні комбінації з мовними знаками (як у плані вираження, так і у плані змісту) для забезпечення ефективності спілкування.

І саме для розв’язання таких завдань у 60-роки в динамічний пік розвитку структуралізму, коли активно розроблялися процедури процесу моделювання у фонології й у синтаксисі (а семантика, навпаки, залишалася найбільш дискусійною сферою на той час), З. Харріс уводить у науковий апарат лінгвістики термін “модель”, запозичивши його з філософських праць, присвячених проблемам математичної логіки. Ці пріоритети стають засадничими для розробки нових напрямів у структуралізмі – *математичної лінгвістики і квантитативної лінгвістики*.

Серед численних наявних на сьогодні визначень поняття “модель” найбільш оптимальною видається філософська інтерпретація цього терміна, під яким розуміють “об’єкт, артефакт (штучно створена схема), що служить для презентації реальності, відображає набір ознак наявних чи то гіпотетичних об’єктів і залежить від завдань, сформульованих і вирішуваних

дослідником (її конструктором)” (Неуймин 1984). Наведена дефініція не суперечить поглядами Лосева на методологічний процес моделювання, який в його розумінні передбачає побудову, по-перше, імітаційних моделей реально існуючих предметів і явищ, і, по-друге, аналітичних моделей гіпотетичних об’єктів для прогнозування їх функціональних ознак [Лосев 2004].

Глибше вивчення питань моделювання у сфері штучного інтелекту спрямувало увагу вчених на розкриття механізмів роботи людської свідомості. А конструювання моделей віртуальних реальностей змінило загалом наукові погляди з приводу меж реальності й зумовило перегляд принципів побудови феноменів модельної природи. У результаті цих спостережень було переосмислено поняття “модель/моделювання”, а головне, роль мови у процесах конструювання модельних об’єктів.

Власне гіпотези, в яких припускалося, що мова є посередником між світом і людиною, обговорювалися ще в ХІХ ст., починаючи з праць В. фон Гумбольдта й О. О. Потебні, але теоретичного обґрунтування вони набули лише у ХХ ст., і передовсім, коли розпочалося нове осмислення мови у когнітивній науці у зв'язку з вивченням *когнітивних моделей* – структур, що відображають сприйняття, зберігання й передавання інформації про світ [Кубрякова 1996].

Безпосередньо в науці когнітивна модель досліджується як гносеологічний конструкт – гіпотеза про структуру свідомості й мислення людини. Але в разі емпіричного підтвердження ця модель може набути онтологічного статусу.

Представники когнітивної семантики (Дж. Лакофф та ін.) виділяють два типи базових моделей: моделі ідентифікації (або моделі категоризації) і моделі менталізації (тобто концептуалізації). Когнітивні моделі першого типу відображають процес сегментації з цілісного образу світу окремих найбільш значимих об’єктів із метою їхньої подальшої категоризації. Моделі

менталізації тісно пов'язані з мовними структурами, бо вони є безпосереднім відображенням когнітивної і суто мовної семантики.

Питання про те, як знання представлені в пам'яті людини, стосуються обидвох процесів: і категоризації, і концептуалізації, де останні символічні моделі забезпечують зберігання знань про мову, тимчасом саме перші моделі дають змогу по-новому пояснити сутність лексичних та граматичних явищ [Пижає 1983].

З огляду на нові методологічні положення теорії категоризації як процесу моделювання явищ буття, коректними видаються твердження Lewis про те, що мова є граматиалізованою лексикою, а не лексикалізованою граматикою (Lewis 1999). У такому разі когнітивно-граматична здатність розглядається зокрема й як можливість до утворення унікальних комбінацій лексичних одиниць для опису й інтерпретації нечастотних ситуацій/випадків, тимчасом як готовий словниковий запас уже зберігає в пам'яті лексичні комбінації на позначення стандартних й високоймовірних подій [див. про це докладніше: Горина 2014, с. 20]. Звісно, що моделі граматичної і лексичної комбінаторики є зменшеними копіями двох базових когнітивних моделей.

Ці питання останнім часом активно обговорюються представниками інтерпретаційної, або когнітивної семантики, які припускають, що комбінаторну природу сполучуваності знаків найбільш ефективно досліджувати із залученням корпусних менеджерів/корпусного інструментарію.

Сполучуваність слів, як пише у своїй дисертації О. Г. Горіна [Горина 2014, с. 17], цитуючи Гвішиани, слід вивчати на основі когнітивної єдності колокації і колігації, оскільки правильно побудувати мовлення неможливо лише з дотриманням граматичної валентності, або, в термінах корпусної лінгвістики, – колігаційної коректності [Гвишиани 1979].

Свої припущення Гвишиані пояснює тим, що “уявлення про сфери і правила вжитку слова усвідомлюється мовцем під впливом функціонування

певної кількості словосполучень із цим словом. І з погляду мовного колективу ці словосполучення відповідають усім критеріям мовної норми (включаючи соціолінгвістичний аспект), тобто визнається їх мовний статус” [Гвишиани 1979, с. 172].

Цей методологічний принцип зумовив новий вектор у вивченні проблем семантики: від аналізу значення окремого слова (у тлумачних словниках) до його сполучуваності з іншими словами (і повнозначними, і службовими) у складі фраз (зокрема і фразових дієслівних комплексів в англійській мові), відомих у корпусній лінгвістиці під назвою *multiword expressions* (MWE).

У зв’язку з таким поворотом актуалізувалися дослідження дії двох процесів в їхній єдності: *колігаційної* (сукупності морфолого-синтаксичних умов, які забезпечують сполучуваність мовних одиниць) і *колокаційної* (лексико-фразової і лексико-фразеологічної) комбінаторики (семантичної синтагматики). Комбінаторна синтагматика стає провідним методологічним принципом когнітивно-інтерпретаційної семантики. Про це наголошує у своїх працях С. Г. Тер-Мінасова і заявляє, що наразі “вивчення слова лише колігаційно, тобто переважно з позицій його граматичної валентності є недостатнім” [Тер-Мінасова 2007; 2008] для того, щоб пояснити комунікативні невдачі, і навіть явище когнітивного шоку.

Такої ж думки дотримувався свого часу розробник і керівник перших корпусних програм для презентації зразків мовлення Дж. Синклер, які були частиною проекту COBUILD (Collins Birmingham University International Language Database). Цілком поділяємо його позицію в тому, що одиниці смислу (*units of meaning*) уже закладені в готових словосполученнях і фразах (Sinclair 1996), тобто тут ідеться про те, що міні-моделі потенційних комбінацій знаків за своєю когнітивною природою мають характер готових фразових утворень, відображених у свідомості носіїв кожної мови (як, наприклад, фразові дієслова англійської мови). І тому в корпусний

інструментарій включає спеціально розроблений механізм для автоматичного виділення колокацій і колігацій із текстів.

Уже давно доведено, і вище про це йшлося, що слова не функціонують самотійно, поза контекстом, якщо, звичайно, вони не є дуже рідкісними назвами або термінами. Переважна більшість слів вживаються в уже подібному оточенні, а тому схематизуються / стереотипізуються у свідомості мовця й очікують повторюваних подій їхньої подальшої сполучуваності, які у корпусній лінгвістиці дістали назву колокацій [Sinclair 1996]. І, як показує досвід, у повсякденній мовленнєвій діяльності носії мови значно частіше використовують готові, часто вживані шаблони, трафарети, кліше, сталі сполуки, а не генерують унікальні неprecedентні (за лексичним складом і граматичною будовою) фрази [Зимняя 1972].

Для того, щоб зрозуміти когнітивну сутність комбінаторики як явища сполучуваності в системі кожної мови, слід з'ясувати науковий об'єм понять “колігація” й “колокація”.

Перший термін “колігація”, як правило, стосується граматичних правил сполучуваності, а тому вживається на позначення граматичного оточення, до якого слово / послідовність слів тяжіє/-ють [Влавацкая 2011, Flowerdew 2012], або, навпаки (avoids keeping). Свого часу саме в такому розумінні він був уведений в науковий обіг представниками логічної граматики для вивчення комбінаторних можливостей будь-яких частин мови (це те, що С. Д. Кацнельсон називав валентністю [див. про це: Бобер 2018]). У найновіших працях із комбінаторної синтагматики ним послуговувалася уже згадана вище М. Влавацька при виконанні валентного аналізу дієслівних сполук англійської мови. У результаті такого аналізу вона розробила класифікацію комбінаторних моделей англійських дієслів на основі їх валентностей [Влавацкая 2011].

У методологічній традиції Лондонської структурної школи її засновник Дж. Р. Фьорс активно послуговувався двома термінами: і колокація, і колігація й уважав, що будь-яке значення слова залежить від його

контекстуального оточення [Firth 1957]. Проте, переважно значення слова вивчав у колокаціях.

Відтоді поняття колокації пов'язують із текстуальним впливом на вибір лексики для утворення сполуки чи фрази. З цього міркування випливає, що сам контекст певної ситуації у лексичному плані можна також позначати терміном “колокація” в розумінні типового й постійного оточення певного слова. Як правило, колокацію розглядають через відношення між індивідуальними лексичними елементами, а колігацію – через відношення між елементами певної конструкції. На думку М. В. Влавацької, колокації, тобто сполуки слів займають проміжне положення і перебувають на перетині між лексикологією й фразеологією, оскільки є периферійними одиницями “і для лексикології, що займається здебільшого вільною лексичною сполучуваністю (синтагматикою), і для фразеології, об'єктом якої є зв'язані одиниці, тобто ідіоми” [Влавацкая 2011, с. 19–26].

Але з цього приводу існує й інша думка С. Г. Тер-Мінасової, з якою варто погодитися і яка вважає, що всі словосполучення в мовах є мотивованими соціолінгвістично, і заперечує існування абсолютно вільних словосполук, що механічно утворюють продуктивну абстрактну конструкцію [Тер-Минасова 2009], тобто поверхневу граматичну модель їхнього творення, або структурну схему.

Ця дискусія мотивує й актуалізує розробку нових методів для аналізу комбінаторних правил сполучуваності таких одиниць, як фразові дієслова англійської мови, які донедавна вважали механічним поєднанням дієслова і постпозитивного компонента, у результаті якого утворюється певна конструкція зі сталим значенням. З цією метою застосовували переважно класичні структурні методики (дистрибутивний аналіз, компонентний аналіз) у супроводі статистичного методу. Нині корпусний методологічний досвід дає можливості вивчати комбінаторику фразових дієслів як колокацій й одночасно колігацій в аспекті їх когнітивно-мотиваційних відношень.

З цією метою звертаємося до методичного підходу, розробленого в роботах О. Г. Горіної [Горина 2014, с. 23], яка пропонує залучати для аналізу подібних утворень передовсім перекладацькі методики, зокрема трансформації, а також корпусний інструментарій. Звісно, що перекладацькі трансформації є ефективними для вивчення комбінаторики фразово-дієслівних колокацій не-носіями мови. Дослідниця припускає, що колокації швидше закріплюються в пам'яті представника іншого мовнокультурного середовища за допомогою адекватного їх перекладу рідною мовою. Водночас ті фразові колокації, об'єм значення яких суттєво і принципово не збігається в мові оригіналу й мові перекладу, слід семантизувати шляхом корпусного контекстуального оточення, яке сприятиме розкриттю комбінаторних (синтагматичних й подеколи концептуально-інтеграційних) зв'язків слова в найтипівіших ситуаціях його вживання і з найвищою частотою. Очевидно, що корпусний методичний алгоритм буде релевантним інструментом для вивчення колокацій і колігацій фразових дієслів й тими дослідниками, які належать до представників англомовного простору.

Розроблена й апробована комплексна корпусна методика О. Г. Горіної надає можливість аналізувати комбінаторні потенції слів у двох напрямках: внутрішньо-колокаційному (у складі фрази, словосполучення) і зовнішньо-колокаційному – власне в корпусному контексті [Горина 2014, с. 32]. Головним інструментом у такій процедурі є конкорданс корпусу на слово, тобто рядки валентності слова, впорядковані щодо правого і лівого контексту запиту. Таке графічне представлення допускає вертикальне читання або сканування інформації й одразу дозволяє побачити закономірності у зв'язках слів, граматичні переваги та іншу важливу інформацію.

Але для розкриття когнітивно-матричних відношень між колокаціями й колігаціями, наприклад, фразово-дієслівних комплексів англійської мови можна використати корпусну систему Sketch Engine, передовсім, її інструменти, які реалізують і класичну методику дистрибутивно-статистичного аналізу, й методику лексико-семантичної кластеризації, і

методику комбінаторної синтагматики. Це зокрема такі інструменти, як Collocations – автоматичний пошук колокацій (так званий широкий контекст, коли вимірюються потенційні зв'язки між фразовими комплексами у всьому корпусі); Word sketch – автоматичний пошук колігацій (у межах заданого фразово-дієслівного утворення – його морфолого-синтаксичної міні-моделі / формули-шаблону; саме цей інструмент формує список найбільш усталених сполук, обчислених на основі статистичного вимірювання logDice окремо по кожній морфолого-синтаксичній формулі фразово-дієслівного комплексу, а також видає підрахунки загальної кількості таких сполук/комбінацій у всьому корпусі); Thesaurus – для встановлення системних відношень; Clustering – для групування відібраних одиниць тезаурусу у відповідні кластери (тобто ЛСГ) з подальшою побудовою профілів; Sketch diff – для виявлення подібностей і розбіжностей у механізмах і способах комбінаторної сполучуваності пар слів.

Ці та інші процедурні методики разом у комплексі дають змогу реконструювати когнітивно-семантичні зв'язки між досліджуваними одиницями з кількісними і статистичними обчисленнями їхньої продуктивності [Захаров 2015, с. 128].

Безпосередньо робота з корпусним інструментарієм передбачає виконання таких послідовних етапів: 1) обробку конкордансу, 2) обчислення абсолютної частотності, 3) аналіз лівобічної і правобічної валентності (у даному разі дієслівного колокату), 4) моделювання кластерів для побудови когнітивно-семантичних профілів досліджуваних одиниць.

До корпусних інструментів обробки конкордансу традиційно належить генерування його рядків, або рядків комбінаторики. Іншими словами, при введенні слова в рядок пошуку корпусний менеджер генерує так звану автоматичну видачу на зразок KWIC (key word in context), тобто впорядковані рядки лівобічного і правобічного контексту запиту комбінаторики слова. Така організація інформації про досліджуване слово дозволяє простежити можливості частоти його вживання в різноманітних

контекстах. Окрім того, корпусний інструментарій дозволяє виміряти не лише частоту вживання слова, а й побудувати діаграму частотності за жанрами корпусу. Вертикальне читання / сканування конкордансу надає змогу знайти ліві й праві дієслівні колокати в потрібних контекстах, а також побудувати когнітивно-семантичні профілі кожного дієслівно-фразового комплексу. Подальше залучення методів концептуальної інтеграції ментальних просторів сприятиме представленню когнітивно-матричної моделі фразових дієслів з усіма їх профілями.

У процесі пошуку колокацій програмі можна задати операцію з визначення частин мови колігацій, обчислення кількості слів між досліджуваним, наприклад, фразовим дієсловом і його оточенням. У результаті на екран у вікні конкордансу автоматично виводяться слова, які трапляються в найближчому оточенні частіше за інші. При складанні запиту можна вибрати й тип жанру, в якому функціонує потрібне слово, а також додатково ще вибрати зону пошуку, тобто вказати, в якій віддаленості від слова виконується пошук колокатів. Як, правило, можливості програмного забезпечення корпусу надають таку зону пошуку: від одного до п'яти слів ліворуч і праворуч від досліджуваного слова.

А наявна опція “розширений контекст” видасть не лише рядок сполучуваності, а й кілька речень, де вжите слово, словосполучення з ним і чанк. Важливим етапом у корпусній процедурі є аналіз співвідношення кількості словоформ до кількості лексем (type / token ratio). Цей показник є індикатором лексичної варіативності тексту.

Для того, щоб користуватися можливостями корпусних інструментів, необхідно ознайомитися з синтаксисом корпусного запиту і загалом опанувати корпусну компетенцію. При цьому, як нам здається, працювати з корпусним забезпеченням має дослідник уже підготовлений і обізнаний із законами не лише корпусної лінгвістики, а насамперед, з установками і законами математичної лінгвістики. Наприклад, дослідник має вже оперувати знаннями про закономірності лінійної організації синтаксису тексту, зокрема

про те, що слова, тісно пов'язані із синтаксичною домінантою, розташовуються, як правило, поряд з нею. Цей принцип (економії мовних зусиль) [Zipf p. 309] був свого часу сформульований у квантитативній лінгвістиці американським ученим Дж. Кінслі Ципфом 1949 р. і дістав назву як закон Дж. Ципфа (емпіричний закон, що пов'язує ранг слова у частотному словнику з частотою слова) [Zipf, p. 484–490], який перекликається з принципом рівноваги Вільфредо Парето, згідно з яким будь-які ресурси самоорганізуються так, аби мінімізувати зусилля на витрачену роботу. Відповідно, 20–30% ресурсу утворюють 70–80% сукупного результату.

Наприклад, за спостереженнями Г. Я. Мартиненка, 20% найчастіше вживаних слів зазвичай складають 80% слововживань тексту. Закон Дж. Ципфа, як і закон В. Парето, сформульований для рангового розподілу, має вид формули нерівносторонньої гіперболи:

$$k_r = \frac{k_{\max}}{r^\gamma}$$

де r – ранг слова, k_r – частота слова рангу r , k_{\max} – частота найчастішого слова, а γ – коефіцієнт, що характеризує нерівномірність (розсіювання і концентрацію) розподілу частот [Мартиненко 2015, с. 22-23].

Загалом, якщо оцінювати попередню ефективність корпусного інструментарію для побудови когнітивно-семантичних матриць, то очевидними є його переваги у виявленні тенденцій щодо комбінаторної сполучуваності слів у реальних і стилізованих мовленнєвих ситуаціях порівняно з наявними лексико-граматичними нормами сполучуваності. Найбільші можливості демонструє корпусна система Sketch Engine, адже в ній наявні інструменти, які передбачають обробку матеріалу і на основі класичної методики дистрибутивно-статистичного аналізу, й методики лексико-семантичної кластеризації, і методики комбінаторної синтагматики. Це зокрема такі корпусні інструменти, як Collocations, що забезпечує автоматичний пошук колокацій (так званий широкий контекст, коли

актуалізуються потенційні зв'язки між, наприклад, фразовими дієсловами у всьому корпусі); *Word sketch* – здійснює автоматичний пошук заданого фразово-дієслівного утворення – його морфолого-синтаксичної міні-моделі / формули-шаблону; *Thesaurus* – дозволяє побудувати системні відношення між досліджуваними одиницями; *Clustering* – групування відібраних одиниць тезаурусу у відповідні кластери (тобто ЛСГ) з подальшим моделюванням відповідних профілів; *Sketch diff* – виявити подібності і розбіжності у механізмах і способах комбінаторної сполучуваності.

2.2 Методичний алгоритм роботи з БНК для побудови когнітивно-семантичних субматриць фразово-дієслівних емотивів

Копія Британського національного корпусу зберігається в Інтернеті на кафедрі англійської мови університету Цюриха, Швейцарія. Як уже неодноразово згадувалося, основним інструментом БНК є програма *BNCWeb*, за допомогою якої надається доступ до цієї копії корпусу, зокрема вона надає можливість здійснювати пошукові запити по всьому корпусу або обмежуватися лише його частиною. Для пошуку корпусу не потрібна спеціальна окрема програма, бо *BNCWeb* працює у стандартному вікні браузера. Для доступу до нього необхідно зареєструватися та використовувати ім'я користувача і пароль для входу.

Уточнімо, що Британський національний корпус оснащений п'ятьма онлайн сервісами, які пропонують можливість пошуку та дослідження через різні інтерфейси:

1. *BNCWeb at Lancaster University*.
2. *BYU-BNC (Brigham Young University)*.
3. *Intellitext (University of Leeds)*.
4. *Phrases in English*.
5. *Audio in English*.

Але при цьому лише загальні програми BNCWeb at Lancaster University та BYU-BNC (Brigham Young University) забезпечують роботу з усіма ресурсами БНК, а інші сервіси перенаправляють на власні сайти, де відкритий доступ до більш вузьких можливостей БНК, зокрема і до пошуку досліджуваних у роботі колігацій і колокацій – фразових єдностей (Phrases in English).

На початку роботи з Британським національним корпусом необхідна реєстрація в онлайн-системі доступу. Обов'язковою вона є лише при роботі з BNCWeb at Lancaster University, проте повна реєстрація дає більше варіацій в опрацюванні й можливості зберегти необхідні фрагменти корпусу. Усі пошукові запити зберігаються в історії, до яких можна за потреби повернутися

Name	<input type="text"/> <input type="text"/> (e.g. Mary Smith)
Email address	<input type="text"/>
Password	<input type="password"/> <input type="button" value="👁"/>
Country	-- SELECT--
Category	☐ University professor: languages / linguistics 3 RESEARCHER ☐ Graduate student: languages or linguistics ☐ University professor: not languages / linguistics 2 SEMI-RESEARCHER ☐ Teacher: not university; not graduate student ☒ Graduate student: not languages or linguistics 1 NOT RESEARCHER ☐ Student (undergraduate) ☐ Other
☒ I agree to the Terms and Conditions for this website	
<input type="button" value="SUBMIT"/> <input type="button" value="RESET"/> <input type="button" value="PROBLEMS ??"/>	

Рис. 2.1 Вікно реєстрації в БНК

Щоб зареєструватися, необхідно ввести своє ім'я, електронну адресу, пароль, країну (обрати зі списку), категорію (професор університету, викладач чи студент/здобувач, статус якого необхідно підтвердити, надавши лінк на сайт університету, де вказане ім'я буде знайдено у списках студентів чи викладачів).

Web page	<input type="text" value="http://"/> University web page with your name on it (More information...)
Profile/ Information	<input type="text"/> Please add a little bit of information about yourself and/or how you use the corpora (10-100 words). If you are a Researcher (see above), other researchers can search for and view your profile. As a result, if you just input something meaningless like 'blah blah blah' (or if you leave it blank), it won't be approved for Researcher status.
	☒ I agree to the Terms and Conditions for this website
	<input type="button" value="SUBMIT"/> <input type="button" value="RESET"/> PROBLEMS ??

Рис. 2.2 Ідентифікація користувача в системі БНК

Після підтвердження електронної адреси, вводимо логін і пароль та обираємо свій університет – це останній етап реєстрації.

Головна сторінка БНК містить посилання на загальну інформацію про корпус, його продукти, варіації та можливості використання, авторські права та найчастіші запитання користувачів. Також є можливість завантажити увесь вміст БНК, проте виникає складність знайти комп'ютер із необхідною кількістю пам'яті та встановити безліч конкордансів для опрацювання матеріалу.

На першому етапі дослідження було укладено ініціальний лексикографічний реєстр базових дієслівних позначень емоційних станів людини та їхніх форм, який називаємо докорпусною вибіркою слів англійської мови.

З огляду на семантичну структуру кожного такого позначення (всі значення, ЛСВ, синоніми й антоніми), їх було віднесено у 8 семантичних профілів-кластерів, які потім доповнювалися корпусним матеріалом й опрацьовувалися за допомогою корпусних інструментів :

1. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Інтерес”.
2. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Радість”.

3. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Подив”.
4. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Горе”.
5. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Гнів”.
6. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Відраза”.
7. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Страх”.
8. Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Провина”.

У процесі кластерно-семантичної таксономії дієслівних позначень було виявлено зони їхнього перетину як на рівні форми, так і на рівні значення, ЛСВ і синонімічних варіантів, які показали відкритість кожного профілю і його матричні зв'язки з іншими кластерними профілями.

Оскільки статистичні закономірності лежать в основі організації базового словника і тексту будь-якої мови (а корпус – це і є текст), то на другому етапі дослідження було залучено *лексико-статистичний метод* для вимірювання частоти вживання кожної одиниці в корпусі.

Лексико-статистичний метод був розроблений ще в порівняльно-історичному мовознавстві, але в активну фазу структуралізму він був залучений для історичного дослідження неписемних мов аборигенів (оскільки власне сам порівняльно-історичний метод виявився непридатним для їхнього вивчення) й одразу був визнаний досить ефективним поряд із іншими спробами застосування математичних (зокрема, статистичних) методів у лінгвістиці. За словами Г. А. Клімова, в основу цього методу було покладено припущення про те, що, спираючись на закономірності фонеморфемного розпаду (дивергенції) в мовах (*morpheme decay*), можна визначати “часову глибину” (*time depth*) розпаду прамови на зразок того, як геологія шляхом аналізу рештків продуктів розпаду визначає вік порід [Климов 1959, с. 119-121].

Лексико-статистичний метод надає змогу кількісно виміряти відстані між словами одного й того ж кластерно-семантичного профілю. А тому вважаємо цей метод більш об'єктивним, надійним, аніж результати, отримані інтуїтивно за допомогою інших методів і прийомів аналізу, проте недостатнім для даного дослідження. Незважаючи на всі його переваги, застосовуємо й інші корпусні інструменти для побудови когнітивно-семантичних субматриць фразово-дієслівних позначень емоційних станів британців:

- аналіз статистичних даних загальної частоти кожного базового дієслова, його форми і фразового утворення за допомогою інструмента LIST (список) в Британському національному корпусі;

- характеристику доменів, в яких найбільш вживаним виявилось досліджуване слово за допомогою інструмента CHART;

- підрахунки частоти вживання базового дієслова, дієприкметника, конструкції дієслово + прикметник і фразового дієслова за кожним доменом і профілем також на базі інструмента CHART;

- обчислення найбільш частотних випадків вузького (колокативного і колігаційного) оточення (валентно-дистрибутивного) вживання певної одиниці у відсотковому співвідношенні на базі інструмента Collocates;

- комбінацію між семантичними профілями дієслівних позначень емоційних станів на базі інструмента KWIC (Ключове слово в контексті).

Для подальшого виявлення відмінностей між подібними значеннями та ЛСВ дієслівних позначень буде залучено інструмент COMPARE WORDS й елементи зіставного методу.

На третьому етапі всі корпусні обчислення проаналізовано й описано та занесено в субматриці з подальшим аналізом останніх.

Технічно робота з корпусом відбувалася за таким алгоритмом.

Спершу через інтерфейс *BNCWeb* було виконано запит **по** відповідному слову (у нашому випадку, наприклад, дієслово *abhor*), яке вводилося у відповідне поле і потім натискалася опція *Start Query*.

Після обробки запиту конкорданс представив кожен приклад за пошуковим словом (базовим дієсловом або дієслівною формою, що позначає певний емоційний стан людини).

Надалі розпочинається оброблення результатів пошуку, виведених на екран у *BNCWeb*. За замовчуванням результат запиту представляється у трьох стовпчиках: номер випадку, ім'я файлу та <s> – номер підрозділу та випадок (50 випадків на одній сторінці). У полі випадку пошукове слово є виділеним, потім шляхом натискання на це посилання, що було дуже важливим для подальшого вивчення семної структури потрібного слова, то на екрані з'являвся ширший контекст (домен) цього слововживання. При натисканні на ім'я файлу та <s> номер, програма робить переведення до показу інформації про файл, в якому перераховані значення метатекстуальних категорій, закодованих у текстовому запиті.

Наприкінці традиційний показ конкордансу змінюється на формат KWIC (key word in context), натиснувши кнопку Show KWIC View. Після цієї операції результати пошуку виводилися на екран монітору у відповідному вікні.

Такий загальний спосіб представлення результатів конкордансу, в якому слово або пошуковий запит зображується в центрі сторінки в оточенні супровідного тексту, є альтернативним способом перегляду результатів конкордансу, який показує запит користувача в контексті речення (або <s>-зв'язку).

Ще одна можливість веб-інтерфейсу дозволяє обчислити статистичну вірогідність отриманих результатів. Для цього необхідно почати з New Query і натиснути Distribution. Функція дистрибуції пропонує простий доступ до описової статистики щодо розподілу результатів пошукового запиту за різними метатекстуальними категоріями, закодованими в Британському національному корпусі. Цей параметр дозволяє не виконувати по кілька (або навіть кілька десятків) індивідуальних запитів для “механічного” укладання необхідної статистики.

Після закінчення розрахунків показана сторінка з дистрибуцією результатів пошукового запиту за основними категоріями. Окрім кількості випадків, знайдених в окремих категоріях, функція дистрибуції також пропонує інформацію про загальну кількість слів, що містяться у цих категоріях, та відповідну відносну частотність результату пошукового запиту. Інформація щодо відносної частоти дозволяє безпосередньо порівнювати дані для різних категорій.

Висновки до другого роздлу

Британський національний корпус надає змогу дослідити всі когнітивно-семантичні зв'язки мовного явища, яким у дисертації є дієслівна семантика емоційних станів людини, на широкому різнодискурсному матеріалі, представленому в його усній і писемній частинах.

Для розкриття когнітивно-матричних відношень між дієслівними позначеннями емоційних станів людини у роботі особливо ефективною виявилася корпусна система Sketch Engine через наявність в ній інструментів, які реалізують, по-перше, методику лексико-семантичної кластеризації, класичну методику дистрибутивно-статистичного аналізу і методику комбінаторної синтагматики. Це зокрема такі інструменти, як Collocations – автоматичний пошук колокацій (так званий широкий контекст (домени), коли вимірюються потенційні зв'язки між досліджуваними одиницями у всьому корпусі); Word sketch – автоматичний пошук колокацій (у межах заданого дієслівного утворення – його морфолого-синтаксичної міні-моделі / формули-шаблону; саме цей інструмент формує список найбільш усталених сполук, обчислених на основі статистичного вимірювання logDice окремо по кожній морфолого-синтаксичній формулі, а також видає підрахунки загальної кількості таких сполук/комбінацій у всьому корпусі); Thesaurus – для встановлення системних відношень **сіж** вибіркою мовних одиниць; Clustering – для групування відібраних дієслів емоційних станів людини, їх

форм й фразових комплексів як одиниць тезаурусу у 8 семантичних кластерів із подальшою побудовою профілів; Sketch diff – для виявлення подібностей і відмінностей у механізмах і способах комбінаторної сполучуваності пар слів.

Ці та інші процедурні методики разом у комплексі надали змогу реконструювати когнітивно-семантичні зв'язки між досліджуваними одиницями з кількісними і статистичними обчисленнями їхньої продуктивності для кожного профілю і домену.

Безпосередньо робота з корпусним інструментарієм передбачала виконання таких послідовних етапів: 1) обробку конкордансів, 2) обчислення абсолютної частотності, 3) аналіз лівобічної і правобічної валентності (у даному разі дієслівного колокату), 4) моделювання кластерів для побудови когнітивно-семантичних профілів досліджуваних одиниць.

На першому етапі дослідження було укладено ініціальний лексикографічний реєстр базових дієслівних позначень емоційних станів людини та їхніх форм, який називаємо докорпусною вибіркою слів англійської мови. З огляду на семантичну структуру кожного такого позначення (всі значення, ЛСВ, синоніми й антоніми), їх було віднесено у 8 семантичних профілів-кластерів, які потім доповнювалися корпусним матеріалом й опрацьовувалися за допомогою корпусних інструментів.

На другому етапі за допомогою лексико-статистичного методу виконано такі операційні процедури, з-помж яких: 1) аналіз статистичних даних загальної частоти кожного базового дієслова, його форми і фразового утворення за допомогою інструмента LIST (список) в Британському національному корпусі; 2) характеристика доменів, в яких найбільш уживаним виявилось досліджуване слово за допомогою інструмента CHART; 3) обчислено підрахунки частоти вживання базового дієслова, його форми і фразового утворення за кожним доменом і профілем також із залученням інструмента CHART; 4) визначено найбільш частотні випадки вузького оточення (валентно-дистрибутивного) – колокативного вживання певної одиниці у відсотковому співвідношенні на базі інструмента Collocates;

5) виявлено комбінаторику семантичних профілів дієслівних позначень емоційних станів на базі інструмента KWIC.

На третьому етапі всі корпусні обчислення проаналізовано й описано та занесено в субматриці з подальшим аналізом останніх.

Корпусний інструментарій дозволив виміряти не лише частоту вживання слова, а й його кількісні показники та швидкість першочергового пошуку в корпусі. Вертикальне читання / сканування конкордансу надає змогу знайти ліві й праві дієслівні колокати в потрібних доменах, а також побудувати на базі семантичних профілів когнітивно-семантичні профілі – когнітивну карту фразово-дієслівних емотивів.

Подальше залучення методу концептуальної інтеграції ментальних просторів сприяло конструюванню когнітивно-матричної тегової моделі дієслівних позначень емоційних станів людини з усіма їхніми 8-ма когнітивно-семантичними профілями.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИКО-СТАТИСТИЧНЕ ПРОФІЛЮВАННЯ ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНОЇ СЕМАНТИКИ ЕМОТИВІВ У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ

Когнітивні зв'язки й відношення між семантикою фразово-дієслівних емотивів організовані за моделлю **когнітивної матриці** (табл. 3.1) – простого набору концептуальних сфер (субматриць кожної базової емоції), де сама концептуальна сфера є контекстом для актуалізації значення дієслова, дієслівної форми (дієприкметника та конструкції дієслово+прикметник) і фразового дієслова. Склад матриці потенційно не обмежений, вона може включати будь-яке число концептуальних сфер [Langacker 1987]. Таке розуміння когнітивної матриці запропонував Р. Ленекер [Langacker 2009, р. 48], спираючись на яке спершу проаналізуємо семантичну реалізацію субматриці кожної Емоції за допомогою фразово-дієслівних комплексів, а потім представимо комплекс ієрархічно і найбільш тісно пов'язаних між собою концептуальних сфер.

3.1 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Відраза” в доменах БНК

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Відраза” вербалізований базовим дієсловом *to abominate* та фразовим його синонімічним відповідником *shudder at*.

Семантико-дискурсивними синонімами-вербалізаторами даного емоційного стану є здебільшого прості дієслова, зокрема *abhor*, *loathe*.

Дієслово *abhor* має одне з основних значень “to hate something very much” (ненавидіти щось дуже сильно), з яким ця форма вживається на позначення надмірного стану огиди, актуалізуючи градуальну сему в загальному значенні відрази.

Найвищі показники когнітивної продуктивності
фразово-дієслівних емотивів у БНК

Емоційний стан	Фразово-дієслівний комплекс /к-ть випадків вживання в БНК	Дієслово/ к-ть випадків вживання в БНК	Дієприкметник/ к-ть випадків вживання в БНК
Відраза	Shrink from / 50	Hate / 2955	
Гнів	Burn up/ 50	To cross / 7367	To be angry / 3997
Горе		To miss / 11899	To be sad / 7
Інтерес	To latch on / 52	To absorb / 797	To be interested in / 111
Подив	Be taken aback / 3	Wonder / 6267	To be surprised / 4
Провина як сором		Shame / 1983	To be ashamed / 188
Радість	Cheer up / 103	Joy / 2850	To be glad / 3762
Страх	Freak out / 20	Fear / 8971	To be afraid of / 59

У БНК дієслово *abhor* зустрічається в 42 випадках (з яких лише один випадок вживання в усному мовлені) у 38-х різних текстах з частотою вживання 0.43. При більш детальному аналізі його пошуку в корпусному конкордансі встановлено, що результати пошуку отримано за 0.176 секунд при першому запиті, при подальших запитах швидкість пошуку знижується, що свідчить про активне вживання цього дієслова на позначення стану огиди і, як показує головне меню, верхня частина інтерфейсу, в художніх текстах і в періодичних виданнях.

Виявлено, 6 доменів для дієслова *abhor* СОЦІОЛОГІЯ, МИСТЕЦТВО, КОМЕРЦІЯ, ФІНАНСИ, ДОЗВІЛЛЯ та ХУДОЖНЯ ПРОЗА. Хронологія публікацій з цим дієсловом припадає на 1985-1993 роки й розрахована на дорослий вік аудиторії.

Єдиний приклад дієслова *abhor* зафіксовано в усному діалозі в БНК, доменом для якого є РЕЛІГІЯ:

Blessed by the Holy Spirits [pause] the Lord and giver of life [pause] midwife of change [pause] catalyst inspiration [pause] the carpenter pregnant with a piece of God [pause] a distributor revealing the truth we abhor.

Ближчим синонімічним його еквівалентом є *loathe* в значенні “to hate someone or something very much” (ненавидіти когось або щось дуже сильно) з архісемою надмірного вияву цього стану (*I absolutely loathe shopping* (Я геть ненавиджу шопінг), а також дієслово *detest* – “to hate something or someone very much” (ненавидіти щось або когось дуже сильно): *The two men detested each other* (Двоє чоловіків зневажали один одного). У зафіксованому прикладі відображено емоційний стан зневаги. Його доменом є ХУДОЖНЯ ПРОЗА.

Обидва дієслова *loathe* і *detest* є низькочастотними, які не мають такого прояву, як *She is loathing housework*.

Дієслово *loathe* в БНК подається у 169 випадках (де чотири випадки зафіксовано в усному мовленні, наприклад: *I, you know I, I just loathe the thought of leaving it and leaving it until the next thing is you're going up for her funeral you know?*) у 124 різновидах текстів, з частотою 1.72 та швидкістю пошуку 0.153 секунди при першому запиті (це може говорити про те, що воно є досить вживаним). Приклади дієслова виявлено переважно в періодичних виданнях і художній літературі з 1985-1993 років. Доменом є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, розрахована на дорослого читача.

Дієслово *detest* в БНК зустрічається в 105 випадках у 63 різновидах текстів (з яких чотири – це приклади усного відтворення діалогового та монологічного мовлення, наприклад: *They also detest being called the handicapped*) з частотою 1.07 екземплярів та швидкістю пошуку при першому запиті 0.154 секунди. Приклади дієслова виявлено переважно в періодичних виданнях і художній літературі. Доменом теж є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, розрахована на дорослого читача: *I detest being rescued myself, unless I have specifically requested it* (Я ненавиджу, коли мене намагаються рятувати, коли я цього не потребую).

Емоційно смисловим синонімом у досліджуваному семантичному профілі є найбільш динамічне за частотою вживання у своєму синонімічному ряді дієслово *hate* (якому не притаманне закінчення *-ing*). В його семантичній

структурі одне зі значень емоційного стану “to dislike something very much” (не любити щось дуже сильно) в іншому джерелі зафіксовано на позначення іншого семантичного профілю “Гнів”: “to dislike someone very much and feel angry towards them” (щось дуже не любити або гніватися на щось).

У БНК дієслово *hate* є найбільш часто вживаним (2955 прикладів) з усього синонімічного ряду дієслівних позначень семантичного профілю “Відраза”, де частотними також є його випадки реалізації в усному мовленні, наприклад: *Broadstone, God I hate filling in these stupid forms. [...] er, I've got Brian Cord, I can't stand him, I hate oh crap down.* Дієслово *hate* зафіксовано в 971 виді текстів з частотою 30.06 випадків та швидкістю пошуку при першому запиті 0.161 секунди. Його домени – це ХУДОЖНЯ ПРОЗА та ПЕРІОДИКА: *You begin to hate yourself for what you're doing* (Ви починаєте ненавидіти себе за те, що ви робите).

Наступним дієслівним маркером емоційного стану відраза, який доповнює синонімічний його ряд і який у словникових дефініціях не втратив смислової наближеності, хоча й досить віддалено та фрагментарно, є: фразове дієслово *shrink from* “avoid doing something difficult or unpleasant” (уникати чогось занадто важкого, тобто неприємного – імпліцитно, що викликає огиду): *The leadership too often shrinks from hard decisions* (Керівництво занадто часто ухиляється від важких рішень). У наведеному прикладі немає буквального значення відрази, але конотативне забарвлення та характерне значення дієслова “ухилятися” актуалізує архісему ‘відраза’.

У БНК це фразове дієслово не є часто вживаним, бо зустрічається лише в 50 випадках (серед яких – один приклад вживання в усному монологі під час зустрічі: *Only ministers who have no understanding of either Local Government or Social Services would shrink from their own responsibilities in this way*) у 43 різновидах текстів.

Частота вживання 0.51 екземпляр, швидкість пошуку 0.163 секунди, що є досить тривалим для такої незначної кількості вживань.

На відмінну від вище представленого фразового дієслова, у словниковій статті представлена комбінація *to recoil from/at*, яка не є фразовим дієсловом на позначення даного емоційного стану, але вона доповнює відтінок емоційного стану “Відраза” та тлумачиться як “to feel such a strong dislike of a particular situation that you want to avoid it” (відчувати сильну неприязнь / відразу до певної ситуації, що хочеться цього уникнути): *He recoils from everything in life that demands hard work* (Він уникає всього, що потребує наполегливої праці в житті).

Непряма семантика відрази вочевидь пояснюється перехресними зв'язками цього дієслівно-фразового комплексу з синонімічним рядом дієслівних позначень семантичного профілю “Страх” з диференціацією семи ‘чогось боятися і, як наслідок, відчувати огиду’, яка є характерною для ЛСВ “to move back suddenly and quickly from something you do not like or are afraid of” (швидко та раптово відвернутися від чогось, що вам не подобається або ви чогось боїтеся (відчуваєте страх до чогось): *She recoiled from his touch as if she had been slapped* (Вона з острахом відскочила від його дотику так, ніби її вдарили).

Аналізуючи це утворення в БНК, можемо сказати, що фразове дієслово *recoil from* зустрілося лише у 20 випадках у 18 різновидах текстів з частотою в 0.2. екземпляри та швидкістю першого запиту 0.116 секунд. Приклади вживання зафіксовано лише в писемних текстах художнього жанру та в періодичних виданнях з характерними для сфери його вжитку 3 доменами: ДОЗВІЛЛЯ, КОМЕРЦІЯ та ФІНАНСИ: *Federalist countries such as Belgium and Italy recoil from this idea, as they want interior-ministry work turned over to the EC* (Такі федералістичні країни, як Бельгія та Італія відмовляються від цієї ідеї (ймовірно, побоюючись наслідків, а відтак, уже формуючи в собі емоційний стан відрази – коментар наш – Н.Б.), оскільки вони хочуть, щоб робота міністерства внутрішніх справ була передана ЄС).

Граматичний варіант попереднього утворення, яким є фразовий комплекс *recoil at*, містить у своїй формі інший постпозитив *at* і в БНК

зафіксований лише в 6 випадках і в 6 різновидах текстів з частотою 0.06 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.163 секунди, що є досить активною для такої кількості слововживань: *We recoil at whites' uprooting their 'deep down feelings' about how racism is quite natural: 'How do we change human nature? (Ми відхиляємось від білих, викорінюючи їхні "глибокі почуття", проте, як расизм є цілком природним: "Як ми можемо змінити людську природу?"*).

Одним з найвідаленіших синонімічних варіантів цього профілю є дієслово *despise* "to dislike and have a low opinion of someone or something" (не подобатися й мати негативну думку про когось або щось, тобто зневажати когось або ставитися з огидою до чогось): *She despised her neighbours* (Вона зневажала своїх сусідів).

У БНК воно представлено в 211 випадках у 154 різновидах текстів. Частота цього дієслова в корпусному менеджері складає 2.15 екземплярів, швидкість першочергового пошуку 0.148 секунд. Як бачимо, частота його вживання є навіть вищою за базове дієслово цього семантичного профілю: *You despise me* (Ти зневажаєш мене). *How long will this people despise me?* (Доки цей народ буде зневажати мене?). *I despise cigarettes* (Я ставлюся з огидою до цигарок).

Оскільки відразу людини одночасно провокує емоційний стан обурення, а потім і реакцію нехтування, то до переліку синонімічного ряду відсено дієслово *disdain*, яке в семантичному профілі емоційного стану "Відразу" актуалізує семантичну сферу дієслівних позначень емоційних реакцій на цей стан, зокрема вже згаданого, основним значенням якого є "a complete lack of respect that you show for someone or something because you think they are not important or good enough" (повна відсутність поваги (диференційна сема 'нехтування' – уточнення наше – Н. Б.), яку ви проявляєте до когось або чогось, бо вважаєте, що вони не заслуговують на неї: *She watched me with disdain* (Вона зі зневагою спостерігала за мною).

У БНК дане дієслово зустрічається в 240 випадках та у 190 різновидах текстів. Частота складає 2.44 екземпляри, а швидкість першочергового пошуку 0.147 секунд. Цікаво, що два вищезазначені дієслова в БНК знаходять своє відображення частіше, ніж базове дієслово, та представлені в більшій кількості текстів ніж базове дієслово.

Завершальним в синонімічному ряді виступає дієслово *execrate* “to express strong disapproval or hatred for someone or something” (висловити сильне невдоволення чи ненависть до когось чи чогось).

У БНК це дієслово хоч і має емоційну семантику відрази або відвертої неприязні до чогось, проте представлене лише 2 випадками в одному тексті, частота якого складає 0.02 екземпляри, а швидкість першочергового пошуку 0.147 секунд, що вказує на унікально рідке його вживання британцями: *Fundamentalists execrate someone for writing a book that they have not read, and a famous novelist has to go into hiding for fear of his life* (Фундаменталісти зневажають когось за написання книги, яку вони не читали, а відомий романіст повинен переховуватися, побоюючись за своє життя).

Синонімічний профіль емоційного стану “Відраза” розширюють і такі дієслівні утворення-колокації, як *feel aversion to, feel animosity to, find intolerable, dislike, disdain, have an aversion to, feel revulsion towards, repugnant to*, в яких дієслова *feel* та *have*, першопочатково позначаючи відчуття набутого стану, комбінуються з іменниками або прикметниками, і в такому поєднанні вже не є власне маркерами стану, а показниками його якісної або кількісної оцінки.

Оскільки семантичний профіль емоційного стану “Відраза” за своїм оцінним вектором є цілком негативним, важливо проаналізувати бінарні пари його дієслівних позначень, тобто вибудувати їхні антонімічні відношення. Ситуативна зумовленість вживання саме антонімічного дієслівного позначення досліджуваного емоційного стану хоча й обмежена частотою вживання його в домені художнього дискурсу, проте інформативна значущість таких системних відношень на основі антонімічного ряду

дозволить зафіксувати таку семантичну можливість та поглибити аналіз дієслів емоційного стану в БНК.

Антонімічний контраст до емоційного стану відразу складають 4 дієслова *love, like, admire, adore* “любити/подобатися/милуватися”, які не є фразовими конструкціями, але є часто вживаними переважно в доменах художніх текстів.

Дієслово *love* в БНК представлено в 22265 випадках у 1983 різновидах текстів. Частота даного дієслова складає 226.47 екземплярів, а швидкість першочергового пошуку 0.164 секунди.

Із заперечною часткою це дієслово, хоч і нівелює експліцитну семантику відрази, та все ж таки мотивує її в почуттях людини, тобто є її актуалізатором: *I don't love you* (Я не люблю тебе). Також у протиставних зв'язках ця семантика теж зберігається: *I love you but I love her more* (Я люблю тебе, але її я люблю більше).

Дієслово *like* “подобатися” в БНК представлено в 147567 випадках в 3745 різновидах текстів з частотою 1500.99 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.228 секунд: *Picasso's Guernica is 'OK for some but I don't like it', as a young boy put it* (Герніка Пікассо – це для когось добре, але мені не подобається, як сказав юнак). Як бачимо, у заперечному значенні семантика відрази зберігається в антонімічних за значенням дієслів.

Дієслово *admire* в БНК зустрічається в 750 випадках у 489 різновидах текстів з частотою 7.63 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.161 секунди, що є досить швидким для такої кількості прикладів. Зустрічаються випадки усного вживання в діалогах, але переважає база писемного підкорпусу періодичних видань та художнього дискурсу.

Доменами для цього дієслова є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, МИСТЕЦТВО: *'I admire your foresight,' said Jay* (Я захоплююсь вашою далекоглядністю, – сказав Джей) як сукупність контекстів, де воно найбільш є вживаним, а також тексти навчальної та інформаційної тематики, де воно не є частотним.

Семантичний інтерес у плані антонімічної бінарності становить фразове дієслово з різними постпозитивами: *dote on/upon* “to love someone very much, and show this by your actions” (дуже когось любити і демонструвати це своїми діями): *Everyone doted on Sally, the only girl in the family* (Всі дуже любили Салі, єдину дівчинку в сім'ї, тобто були в захопленні від неї). Цей приклад демонструє результат емоційного стану сильної приязні, надмірного возвеличування.

У БНК *dote on* представлено в 14 випадках у 13 різних текстах з частотою 0.14 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.152 секунди з єдиним випадком вживання в усному підкорпусі: *And you dote on him I guess*, доменом для якого є БІЗНЕС.

Наступним фразово-дієслівним комплексом є *look up to* “to admire or respect someone” (милуватися або поважати когось): *I've always looked up to Bill for his courage and determination* (Я завжди поважав Білла за його мужність і рішучість). У БНК фразове дієслово представлено в 68 випадках у 63 різновидах текстів з частотою 0.69 екземплярів та швидкістю пошуку 0.76 секунд. Зафіксовано також три випадки вживання в усному діалоговому дискурсі.

Доменами для цього утворення є: МИСТЕЦТВО, КОМЕРЦІЯ та ФІНАНСИ в письмовому підкорпусі та ОСВІТА – в усному.

Дієслово *adore*, яке за семантикою є прямо протилежним до емоційного стану відраза, чітко вписується в площину антонімічної близькості. У БНК воно представлено 157 випадками у 120 різновидах текстів, частота вживання в корпусі складає 1.6 екземплярів, а швидкість першочерговорого пошуку – 0.146 секунд: *They adore her as the queen of their traditional music, and then revile her, with equal enthusiasm, as a moral obscenity.*

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Відраза” вербалізований як базовим дієсловом *to abominate* з його фразовим відповідником *shudder at*, так і синонімічними їх варіантами, з-поміж яких найчастотнішими є дієслова *hate*, *despise*, *disdain*. Характерними доменами

для всіх дієслівних позначень цього профілю є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, МИСТЕЦТВО, ПЕРІОДИКА. Найширші контекстуальні семантичні зв'язки виявлено у дієслова *abhor*, які представлені в 6-х доменах: СОЦІОЛОГІЯ, МИСТЕЦТВО, КОМЕРЦІЯ, ФІНАНСИ, ДОЗВІЛЛЯ та ХУДОЖНЯ ПРОЗА. Доповнюють цей профіль антонімічні дієслова, які лише в заперечному значенні не виходять з семантичної площини позначення зневаги, а фразові антонімічні дієслова зберігають цю сему в ситуаціях надмірного стану вияву приязні, аж до возвеличування, що, звісно ж, викликає зворотню емоційну реакцію як наслідок стану огиди.

3.2 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Гнів” у доменах БНК

Динамічним фразово-дієслівним ядром цього профілю є модель дієслово-зв'язка + прикметник *to be angry* та його 5 відповідників, якими є фразово-дієслівні комплекси з семантикою надмірного гніву: *burn up, flare up, fire up, flame out, fly out* – “розлютитися”.

До синонімічного ряду цього утворення належить дієслівна форма (дієприкметникова) *incense* зі значенням “to make someone very angry” (змусити когось дуже злитися), яка також містить у своїй семантичній структурі градуальну сему ‘надмірний стан гніву’: *Customers are often incensed with the poor interest rate they get on their savings.* (Клієнтів часто дратує низька процентна ставка, яку вони отримують від своїх заощаджень).

У БНК ця дієслівна форма представлена в 178 випадках у 121 різновиді текстів. Частота є досить високою – 1.81 екземпляр, а швидкість першочергового пошуку – 0.163 секунди. Воно вживається в письмовій частині Британського корпусу, де період функціонування припадає не лише на 1985-1993 роки, а й на 1960–1974 роки. У конкордансі зафіксовано один приклад усного мовлення (оскільки більшість прикладів вираження цього

стану становлять іменники). Доменом для цього профілю є ДОЗВІЛЛЯ. В корпусному конкордансі.

The feelings of Sixties youth had been at the centre of Crawford's most successful screen characters, but his third film with director Richard Lester was to incense the older generation in a way that no film had done before (Почуття молоді шістдесятників були в центрі найуспішніших героїв екранізації Крофорда, але його третій фільм із режисером Річардом Лестером мав обурити/розлютити старше покоління так, як жоден із фільмів).

Наступне дієслово *enrage* тлумачиться як і попереднє “to make someone very angry” (змусити когось дуже злитися), але ще в більш сильному емоційному прояві, бо, виходячи з прикладів уживання, має образне значення “скаженіти” і вживається на позначення неконтрольованого прояву стану гніву та агресивного роздратування: *He enraged her, but he made her feel guilty.* (Він розлютив її, але змусив відчувати провину).

У БНК воно представлено в 20 випадках та в 19 різновидах текстів з частотою 0.2 екземпляри та швидкістю тривалого пошуку 0.154 секунди. Конкордансер його представлений для письмової частини, зокрема воно зафіксовано в періодичних виданнях та художній літературі: *Disapproval would at first enrage and then devastate him, and these warning messages apparently arrived visually* (Невдоволення спочатку розлютило, а потім спустошило його, і ці попереджувальні повідомлення, очевидно, надійшли візуально).

Синонімічну єдність дієслівної семантики вираження емоційного стану гніву доповнює дієслово *infuriate* “to make someone extremely angry” (змусити когось надзвичайно сердитися, скаженіти/лютувати), у семантичній структурі якого також наявна сема ‘образа’ та градуальна сема ‘дуже сильне роздратування’: *Her actions infuriated her mother* (Її дії розлютили матір).

У БНК дієслово *infuriate* представлено в 36 випадках у 32 різних текстах. Частота становить 0.37 екземплярів та досить затяжною виявилась тривалість пошуку – 0.152 секунди для такої кількості слововживань.

Представлені слововживання виявлено в конкордансі писемного корпусу періодичних та книжкових видань. Доменами для цього дієслова є: НАУКА, ДОЗВІЛЛЯ, КОМЕРЦІЯ та ФІНАНСИ: *The BBC may sometimes infuriate, anger, concern or annoy* (БіБіСі може час від часу розлютити, занепокоїти або роздратувати).

Емоційно-синонімічним відображенням даного стану є дієслово *madden* “to make someone very angry or annoyed” (змусити когось дуже злитися/скаженіти або роздратувати когось, або навіть звести з розуму / стан надзвичайного роздратування): *The unfortunate animal was madden with pain* (Нещасна тварина скаженіла від болю).

У БНК через корпусний менеджер виявлено 59 випадків його вжитку у 31 виді текстів з частотою 0.6 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.157 секунд, переважно в текстах інформативного характеру. Домен письмового конкордансеру представлено здебільшого через ДОЗВІЛЛЯ: *Remember when she used to stand there and madden you with her politeness and that voice of hers* (Згадайте, коли вона стояла там і дратувала вас своєю улесливістю та навіть голосом).

Синонімічний ряд доповнює дієслівна форма (дієприкметникова) *to be irated* “бути сердитим”, представлена дієсловом зв’язкою *to be* та основою прикметника, *de* закінчення *-ed* вказує на стан емоційного вияву.

У БНК в поєднанні *to be irated* прикладів не виявлено, а зафіксовано окремо прикметник та іменник *irate* в 117 випадках та у 103 різновидах текстів з частотою 1.19 екземплярів та швидкістю пошуку 0.154 секунди: *He would become irate and irrational, shouting at Caroline and me and from time to time even at the nurses, who were patient and sweet and had done nothing to deserve it* (Він став розлюченим і нераціональним, кричав на Керолайн і на мене, а час від часу навіть на медсестер, які були терплячими й милими і нічого не зробили, щоб так з ними поводитися).

Унаслідок семантичного зближення виявлено також дієприкметникове утворення *to be vexed* на позначення емоційного синдрому, наближеного до

емоційного стану гніву, яке буквально тлумачиться як “піддаватися гніву”. Конкорданс корпусу видає лише 3 випадки з частотою 0.03 екземпляри та швидкістю пошуку при першій спробі 5.51 секунд, що свідчить про його рідкісне вживання. Доменом цієї дієслівної форми є ХУДОЖНЯ ПРОЗА: *I could never be vexed with you* (Я ніколи не зміг би гніватися на тебе).

Часто вживаним є слово *to cross* як у ролі дієслова, та і в ролі його іменникового дублета зі значенням “to make someone angry by opposing their plans or orders” (розлютити когось, протиставляючи його плани та розпорядження), яким активно послуговуються британці в розмовному мовленні, ніж його варіантом – конструкцією дієслово+прикметник *to be angry*, про це свідчать словникові статті: *He hated anyone who crossed him* (Він ненавидів усіх, хто стояв йому на заваді).

У БНК дієслово *cross* залучено в 7367 випадках у 1913 видах текстів, але не завжди у значенні дієслова емоційного стану. Частота вживання 74.93 екземпляри, а швидкість пошуку 0.132 секунди. Також зустрічаються три випадки усного вживання, але не на позначення емоційного стану гніву.

У Словнику фразових дієслів [<https://www.ldoceonline.com/dictionary/cross-over>] дієслово *to cross* у поєднанні з постпозитивами *off /out / over* утворює дієслівно-фразову конструкцію, але втрачає емоційний компонент значення. Наприклад: *To cross something off* = “to draw a line through one or more things on a list because you have dealt with them or they are not needed anymore Whenever I buy something, I cross it off the list”.

Whenever I buy something, I cross it off the list (Щоразу, коли я щось купую, я викреслюю це зі списку).

У БНК в багатьох випадках це поєднання також втратило значення “гніватися” й трансформувалося у значення “викреслювати”, “перекреслювати”, в яких воно зафіксовано у 14 випадках та в 13 різновидах текстів з частотою 0.14 екземплярів і швидкістю відтворення 0.244: *I have a special calendar, and I cross off each day when I go to bed, and then I lie there*

and think of you (У мене є спеціальний календар, де я викреслюю кожний день...). **Cross something out** = “to draw a line or lines through something you have written or drawn, usually because it is wrong” (провести лінію чи лінії через щось, що ви написали чи намалювали, як правило, бо це неправильно; викреслити щось або когось): *I crossed out ‘Miss’ and wrote ‘Ms’* (Я закреслив "Міс" і написав "Пані").

У БНК цей фразово-дієслівний комплекс вжито в 24 випадках у 20 різних текстах з частотою 0.24 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.247 секунд. Домен даного поєднання: НАУКА, КОМЕРЦІЯ та ФІНАНСИ: *Cross out the words ‘or order’, substitute ‘only’ and initial the change* (Викресліть слово або рядок, замінивши “всі”, та почніть зміни).

Cross over також є фразовим дієсловом, але не прямо позначає емоційний стан гніву “if an entertainer crosses over from one area of entertainment to another, they become successful in the second one as well as the first” (якщо артист переходить з однієї зони розваг в іншу, то він є успішним і в другій, і в першій зонах).

У БНК таке поєднання представлено в 99 випадках уживання у 80 видах текстів з частотою 1.01 екземплярів та швидкістю пошуку 0.25 секунд. Уживається в періодичних виданнях, доменами для якого переважно є СОЦІАЛЬНІ НАУКИ та СВІТ: *‘It was,’ she admits, ‘a deliberate attempt to cross over’* (“Це була, – зізнається вона, “навмисна спроба перейти”).

Унаслідок семантичного зближення, але не повним синонімом емоційного стану гнів виступає дієслівна форма **to be irritated** у значенні “дратуватися на щось на когось”, де сильна емоція викликана ситуацією, яка здається поганою або несправедливою: *John was getting irritated by all her questions* (Джона дратували всі її запитання).

У БНК ця форма представлена в 4-х випадках у 4-х різних текстах з частотою 0.04 екземпляри та швидкістю відтворення при першочерговому пошуку 11.627 секунд, що для 4-х випадків вживання є досить тривалим періодом. Переважно корпус фіксує її вживання в періодичних виданнях та

художній літературі. Доменом є ХУДОЖНЯ ПРОЗА та ДОЗВІЛЛЯ: *To be irritated by criticism is to acknowledge it was deserved* (Дратуватися критикою – означає визнати, що це заслужено).

Ще більш віддаленою у синонімічному ланцюжку аналізованого профілю, але все ще зберігаючи свій синонімічно наближений емоційний стан гніву, є дієслово *exasperate* “very annoyed and upset” (бути роздратованим або засмученим): *It exasperates me to hear comments like that* (Мене засмучують/дратують чутки про подібні коментарі).

У БНК зафіксовано 11 випадків у 8 різних текстах з частотою 0.11 екземплярів та швидкістю пошуку 0.157 секунд. 11 випадків вживання представлено в письмовому конкордансі періодичних видань та книг. Доменом є ХУДОЖНЯ ПРОЗА: *It will only exasperate you!* (Це тільки роздратує вас!).

Дієслово емоційного стану *to freak* “to become suddenly angry or afraid, especially so that you cannot control your behaviour” (сердитися/перелякатися) є синонімом до дієслова *flip*.

У поєднанні з постпозитивом *out* утворюється фразове дієслово емоційного стану *freak out*, яке, щоправда, має буквальне значення “перелякатися” і входить також до профілю “Страх”. Наприклад: *People just freaked out when they heard the news* (Люди перелякалися, коли почули цю новину). Звісно, що тут емоційний стан страху межує зі станом гніву.

Але знаходимо і безпосередньо його вживання у такій колокації, як *freak somebody out* на позначення емоційного стану люті (дратувати когось): *The whole idea freaked me out* (Вся ця ідея роздратувала мене).

У БНК вона представлена в 20 випадках (серед яких один усний) у 17 різних текстах з частотою вживання 0.2 екземпляри на 1 млн. слововживань та швидкістю побудови конкордансеру 0.157 секунд при першому запуску: *‘No need to freak out,’ said Tina in the parlance of the time* (“Не слід хвилюватися / дратуватися”, - сказала Тіна мовою того часу).

Досить віддаленим емоційним проявом стану “Гнів” виступає дієслово *irk* “if something irks you, it makes you feel annoyed” (якщо щось вас дратує, це змушує вас розсердитися), яке найбільш наближене до значення дієслівної форми *annoy*, що має ЛСВ “дратуватися” та колоката *to be angry* “сердитися/гніватися”: *He was irked, I could tell* (Він був роздратований, – я би так сказав).

У площині БНК дієслово *irk* представлено 8 випадками у 8 різних текстах, частота якого складає 0.08 екземпляри та швидкість першочергового пошуку – 0.182 секунди: *Most likely to irk the feminists is ‘F O long blonde hair,’ referring to women attractive enough for the front office* (Швидше за все, дратує феміністок FOR довге світле волосся, маючи на увазі жінок, досить привабливих для основного офісу). *This reversal of roles, she had sensed, would irk him* (Таке перевтілення ролей, як вона відчула, буде дратувати його).

Дієслово *annoy* в БНК представлено 226 випадками в 186 різних текстах, частота якого складає 2.3 екземпляри та швидкість першочергового пошуку – 0.156 секунд: *They annoy me so much!* (Вони мене так дратують!). *Whom did they annoy and to whom was their possible presence a political danger?* (Кого вони дратують і для кого, можливо, їхня присутність була політичною небезпекою?).

Наступні прояви емоційного стану є синонімічними до емоційного стану гнів, але з додатковими відтінками, що лише контекстуально актуалізує дану емоцію: *indignant, aggrieved, piqued, displeased, provoked, galled, resentful, flip off*. Тому їх віднесено до крайньої периферії цього профілю, якщо його аналізувати в термінах ЛСП.

Оскільки негативний емоційний стан гніву представлений основним фразовим дієсловом *burn up*, повним синонімом для базового дієслова, та його чотирма стилістичними синонімами, то цікаво розглянути їхні бінарні кореляти, що вживаються на позначення емоційного стану спокою: “заспокоїтися”, “втихомиритися”, “стати спокійним після гніву”, основним з яких є дієслово *calm down* (яке можна вважати фразово-дієслівним

новоутворенням): *Calm down and tell me what happened* (Заспокойтеся та розкажіть, що сталося).

У БНК ця дієслівно-фразова форма представлена в 245 випадках у 164 різних текстах (в письмових та усних виявах, у періодичних виданнях та в діалогах) з частотою 2.49 екземпляри на 1 млн.слововживань та швидкістю побудови конкордансеру 0.196 секунд: '*Calm down, Gabriel*' ("Заспокойся, Габрієло").

Зафіксовано, що дієслівно-фразовий антонімічний варіант *cool off / down* у своїй семантичній структурі зберігає архісему 'гнів', яка й актуалізувала його значення "стати спокійним після гніву": *He slammed the door and went for a walk to cool off* (Він ляснув дверима і пішов гуляти, щоб заспокоїтися).

У БНК доступно 38 випадків та 36 текстів із даним фразовим дієсловом з частотою 0.39 екземплярів, та 0.205 швидкістю побудови конкордансеру.

Передається 36 випадками письмового періодичного видання та 2-ма випадками усного мовлення в діалоговому представленні: *He'd cool off while he took a walk* (Він заспокоївся, поки гуляв).

Ситуативна зумовленість використати саме антонімічне фразове дієслово підтверджена частотою його вживання в художньому дискурсі. Його колокативна інформативна значущість за допомогою антонімічного ряду дозволить краще засвоїти значення цього дієслова та проводити глибший аналіз дієслів емоційного стану в БНК.

Протилежним до емоційного стану гнів виступає фразове дієслово *simmer down* ("знову заспокоїтися після того як ви були дуже злі"): *We decided she needed some time to simmer down* (Ми вирішили, що їй потрібно трохи більше часу, щоб заспокоїтися).

У БНК цей фразово-дієслівний комплекс представлений 7-ма випадками та 7-ма текстами з частотою 0.07 екземплярів та швидкістю побудови конкордансу 0.162 секунди.

З 7-ми випадків один представлено в усному діалоговому відтворенні, а шість – в письмовому прояві доменів ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ та ДОЗВІЛЛЯ: *'Simmer down,' he said calmly* (Охолонь/Заспокойся, - сказав він спокійно).

Доцільно в даному випадку представити емоційний синдром значення “заспокоїтись”, відображений фразовим дієсловом *pull yourself together* “to force yourself to stop behaving in a nervous, frightened, or uncontrolled way” (змусити себе не нервувати, не бути наляканим чи неконтрольованим, тобто взяти себе в руки): *With an effort Mary pulled herself together* (Спільними зусиллями Мері взяла себе в руки).

У БНК воно представлено в 34 випадках у 31 виді текстів з частотою 0.35 екземпляри та швидкістю побудови конкордансу 0.217 секунд. Зустрічаємо один випадок усного діалогового прояву: *'Just pull yourself together* (Просто візьміть себе в руки).

У БНК зустрічаються приклади емоційної єдності та синонімічності переважно дієслівних форм та власне дієслів, а не фразових дієслівних комплексів. Також додавши посткомпоненти *off / out / over* до цих дієслів не завжди отримуємо фразове дієслово емоційного стану. Тільки в поєднанні *burn + up* та його повних рефлексів: *flare up, fire up, flame out, fly out* маємо значення “розлютитися” як результат позначення емоційного стану гніву.

Але з прикладу антонімічного фразового дієслова маємо *burn down / away*, яке буквально означає “згоріти” – бути зруйнованим унаслідок пожежі: *The hotel burnt down in 1990* (Готель згорів у 1990 році) унаслідок метафоризації виник ЛСВ у фразового дієслова *burn out* на позначення надмірної праці людини/виснаження з фразеологізованим виразом “згоріти на роботі”: *It's a high-pressure job and you could burn out young* (Ця робота настільки важка, що ви можете згоріти молодим).

У БНК представлена в 40 випадках в 37 різних текстах, де частота вживання 0.41 екземпляри, а швидкість побудови конкордансу 0.18 секунд.

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Гнів” вербалізований як конструкцією *to be angry* та його 5 відповідниками, якими

є фразово-дієслівні комплекси з семантикою виявлення надмірного стану гніву: *burn up, flare up, fire up, flame out, fly out* – “розлютитися”. Натомість найчастіше вживаним словом (7367 випадків у 1913 видах текстів) виявилось дієслово *to cross*, яким активно послуговуються британці в розмовному мовленні, ніж конструкцією дієслово+прикметник *to be angry*. Це дієслово, вочевидь, маючи абстрактну семантику стану загалом при приєднанні до його граматичної форми постпозитивів *off /out / over* зазнає різних семантичних трансформацій і виходить з вербалізаторів досліджуваного профілю. Різні ЛСВ і семи у дієслів, їхніх дієприкметникових форм, а також фразово-дієслівних комплексів, які профілюють семантику гніву, в конкордансах БНК демонструють також здатність набувати антонімічних протилежних відношень, актуалізуючи значення “спокою” і “рівноваги”, при цьому імпліцитно зберігають ознаки їхньої належності до даного профілю. Характерними доменами для всіх дієслівних позначень цього профілю є ДОЗВІЛЛЯ, ХУДОЖНЯ ПРОЗА та ПЕРІОДИКА, індивідуальними – НАУКА, КОМЕРЦІЯ та ФІНАНСИ – для фразово-дієслівного комплексу *cross off*, що перебуває на крайній його периферії, та СОЦІАЛЬНІ НАУКИ і СВІТ – для комплексу *cross over*, у семантичній структурі якого знову висвічуються ознаки семантики роздратування.

3.3 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Горе” в доменах БНК

Емоційний прояв даного стану представлений базовими дієсловами *grieve* і *suffer*, про які йшлося вже в теоретичному розділі дисертації.

З проаналізованого для цих утворень синонімічного ряду дієслів, їхніх форм і комплексів спостерігаємо, що цей ланцюжок представлений такими ЛСВ основного значення горя: дієсловами смутку, болі, розчарування, печалі й навіть депресивного страждання.

Спільне й дуже наближене синонімічне значення має дієслово *mourn* “to feel very sad and to miss someone after they have died” (почуватися сумно або сумувати за кимось після смерті): *Hundreds of people gathered to mourn the slain president* (Сотні людей зібралося, щоб оплакувати загиблого президента). З цього прикладу чітко простежується емоційний стан горя/туги за загиблим президентом.

У БНК це дієслово зустрічається у 131 випадку у 105 різних текстах. Частота – 1.33 екземпляри, швидкість першочергового пошуку становить 0.212 секунди. Ці показники свідчать про зразкову схему його колокацій та високу частоту випадкового пошуку.

Зі 131 випадку дане дієслово вжито в письмово представлених текстах, переважно в книжках та періодичних виданнях, з доменами ХУДОЖНЯ ПРОЗА, НАУКА, МИСТЕЦТВО: [...] *We mourn the loss of a great leader whose place in history is well assured* (Ми сумуємо за втратою великого лідера, який посідає достойне місце в історії).

В емоційній близькості до дієслова *grieve* розташоване дієслово *lament* – “to express feelings of great sadness about something” (висловлювати почуття великої печалі з приводу чогось): *The nation lamented the death of its great war leader* (Нація оплакувала смерть свого великого воєнного лідера).

У БНК воно представлено в 173 випадках у 138 різновидах текстів. Частота складає 1.76 екземплярів на тисячу випадків, швидкість пошуку – 0.159 секунд. Серед писемної частини корпусу, де переважно зафіксовано вживання даного дієслова, зустрічаються два випадки усного вжитку. У книжкових виданнях та періодики, як правило, реалізується його ЛСВ “вираження смутку”, яке є синдромом емоційного стану горя: *Mr Delors should not lament too loudly* (Містер Делор не повинен плакати занадто голосно).

Приклад з усної частини: *What does he appear to lament?* (Він, здається, плаче?).

Відзеркалення гніву як емоційного стану виявлено у семантичній структурі дієслова *sorrow*, зокрема в його основному значенні “відчувати або виражати горе, печаль”: *Her friend was sorrowing over the loss of a child* (Його знайома горювала від втрати дитини). З наведеного прикладу бачимо досить сильне та динамічне забарвлення емоційного стану горя через пережиту подію.

У БНК воно представлено в 544 випадках у 307 різновидах текстів, серед яких тексти писемного та усного мовлення, переважно книжкові та періодичні видання. Частота є досить високою – 5.53 екземпляри на тисячу одиниць, швидкість пошуку – 0.221 секунди, але переважно у формах віддієслівного іменника: *I don't want sacrifice or sorrow in my life* (Я не хочу жертви чи печалі у своєму житті).

Маючи синонімічне значення, але набуваючи додаткових відтінків, дієслівна форма *to be sad* без додавання дієслова-зв'язки *to be* виступає прикметником чи прислівником, де емоційно-сміслова домінанта тяжіє до вираження семантики “відчуття нещастя, смутку від негативної події або ситуації”, внаслідок якого настає емоційний стан горя: *I was very sad to hear that he had died* (Мені було дуже сумно почути, що він помер). У наведеному прикладі емоційне забарвлення семантики горя зумовлює стан суму від фатальної історії.

У БНК така дієслівна форма, як *to be sad* простежується в 7 випадках у 6 різних текстах з частотою 0.07 екземплярів та швидкістю першопочаткового пошуку 11.509 секунд, що є досить значним інтервалом для пошуку такої невеликої кількості прикладів.

Переважно зустрічається в книгах та періодичних виданнях у письмовій частині БНК: *I used to be sad and pathetic, but I'm not so miserable any more* (Раніше я був сумним і жалюгідним, але я більше не такий нещасний).

Під час дослідження було виявлено дієсловом *sob* на позначення емоційного синдрому як результату емоційного стану горя в його ЛСВ з

градуальною семою “to cry noisily while breathing in short bursts” (сильно плакати, схириуючи: *He began sobbing uncontrollably* (Він почав нестримно ридати).

У БНК це дієслово представлено в 208 випадках у 144 різних текстах з частотою 2.12 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.161 секунди. Його доменом є здебільшого ХУДОЖНЯ ПРОЗА: *She started to sob again* (Вона знову почала ридати). Тут варто ще зазначити, що в БНК це слово переважно вжито у формі іменника, а в усній частині лише у формі іменника: *[unclear] sob story* [незрозуміло] історія ридань).

Унаслідок семантичного зближення з базовим дієсловом є фразове дієслово *live through*, яке має значення “пережити важкі або небезпечні умови” і у словниковій статті синонімів доповнює синонімічну близькість, яка зумовлена емоційним станом горя: *It was hard to describe the nightmare she had lived through* (Важко було описати кошмар, який вона пережила). *I did not want to live through this type of experience again* (Я не хотів би пережити цей досвід знову).

З конкордантів БНК бачимо його вживання в 41 тексті і 41 випадку з частотою 0.42 екземпляри та швидкістю пошуку 0.371 секунди. Серед 41 випадку 40 випадків зафіксовано в письмовій частині книжкових і періодичних видань та один приклад – в усній частині: *Women do usually live through such experiences* (Жінки зазвичай переживають такий досвід).

Продовжує синонімічний ланцюг лексико-статистичного профілю дієслівних позначень емоційного стану горя синонімічне дієслово *ache*, одним із ЛСВ якого є “to have a strong unhappy feeling”, де воно набуло граматичної форми фразово-дієслівного комплексу з постпозитивом *with*, маючи у своїй семантичній структурі емоційний компонент відчуття стану страждання / болю або смутку як симптомів горя: *Sarah ached with sadness that her brother was so ill* (Сара дуже сумувала від того, що її брат був таким хворим).

Приклади вживання синонімічного дієслова *ache* для цього профілю зустрічаються не часто, адже частота його вживання пов'язана з позначенням фізичного болю або сильного бажання: *My cheeks ache with the grin* (Мої щоки болять від усмішки).

У БНК досліджено 387 випадків у 247 різновидах текстів з частотою 3.94 екземпляри та швидкістю пошуку 0.161 секунди. Виявлено, що воно вживається як в письмовій, так і в усній частині корпусу: *Many women can ache for the love of a child more intensely than for the love of a man* (Більшість жінок можуть відчувати біль за любов до дитини сильніше, ніж любов до чоловіка).

Емоційний стан горя може позначатися синонімічним дієсловом *to miss* “to feel sad because” (відчувати смуток) як емоційної реакції “смутку”: *John will be sorely missed by his family and friends* (Джон буде дуже сумувати за родиною та друзями).

У БНК є частотно вживаним: має 11899 випадків вживання у 1721 різновидах текстів з частотою 121.03 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.165 секунд: *'I'll miss you,' I said softly to myself* (“Я сумую за тобою”, – тихо сказав я собі).

Але з цього прикладу видно, що поєднання як *miss out* є фразовим утворенням, абстрактна семантика якого “не мати шансу зробити щось, що вам подобається, навіть якщо це добре для вас” конкретизується внаслідок семантичної транспозиції у даному разі вбік набуття семантики смутку.

Наявні також приклади, де ця дієслівно-фразова конструкторка експліцитно втратила ознаки досліджуваного профілю: *Some children miss out because their parents can't afford to pay for school trips* (Деякі діти пропускають подорожі через те, що батьки неможливо оплатити їх), але семантика смутку імпліцитно тут збережена.

У БНК фразово-дієслівний комплекс *miss out* представлений в 11899 випадках у 1721 тексті з частотою 121.03 екземпляри на мільйон слововживань та швидкістю пошуку 0.178 секунд у художній літературі та

періодиці – в писемній частині та в усній частині діалогового мовлення: *'I'll miss you,' I said softly to myself* (Я буду сумувати за тобою, – я тихо сказав собі).

Інші дієслова та фразово-дієслівні комплекси, які доповнюють профільний синонімічний ряд дієслівної семантики емоційного стану горя, є контекстуальними синонімами: *be miserable, weep, cry, keen, weep and wail* (плакати і ридати!!!) *be in anguish, be distressed, be in distress, eat one's heart out, agonize, be afflicted by, be affected by, be troubled with, have, have trouble with*.

Антонімічну близькість емоційного стану горя складають дієслова на позначення бінарного емоційного стану радості й гедонізму: *be happy, rejoice, please*.

Дієслово *be happy* “to be very willing to do something, especially to help someone” (мати сильне бажання щось зробити, особливо допомогти комусь): *I'd be happy to cook if you want me to* (Я б із задоволенням готувала, якщо ви цього хочете).

У БНК представлено в 982 випадках та в 636 різновидах текстів з частотою 9.99 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 5.403 секунди: *Here it was impossible not to be happy* (Тут неможливо було не бути щасливим).

Дієслово *rejoice* “to feel or show that you are very happy” (відчувати або показати, що ти дуже щасливий) продовжує бінарний ряд емоцій радості: *His family rejoiced at the news* (Його родина зраділа новині).

Додавши постпозитиви *at / over / in* до дієслова *rejoice*, емоційний стан “Радість” не зміниться, але й утворення фразового дієслова в такому поєднанні зафіксоване не було, хоча на позначення реакції від цього стану приклади наявні: *We rejoiced in our good fortune* (Ми зраділи нашій вдачі).

У БНК ці фразово-дієслівні комплекси відображено в 174 випадках у 91 різновиді текстів з частотою 1.77 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.156 секунд: *She needed someone to rejoice with her*.

(Їй знадобився хтось, щоб радіти їй). *Meanwhile I rejoice in the survival of those large, landed properties where life goes on more or less as before* (Тим часом я радію виживанню тих великих земель, де життя триває щонайменше як раніше). *Time to rejoice* (Час радіти).

Емоційну єдність до дієслова *rejoice* доповнює дієслово *please*, яке вживається у значенні “to make someone happy or satisfied” (радіти, зробити когось щасливим або задоволеним): *Do you know what pleases your partner most?* (Чи знаєте ви, що найбільше радує вашого партнера).

У БНК воно представлено у 13771 випадку у 2050 видах текстів з частотою 140.07 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.168 секунд: *I want to look different, to please myself as far as I'm able* (Я хочу виглядати інакше, щоб задовольнити себе, наскільки зможу).

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Горе” вербалізований двома дієсловами *grieve* і *suffer*, які є повними синонімами, а також іншими семантико-стилістичними та контекстуальними синонімами, які переважно позначають не власне сам стан, а його синдром та різноманітні відчуття, зокрема смуток, печаль, сльози тощо. Найчастотнішим порівняно з базовими дієсловами є слово *to miss* (11899 випадків вживання у 1721 різновидах текстів), яке до тогож демонструє граматичну здатність до утворення на його базі фразово-дієслівного комплексу *miss out* переважно із абстрактною семантикою, але не втрачаючи ознаки його належності до аналізованого профілю. Універсальними доменами є ХУДОЖНЯ ПРОЗА й ПЕРІОДИКА, а індивідуальними – НАУКА та МИСТЕЦТВО – для дієслова *ourn*. Що стосується загалом фразово-дієслівної семантики досліджуваного профілю, то вона також не є продуктивною.

3.4 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Інтерес” в доменах БНК

Емоційно-сміслова домінанта на позначення емоційного стану “Інтерес” та її вияви було також попередньо описано в теоретичному розділі, де зроблено висновок про те, що вона актуалізована в семантиці базової дієслівно-дієприкметникової форми *to be interested in* та фразово-дієслівної конструкції *to latch on / onto*.

Синонімічний ланцюг дієслів на позначення даного емоційного стану представлений також дієслівною формою *to be fascinated* “extremely interested by something or someone” (бути надзвичайно зацікавленим чимось або кимось), що є найуживанішим синонімом в аналізованому ряді дієслів з виявом градуальної ознаки: *I was fascinated by her voice* (Мене захопив її голос).

У БНК ця форма представлена в 23 випадках у 22 різних текстах з частотою 0.23 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 5.642 секунди: *They will be fascinated at the incredible insects that he meets inside the Peach as it floats away over the ocean and delighted when the seagulls come to the rescue and James and the insects inside the Peach are carried away towards America for a hero's reception* (Вони зачаровані неймовірними комахами, яких він зустрічає всередині Персика, коли він пливе над океаном, і радіють, коли на допомогу приходять чайки, а Джеймс та комахи всередині Персика мандрують до Америки на честь прийома героя).

Наступним синонімом, хоч із прихованим відтінком, виступає дієслово *absorb*, де одне з його значень в переліку словникової статті (не перше значення) – “to interest someone so much that they do not pay attention to other things” (сильно когось зацікавити, що вони не звертають увагу на інші речі) відображає ознаки дієслівної семантики емоційного стану “Інтерес”: *Judith lay on the settee, absorbed in her book* (Джудіт лежала на дивані та повністю занурилася в книгу).

У наведеному прикладі семантика “занурення у книгу” пов’язана із семантикою інтересу, яка підсилена до того ж значенням дієслова *absorb*.

У БНК зафіксовано 797 випадків уживання в 527 видах текстах з частотою 8.11 екземплярів та швидкістю пошуку 0.175 секунд: *I thought I 'd absorb myself in all these things* (Я думав, що поглинаю себе у всіх цих речах). *But young children continue to absorb these racist opinions and their corrupting values* (Але маленькі діти продовжують поглинати ці расистські думки та те, що їх розбещує).

Дуже близьким в інформаційній синонімічній зачущості інтересу до дієслова *to absorb* виступає дієслово *to engross*, ЛСВ якого містять значення “інтересу та зацікавленості, які проявляє особа до чого або когось”: *engross yourself in something* (зануритися в щось, зацікавитися чимось, що не звертати увагу більше ні на що), наприклад: *The scene was stunning, and for a time engrossed all our attention* (Сцена була приголомшливою, і якийсь час захоплювала всю нашу увагу). *Take your mind off it by engrossing yourself in a good book* (Відволіктись від цього, занурившись у гарну книгу, де відповідна уже дієслівна форма є проявом емоційного стану “зацікавитися, проявити інтерес”).

У БНК зустрічається в 4-х випадках та в 4-х різних текстах з частотою 0.04 екземпляри на мільйон прикладів та швидкістю першочергового пошуку 0.161 секунди. Усі чотири приклади вживання простежуються тільки в письмовій частині корпусу. В корпусному конкордансері вживання дієслова *engross* на позначення емоційного стану “Інтерес” простежується скоріше на межі цього профілю, перетинаючись із профілем “Тривога”: *Both these areas of the mind grow rapidly and engross a person's thoughts* (Обидві ці сфери швидко зростають і переймають думки людини).

У даному профілі дієслівних позначень варто звернути увагу на таке поєднання, як *to be potty about something / somebody* “to like someone very much, or be very interested in something” (любити когось дуже або буни кимось зацікавленим), що вживається на позначення емоційного прояву позитивної

емоцій “Інтерес”: *She's potty about riding* (Вона дуже цікавиться / любить їздити верхи). Це утворення хоч і не є фразовим дієсловом, а поєднанням іменника і прийменника, але воно підсилює забарвлення дієслівної базової форми.

У БНК представлено в 7 випадках та в 7 різних текстах з частотою 0.07 екземплярів та швидкістю пошуку 0, 161 секунда серед писемного багажу корпусу в книжкових та періодичних виданнях: *'I'm potty about my two sons,' she says, adding, 'I've always loved children* (Я піклуюся про моїх двох синів, – каже вона і додає, – Я завжди любила дітей).

Синонімічну зближеність демонструє фразово-дієслівний комплекс *to be enamoured of / with* “like something very much”, який уживається на позначення надмірного інтересу й зацікавлення до особи, які зумовлені станом закоханості: *He was greatly enamoured of Elizabeth* (Він був дуже закоханий в Єлизавету).

У БНК він представлено в 10 випадках у 10 різних текстах з частотою 0.1 екземпляр на мільйон випадків вжитку та швидкістю першочергового пошуку побудови конкордансеру 0.185 секунд. 10 прикладів представлено письмовою частиною корпусу винятково в книжкових та періодичних виданнях: *She seems very enamoured with me ...* (Вона здається дуже закохана в мене ...).

Аналізуючи синонімічний ланцюжок досліджуваного профілю, варто згадати й антонімічну близькість дієслів з семантикою даного емоційного стану. Наприклад, дієслівна форма емоційного стану *to be disinterested / uninterested* є прямою протилежною в ланцюжку емоційних проявів і, навпаки, має значення “не проявляти інтерес”: *The exception to Balfour's disinterest in social issues was education* (Винятком із незацікавленості Балфура в соціальних питаннях стала освіта).

У БНК дієприкметник *to be disinterested* зустрічається з частотою 0.02 екземпляри, а швидкість першочергового пошуку становить 0.117 секунд: *As the site of Montagu House was within the area of the block plan design, the article*

asserted that neither the Duke nor Burn would be disinterested assessors (Оскільки сайт будинку Монтагу знаходився в зоні розробки плану блоку, стаття повідомляла, що ні герцог, ні Берн не будуть зацікавленими засідателями).

Після введення слова *disinterested* в пошукову систему БНК виявлено ширшу картину. Серед одного випадку вживання в 50 різних текстах (з частотою 1.75 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.124) зафіксовано колокації, де вже при побудові конкондансеру представлено конструкції саме з ***be (am / is / are) disinterested: They're disinterested, but surely they don't deserve to be?*** (Вони не зацікавлені, але, напевно, вони не заслуговують бути такими?).

До комбінації синонімічних опозицій відносять фразове дієслово *sicken of*, яке має значення “to lose your desire for something or your interest in it” (втратити бажання або інтерес): *He finally sickened of the endless round of parties and idle conversation* (Він зрештою втратив інтерес до нескінченних вечірок та пустих розмов).

У БНК воно зафіксоване в 2-х випадках у 2-х різних текстах з частотою 0.02 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.186 секунд.

Характерними доменами для дієслівної семантики інтересу є: МИСТЕЦТВО, ДОЗВІЛЛЯ, СУСПІЛЬНА СФЕРА, ХУДОЖНЯ ПРОЗА, ПЕРІОДИКА, НАУКА, КОМЕРЦІЯ та ін.

Зіставляючи результати профілювання базової конструкції та дієслівно-фразових її відповідників на позначення емоційного стану інтересу людини в БНК, встановлено, що перша з її повними і семантико-стилістичними синонімами є більш уживаною у контекстному оточенні корпусного менеджера, ніж його фразовий семантичний відповідник. При цьому експліцитна сема ‘інтерес’ в його контекстних значеннях помітно “згасає”, хоча і може розглядатися як її потенційна реалізація, наприклад, у писемних текстах корпусу. Найчастотнішим синонімом є дієслово *absorb* (797 випадків уживання в 527 різних текстах).

3.5 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Подив” в доменах БНК

Дієслівний простір емоційного стану “Подив” представлено через базове дієслово *wonder* та його синонімічну дієприкметникову конструкцію *be surprised*, а також фразове дієслово *be taken aback*.

Синонімічний ряд доповнений дієсловами зі значеннями несподіваності, раптовості, новизни, які є проявами архісеми ‘подив’.

Так, дієслово *shock* має високу синонімічну щільність (є другим у синонімічному ланцюгу) із базовим дієсловом, про що свідчить його значення “to make someone feel very surprised and upset, and unable to believe what has happened” (змусити когось дуже здивуватися або засмутитися, та не в змозі повірити в те, що сталося). З огляду на представлене у словниках тлумачення одразу виявляються його перехресні зв’язки з профілем дієслівних позначень емоції “Горе” (ЛСВ засмутитися) або емоції “Провина як сором” залежно від контекстів певного домену, в якому воно фіксується: *The hatred in her voice shocked him* (Ненависть в її голосі шокувала його). У цьому контексті здивування набуває свого надмірного стану вияву – шоку.

У БНК воно представлено в 4226 випадках у 1335 видах текстів з частотою 42.98 екземплярів та швидкістю пошуку 0.168 секунд. Проте, слід зазначити, що в цій статистиці обчислено не лише дієслова, а й іменники, що позначають стан шоку.

Конкордансер даного слова вибудований за допомогою письмової частини корпусу, зокрема книг та періодики, а також усної частини діалогового мовлення: *You shock me* (Ви мене шокуєте).

Дієслівно-синонімічний реєстр позначень емоції “Подив” доповнює дієслово *astonish* “to surprise someone very much” (здивувати когось дуже): *What astonishes me most is his complete lack of fear* (Що мене найбільше дивує – це повна відсутність страху в нього).

У БНК зафіксовано 25 випадків уживань (24 випадки у книжкових і періодичних виданнях та 1 приклад усного вживання в діалоговому мовленні) з 25 текстів, частота – 0.25 екземплярів, швидкість пошуку – 0.191 секунд: *Why, Momma, I could astonish you with a great many words you never heard in your life* (Чому, Мамо, я міг би здивувати тебе великою кількістю слів, яких ти ніколи не чула в своєму житті).

Мімічно-тілесний вияв емоції “Подив” доповнюється дієсловом **amaze**, значення якого є тотожним до попереднього дієслова: *It still amazes me how much she has improved* (Це все ще дивує мене, наскільки вона покращила свої здібності). *Dave amazed his friends by leaving a well-paid job to travel around the world* (Дейв вразив своїх друзів, залишивши добре оплачувану роботу, щоб подорожувати світом).

У БНК виявлено 95 випадків вживання у 85 різних текстах з частотою 0.97 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.161 секунда. Простежується два випадки вживання в усній частині БНК: *All my life and they still amaze me* (Усе своє життя і дотепер вони дивують мене). *It actually is part of the answer that if, you quite amaze me* (Це насправді є частиною відповіді, що мене цілком вражає). *See [pause] children with skateboards they amaze me!* (Дивіться / / діти з скейбордами мене вражають!).

В емоційній близькості перебуває і дієслово **startle** “to make someone suddenly surprised or slightly shocked” (здивувати або шокувати когось раптово): *I was startled to see Amanda* (Я був здивований, побачивши Аманду).

У БНК представлено в 64 випадках та в 49 різновидах текстів, частота становить 0.65 екземплярів, а швидкість першочергового пошуку – 0.175 секунд. Конкордансні дані свідчать про винятково письмову його фіксацію, переважно в доменах ХУДОЖНІ ПРОЗА, ПЕРІОДИКА, МИСТЕЦТВО та ін.: *I'm sorry, I didn't mean to startle you* (Вибачте, я не хотів вас здивувати). *Nothing gradual can startle anything* (Ніщо несподівано не зможе здивувати).

Варто виокремити не часто вживаний, але важливий дієслівний синонім на позначення емоції “Подив” **bewilder** у значенні “to confuse

someone” (плутати, бентежити, дивувати когось, але з негативним відтінком): *He was bewildered by his daughter’s reaction* (Він був збентежений реакцією своєї дочки). У наведеному прикладі стан збентеження виводить емоцію здивування з позитивної шкали й переміщує вбік набуття негативної оцінки.

У БНК це дієслово представлене в 13 випадках у 13 різних текстах з частотою 0.13 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.153 секунди: *His value was partly to bewilder those Americans who felt that to dilute hard liquor with tonic water or soda was in some way unmanly* (Його цінність була в тому, щоб частково здивувати Американців, які вважали, що розбавляти міцний лікер тонізуючою водою або содою було, щонайменше, нечесно).

Синонімічну єдність доповнює таке дієслово як *stun*, хоча і когнітивно воно є віддаленим від основного дієслова, бо в своїй семантичній структурі має актуалізовану ознаку наслідку несподіваності, тобто позначити стан приголомшення когось: *Redfern stunned the crowd with a last-minute goal* (Редферн приголомшив натовп голом в останні хвилини).

У БНК дане дієслово представлене 84 випадками в 63 різних текстах з частотою 0.85 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.148 секунд: *She scarcely needed to stun the bees with smoke from smouldering moss or puffballs, to wrap and lift the skeps unstung* (Їй ледве потрібно було налякати бджіл димом від тліючого моху чи листових куль, обмотати та підняти волосся).

Варто згадати близький за семантикою до дієслова *stun* емоційний вигук (усічене дієслово) *Wow!* – Ого / Вау, що вживається на позначення стану здивування або подиву.

У БНК цей вигук представлений у 476 випадках у 206 різних текстах з частотою 4.84 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.171 секунда: *Wow, I was enjoying this* (Вау, я насолоджувався цим). *I thought: Wow, somebody’s noticed me!* (Я подумав: Вау, хтось мене помітив!).

Доповнює дієслівний синонімічний ряд емоційного стану “Подив”, але з ознаками несподіваності й переважно з негативною конотацією фразове дієслово *shake up*: “to give someone a very unpleasant shock, so that they feel very upset and frightened” (завдати комусь дуже неприємного шокового стану, щоб суб’єкт почувався дуже засмученим і наляканим). Тому цей фразово-дієслівний комплекс має яскраво виражені перехресні зв’язки з профілем емоційного стану “Страх”, бо емоційний синдром переляку може виникати внаслідок неочікуваного здивування та внаслідок пережитого страху: *She was badly shaken up by the accident* (Її сильно налякала аварія).

Оскільки емоція “Подив” містить диференційну сему ‘несподіваності’, то до її дієслівних позначень належать конструкції на зразок *catch / take somebody off-guard* зі значенням “to surprise someone by happening when they are not expecting something or prepared for it” (здивувати тим, чого не очікують: *The sudden snow storm caught us all off-guard* (Раптова снігова буря накрила нас несподівано).

На позначення стану здивування зафіксовано і дієслівний фразеологічний вираз *take by surprise* “to happen unexpectedly” (трапитися несподівано/застати зненацька). Емоційно-смилова синонімічність простежується і в таких фразеологізованих дієслівних утвореннях, як *eye-opener, open-mouthed, dumbfound, daze, benumb, confound, jolt* з яскраво вираженою семантикою здивування.

Попередній корпусний лексико-статистичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Подив” висвічують три базові конструкції: 1) дієслово *wonder*, 2) дієприкметникова конструкція *be surprised* та 3) фразове дієслово *be taken aback*, синонімічний ряд яких доповнений дієсловами та їхніми формами зі значеннями “несподіваності”, “раптовості”, “новизни”, що так чи інакше пов’язані з архісемою ‘подив’. Найвищу семантичну щільність має дієслово *shock*, фразове дієслово *shake up* та дієслівно-емоційний вигук *Wow!*. Характерною особливістю дієслівної семантики цього профілю є його тісні перехресні зв’язки з профілями емоцій

“Горе” і “Страх”. Основними доменами, де профілюється дієслівна семантика стану “Подив” є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, ПЕРІОДИКА, МИСТЕЦТВО.

3.6 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Провина як сором” у доменах БНК

Емоція “Провина як сором” позначається переважно базовою дієприкметниковою конструкцією *be ashamed* “соромитися” та її найближчим дієслівним синонімом *shame*, семним складником якого є значення “відчуття власної відповідальності, що змушує когось соромитися”: *It shames me to say it, but I lied* (Мені соромно сказати це, але я збрехав).

У БНК дієслово *shame* представлено досить частотно в 1983 випадках в 920 різних текстах. Частота його складає 20.17 екземплярів на мільон прикладів, а швидкість пошуку при першому введенні 0,191 секунда : Ці випадки зафіксовано переважно в письмовій частині корпусу (в книгах та періодичних виданнях), а також наявні приклади і в текстах усного мовлення (хоча в них простежується його вживання у формі іменника частіше, ніж як дієслова): *I felt shame* (Я відчував сором). Навіть у такому прикладі емоційний стан сорому представлено через дієслово чуття, а потім слідує вже іменникове позначення емоційного стану сорому: *Oh, what a shame* (О, який сором).

З прикладів БНК фіксуємо одне вживання, в якому, на перший погляд здається, що *shame* має форму дієслова, бо йому передує частка *to*: *The list of world premières at Houston over the past 20 years puts to shame the record of most other American companies* (Список світових прем’єр у Х’юстоні за останні 20 років ставить під сумнів рекорд більшості інших американських компаній). Тут значення сорому є імпліцитним, хоча і збереженим у семантичній структурі іменника *to shame*.

Під час дослідження було виявлено емоційний прояв сорому внаслідок провини, позначений у семантиці дієслова *repent* “to be sorry for something

and wish you had not done it – used especially when considering your actions in a religious way” (вибачитися за щось, каятися): *He repented of his sins before he died* (Він покався у своїх гріхах перед смертю). *Repent your sins and you will be forgiven* (Покайся за свої гріхи, і тобі буде прощено).

Картина БНК даного емоційного прояву представлена у 88 випадках та в 68 видах текстах, де частота становить 0.9 екземплярів на мільйон слововживань, а швидкістю першочергового пошуку – 0.171 секунду. Доменами цього дієслівного утворення є: МИСТЕЦТВО, РЕЛІГІЯ та ДОЗВІЛЛЯ.

Серед 88 випадків уживання 3 випадки належать до усної бази корпусу: *When we pray or repent or worship God this does not increase God’s love* (Коли ми молимося, чи каємося, чи поклоняємося Богу, це не збільшує Божу любов). *We all need to repent!* (Нам усім слід покаятися!).

Дієслівно-семантичним еквівалентом даної емоції виступає конструкція *blush to think of* або просто дієслово *blush* у значенні “to become red in the face, usually because you are embarrassed”(почервоніти від сорому, провини ...): *I blush to admit that I haven’t read it* (Я почервонів, щоб зізнатися, що не читав цього).

У БНК це дієслово представлено в 286 випадках у 188 різних видах текстів з досить високою частотою вживання 2.91 екземпляр на 1млн. прикладів та досить швидким пошуком першочергового введення – 0.176 секунд: *I felt myself blush* (Я відчув, що червонію). З наведеного корпусного прикладу видно, що відчуття почервоніння як синдром сорому передано через дієслово чуття *feel*, а потім вже додано описово характерне слово почервоніння.

Також два випадки вживання у корпусі належать усній репрезентативності діалогового мовлення: *[pause] So the erm Woman’s Own rubber rhyme erm begins Aahs for the runs and I modestly blush, aahs for the runs in your girdle* ([пауза] Тож гумова рифма жінки починається з пробіжки, а я сором’язливо червонію від пробіжок у вашому районі).

Дієслівний простір доповнює дієсловна форма *to be guilty* “to feel very ashamed and sad because you know that you have done something wrong”, після якої часто зустрічаються постпозитиви *about / for / at*, за допомогою яких утворюється комбінація, яка не є фразовим дієсловом, а лише його формою: *guilty about / for / at: I feel really guilty about forgetting her birthday again* (Я відчуваю себе, справді, винним, коли знову забув її день народження).

У БНК таке поєднання представлено в 43 випадках та 36 різних текстах з частотою 0.44 екземпляри та досить тривалою швидкістю пошуку – 11.3 секунди – для такої незначної кількості прикладів: *During his next sermon he said he would leave Kidderminster rather than cause them to be guilty of his murder* (Під час своєї наступної проповіді він сказав, що покине Кіддермінстер, а їх зробить винними за його вбивство). *The traditional view is that there is no age below which a child cannot be held to be guilty of contributory negligence* (Традиційна думка полягає в тому, що не існує віку, до якого дитина не може бути визнана винною в недбалості).

Єдиним прикладом корпусного вживання власне дієприкметникової форми є приклад: *We are, an innocent man until we are shown to be guilty* (Ми – невинні люди, поки нас не визнають винними).

Антонімічну близькість складає дієприкметникова форма *to be unrepentant* у значенні “непокаяний”.

Кількісно-статистичний інструментарій БНК надав змогу зафіксувати, що ця дієслівна форма представлена 104 випадками у 88 різних текстах з частотою 1.06 екземплярів та швидкістю першочергового введення 0.15 секунд. Усі випадки її вживання представлено в писемному мовленні: *I am unrepentant; perhaps it will encourage someone else to do better* (Я не каюсь, можливо, це спонукає когось іншого робити краще), *The girl was unrepentant* (Дівчина не раскаялася), за винятком одного випадку вживання в усному мовленні: *The women are unrepentant* (Жінки не каються).

Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Провина як сором” відбувається на основі реалізації корпусних

значень базової дієприкметникової конструкції *be ashamed* “соромитися” та її найближчого дієслівного синонімома *shame*, семним складником якого є значення “відчуття власної відповідальності, що змушує когось соромитися і яке має найвищу частоту вживання у БНК (1983 випадки (20.17 екземплярів на мільон прикладів) у 920 різних текстах). Доменами для дієслівних позначень емоції “Провина як сором” є МИСТЕЦТВО, РЕЛІГІЯ та ДОЗВІЛЛЯ.

3.7 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Радість” у доменах БНК

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Радість” представлений базовим дієсловом *joy* (з його іменниковими дублетами) та дієслівно-фразовим відповідником *to perk up*.

Повним синонімом цих дієслівних знаків є дієслово *rejoice*, яке має значення “to feel or show that you are very happy” (відчувати та показувати, що ти дуже щасливий, радіти) і має здатність утворювати фразово-дієслівні комплекси за допомогою постпозитивів *at / over / in*.

Хоча традиційно за колокаційними правилами сполучуваності їх і не зовсім можна віднести до таких утворень: *His family rejoiced at the news* (Його родина зраділа новині). *We rejoiced in our good fortune* (Ми зраділи нашій удачі).

Наявність цього дієслова в БНК простежується в 174 випадках та в 91 виді текстів з частотою 1.77 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.161 секунда: *She needed someone to rejoice with her* (Їй потрібен був хтось, щоб радіти разом з нею). *We also rejoice in our sufferings, because we know that suffering produces perseverance; perseverance, character; and character hope* (Ми також радіємо своїм стражданням, бо знаємо, що страждання породжують наполегливість, характер і надію).

Також в картині БНК зустрічаються приклади вживання цих утворень в усному мовленні: *Does he really mean rejoice at all times?* (Він справді завжди

радіє?). *But we can always have faith that we will rejoice in what is going to happen in the future* (Але ми завжди можемо вірити, що будемо радіти тому, що буде в майбутньому).

Емоційно-сміслова синонімічність представлена і дієсловом *to be glad* “to be pleased and happy about something” (бути задоволеним або радим чомусь): *I'm really glad I don't have to go back there again* (Дуже радий, що мені не треба повертатися туди).

Досліджуваний емоційний стан також маркують і дієприкметникові дієслівні форми з дієсловом зв'язкою *to be*, яка надає слову, наприклад, *glad* значення емоційного стану “радіти”, а не опису радості.

Така дієприкметникова модель є частотною і становить синонімічну єдність на позначенням емоційного стану радості з його різними відтінками: *I am glad to be back home* (Я радий повернутися додому). *I'll be glad when the war is over* (Я буду радий, коли війна закінчиться). *She wasn't leaving after all. He was glad about that* (Зрештою, вона не їхала. Тому він був радий). *'Jamie's been accepted for medical school!' 'I'm so glad for him'* (Джеймі прийняли до медичного училища! Я так радий за нього).

Сектор БНК представлено 3762 випадками в 1184 різних текстах з частотою 38.27 екземплярів на мільйон слововживань та швидкістю пошуку 0.167 секунд: *I'm glad he's gone – I can do what I like, now'* (Я радий, що він пішов, – зараз я можу робити те, що мені подобається). *I'm glad she forgot her hairbrush – it really reminds me of her* (Я радий, що вона забула свій гребінець – він мені дуже нагадує про неї). *Jane was glad when it was over* (Джейн зраділа, коли все закінчилося).

Наступне позначення цього профілю пов'язують із дієсловом *to glee*, але в корпусному менеджері воно зафіксовано лише у функції іменника у 162 випадках у 134 різних текстах з частотою 1.65 екземплярів на мільйон одиниць слововживань та швидкістю першочергового пошуку 0.157 секунди: *Whatever the rights and wrongs of the case, some software developers regard the*

suit with glee (Незалежно від прав і несправедливості, деякі розробники програмного забезпечення розглядають позов із радістю).

Дієслово **to exult** також є стилістичним синонімом дієслівних позначень стану радості, яке зафіксовано у 18 випадках у БНК у 17 різних текстах. Частота складає 0.18 екземплярів, а швидкість першочергового пошуку – 0.161 секунда: *And you, Opal, you will exult in it because you made it possible* (І ви, Опал, будете вихвалитися цим, бо зробили це можливим). В окремих прикладах це дієслово має відтінок звеличування: *But it says humble yourself under the hand, under the mighty hand of God, then in that day he will lift you up, he will exult you!* (Але це говорить про те, що слід змиритися під могутньою рукою Божою, і в той день він піднесе тебе, він тебе звеличить!).

Доповнює синонімічний ряд дієслово **enjoy**, яке позначає емоційний синдром стану радості і має повний його фразовий відповідник **revel in**: *He revelled in his new-found fame* (Він насолоджується своєю знову здобутою славою).

Обидва дієслівні утворення у своїх семантичних структурах містять градуальну сему радості, якою є вищий гедоністичний стан її прояву – ‘насолода’ “to enjoy something very much” (дуже чимось насолоджуватися). До речі, дієслово *enjoy* є похідним від базового дієслова *joy*, що свідчить про синонімічну їхню близькість.

У БНК фразовий відповідник **revel in** представлений у 70 випадках у 64 видах текстів з частотою 0,71 екземпляр на мільйон слововживань та швидкістю першочергового пошуку 0.171 секунда: *She seems to revel in arguments and loses no opportunity to declare her political principles* (Здається, вона захоплюється аргументами і не втрачає можливості заявити про свої політичні принципи). *Most people will simply revel in the pictures* (Більшість людей просто захоплюються картинами). З наведених прикладів можна простежити перехресні зв’язки дієслів цього профілю з профілем “Інтерес”.

Маючи спільне синонімічне значення, але з додатковими відтінками, зумовленими контекстним уживанням, у корпусі зафіксоване фразове

дієслово *lap up* “to enjoy something without worrying about whether it is good, true etc” (насолоджуватися чимось, не переживаючи, чи є це добре, правдою і т.ін): *She’s lapping up all the attention she’s getting* (Вона насолоджується всією увагою, яку отримує). *The humour was lapped up by an appreciative crowd* (Гумор сприйнятий більшістю натовпу).

У першому прикладі через утворення *lapping up* “насолоджуватися” передається емоційний синдром стану “радість”. У другому – ситуативна зумовленість дієслівної форми *lapped up* на позначення стану задоволення актуалізувала в її семантиці диференційну сему ‘сприймати щось радісне’, у даному разі гумор, й відчувати насолоду від цього.

У конкордансі БНК дієслово *lap up* не є дуже вживаним, бо відображене лише в 10 прикладах та 10 видах текстів з дуже рідкою частотою, лише, 0.1 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.174 секунди: *Mark was one of twelve young boys and girls clustered around him to lap up his words of wisdom* (Марк був одним із дванадцяти молодих хлопців і дівчат, що згуртувалися навколо нього, щоб відчути його слова мудрості). Тут стан радості переданий імпліцитно через єднання та набуття мудрості.

У наступному прикладі *Marc would lap up the opportunity to use it against her* (У Марка з’явилася можливість використати її проти неї) це дієслово актуалізує сему ‘насолада від заподіяної комусь шкоди’.

Емотивна дієслівна лексика емоційного стану “Радість” представлена і таким фразовим дієсловом, як *go in for something* “to do or use something often because you enjoy it or like it” (робити або користуватися чимось часто, тому що вам це подобається або викликає почуття насолоди), яке у БНК представлено тільки трьома випадками в 3 текстах з частотою 0.03 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 1.073 секунди: *But when Julian had some money left to him, they decided to pool their resources and go in for something far bigger* (Але коли у Джулії залишилося трохи грошей, вони вирішили зібрати свої ресурси і зайнятися чимось набагато цікавішим).

Під час дослідження дієслівного синонімічного ряду емоційного стану “Радість” було виявлено фразове дієслово *cheer up* вигуково-емоційної природи зі значенням “розвеселитися, ура!, будьмо!” залежно від контекстів домену: *Cheer up! The worst is over* (Ура! Найгірше закінчилося). *They cheered up when they saw us coming along* (Вони підбадьорилися, побачивши, як ми йдемо разом).

У БНК зафіксовано 103 випадки його вживання у 87 різновидах текстів з частотою 1.05 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.175 секунд: *Cheer up, said my Cid; ... this is a glorious day* (Ура, сказав Сид,... це славний день).

Емоційна домінанта “Радість” не вичерпується тільки дієсловами чи фразовими поєднаннями. Її можна доповнити за допомогою таких колокацій, як *jump for joy, be on cloud nine, be treading on air, be in seventh heaven* (стрибати від радості, бути на дев’ятому небі, літати в небі, бути на сьомому небі від щастя), що стали вже фразеологічними одиницями.

До периферії семантичного профілю Радість можна віднести і таке фразове дієслово, як *fall about to* зі значенням “laugh a lot about something”, (сильно над чимось сміятися): *It was so funny everyone just fell about laughing* (Це було настільки смішно, що всі попадали зо сміху).

Фразеологізованого образного значення, пов’язаного зі станом радості, набули й такі утворення на зразок дієслівно-дієприкметникових колокацій, які не втратили архісему досліджуваного профілю: *be delighted, be elated, be ecstatic, be euphoric, be overjoyed, be as pleased as Punch, be cock-a-hoop, be jubilant, be rapturous, be in raptures, be transported, be beside oneself with joy, be delirious, be thrilled* та ін.

Лексико-статистичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Радість” представлений базовим дієсловом *joy* з його іменниковими дублетами та дієслівно-фразовим відповідником *to perk up*, повним синонімом для яких є дієслово *rejoice* і яке має здатність утворювати фразово-дієслівні комплекси за допомогою постпозитивів *at / over / in*.

Але найбільш частотною у корпусних менеджерах (3762 випадки з частотою 38.27 екземплярів на мільйон слововживань та швидкістю пошуку 0.167 секунд) виявлено дієприкметникову форму *be glad* з дієсловом зв'язкою *to be*, яка надає слову *glad* значення емоційного стану “радіти”. Унікальним утворенням дієслівної вигуково-емоційної природи в цьому профілі є фразове дієслово *cheer up* зі значенням “розвеселитися, ура!, будьмо!”.

3.8 Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Страх” у доменах БНК

Емоція “Страх” в її дієслівно-семантичному профілюванні представлена основним базовим дієсловом *fear* та колокатом *be uneasy*.

Синонімічний ряд цього емоційного стану відкриває дієслово *frighten*, яке має значення “to make someone feel afraid” (змусити когось боятися) і перебуває в найближчій синонімічній єдності до базового дієслова *fear*: *She was frightened by the anger in his eyes* (Вона була налякана аж до гніву в її очах). У цьому прикладі семантика страху передана семою ‘наляканий’, характерною для дієприкметника емоційного стану та іменника, який описує гнів.

У БНК дієслово *frighten* представлене в 415 випадках у 295 різновидах текстів з частотою 4.22 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.167 секунд: *The black, the loss of sun; it will always frighten me ... always leave me to experiment* (Чорнота та повний захід сонця завжди мене лякали [...] завжди надихали мене на експерименти). *But they had also struck matches to frighten him* (Але вони також дістали сірники, щоб налякати його).

У синонімічній близькості перебуває дієслово емоційного спалаху *to be afraid of*, яке має значення “боятися або переживати, що в результаті ваших дій станеться щось погане”: *He was afraid that the other kids would laugh at him* (Він боявся, що інші діти будуть сміятися над ним).

У БНК ця колокація має 59 випадків вживання у 52 різновидах текстів з частотою вживання 0.6 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 11.178 секунди: *And remember there is no need to be afraid of Hamlet* (І пам'ятайте, що Гамлета боятися не потрібно). *There's nothing to be afraid of* (Не потрібно нічого боятися).

Унаслідок семантичного перетину таких профілів, як “Відраза” та “Страх” спільними виявлено такі фразові дієслова, як *shrink from* та *shudder at*. Залежно від домену вони належать одночасно до емоції “Відраза” та до емоції “Страх”: *We will not shrink from making the necessary changes in policy*. (Ми не будемо ухилятися від внесення необхідних змін у політику).

У тезаурусі синонімів для позначення емоції цього профілю виявлено такі дієслівно-фразові утворення, які не власне її маркують, а є позначеннями наслідку страху: *be fearful of, be scared of, be apprehensive of, dread, live in fear of, go in terror of, be terrified of, be terrified by, cower before, tremble before, cringe from, shrink from, flinch from, be anxious about, worry about, panic about, feel consternation about, have forebodings about, feel apprehensive about*.

В синонімічному ланцюгу наведених прикладів перебуває дієприкметникове утворення *to be keyed up* з постпозитивом *up*, що має значення “тривожитися/напружитися”, завдяки якій відбувається підсилення вираження емоційного стану: *Travis was keyed up at the thought of seeing Rosie again* (Тревіса тривожила думка, що він знову побачить Роз).

У БНК така сполучуваність, як *be keyed up* не зустрічається, натомість зафіксовано вживання колокації *keyed up* у значенні “напружений/схвильований” у 20 випадках у 17 різних текстах з частотою 0.2 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.148 секунд: *Keyed up with a mixture of excitement and dread, Mungo came to the stone wall in front of the barrow* (Захоплений хвилюванням та страхом, Мунго підійшов до кам'яної стіни перед курганом).

Синонімічно наближеним є дієслово *worry* “be anxious or unhappy about someone or something, so that you think about them a lot” (бути

тривожним чи нещасним до когось чи чогось, про що ви багато думали): *I worry about my daughter* (Я хвилююся за свою дочку). У наведеному прикладі відображено емоційний стан хвилювання, тривоги за когось. Тривога завжди межує зі страхом: *Dad worries over the slightest thing* (Тато переживає за найменшу річ).

В цих прикладах представлено поєднання дієслова **worry** + **about / over**, які вказують на причину тривоги.

У БНК таке колокативне поєднання зустрічається 5287 разів у 1599 різновидах текстів з частотою 53.78 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.156 секунд: *'Don't worry, old chap'* (Не хвилюйтесь, старий хлопче). *'You don't have to worry about me becoming a burden on you, you know* (Знаєте, Вам не потрібно турбуватися про те, щоб я став для вас тягарем).

Фразовим дієсловом, яке має синонімічне значення, хоч і з відтінком емоційного синдрому страху, та все ж таки продовжує цей профіль, є **gnaw at**, оскільки має значення “to make someone feel worried or frightened, over a period of time” (змусити когось хвилюватися та тривожитися протягом певного періоду часу): *Something was gnawing at the back of his mind* (Щось гризе його розум). *Doubt was gnawing away at her confidence* (Сумнів гриз його впевненість). *The lack of answers gnaws at me* (Відсутність відповідей гризе мене).

З прикладів простежується наслідок пережитого емоційного стану, який спричинений тривогою або острахом.

У корпусному менеджері це фразово-дієслівне поєднання представлено 8-ма випадками у 8 різних текстах з частотою 0.08 екземплярів та швидкістю першочергового пошуку 0.147 секунд: *It gnawed at him as he wanted to gnaw at food* (Це гризло його, як він хотів гризти їжу).

До синонімічного ряду емоції “Страх” можна віднести фразове дієслово **freak out**, якому притаманні семантичні ознаки тривожності, смутку

та боязні: *People just freaked out when they heard the news* (Люди просто злякалися, почувши новину).

У БНК воно представлено 20 випадками у 17 різних текстах з частотою вжитку 0.2 екземпляри та швидкістю першочергового пошуку 0.154 секунди: *I still freak out and go off and do things', he added enigmatically* (Я все ще хвилююся та йду і щось роблю, – загадково додав він).

До синонімічних дієслівно-фразових колокацій належить і конструкція *dwell on*, що подана у ланцюгу до дієслова *worry*.

Антонімічний контраст до емоційного стану “Страх” становить дієслівна форма *to be intrepid* (бути безстрашним). Також наслідком стану страху є спокій, на позначення якого вживається фразова конструкція *calm down*, яка перехрещується з антонімічним ланцюгом позначень семантичного профілю “Гнів”.

Як підсумок, зазначимо, що емоція страху межує з емоцією тривоги, яка, за словами К. Е. Ізарда, складається з “фізіологічних змін, експресивної поведінки й специфічного переживання, зумовленого очікуванням загрози чи небезпеки” [Изард 2008, с. 293]. І з огляду на ці складники емоції страху, як показує досліджуваний корпусний матеріал, лексико-статистичне її профілювання відображає в семантичній структурі дієслівних позначень архісему ‘тривожитися/хвилюватися’. Наслідком такого стану є відчуття фізичного страждання, що позначене в семантиці дієслів та їхніх форм, яка також є характерною для емоцій “Відраза” і “Гнів”.

Висновки до третього розділу

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Відраза” вербалізований як базовим дієсловом *to abominate* з його фразовим відповідником *shudder at*, так і синонімічними їх варіантами, з-поміж яких найчастотнішими є дієслова *hate*, *despise*, *disdain*. Характерними доменами для всіх фразово-дієслівних емотивів цього профілю є ХУДОЖНЯ ПРОЗА,

МИСТЕЦТВО, ПЕРІОДИКА. Найширші семантичні зв'язки виявлено у дієслова *abhor*, які представлені в 6-х доменах: СОЦІОЛОГІЯ, МИСТЕЦТВО, КОМЕРЦІЯ, ФІНАНСИ, ДОЗВІЛЛЯ та ХУДОЖНЯ ПРОЗА. Доповнюють цей профіль антонімічні дієслова, які і в заперечному значенні не виходять з семантичної площини позначення зневаги, а фразові антонімічні дієслова зберігають цю сему в ситуаціях надмірного стану вияву приязні, аж до возвеличування, що, звісно ж, викликає зворотню емоційну реакцію як наслідок стану огиди.

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Гнів” вербалізований моделлю: дієслово-зв'язка + прикметник *to be angry* та його 5 відповідниками, якими є фразово-дієслівні комплекси з семантикою виявлення надмірного стану гніву: *burn up, flare up, fire up, flame out, fly out* – “розлютитися”. Натомість найчастіше вживаним дієсловом (7367 випадків у 1913 видах текстів) виявилось *to cross* з його іменниковими дублетами, яким активно послуговуються британці в розмовному мовленні, ніж колокатом *to be angry*. Це дієслово, вочевидь, маючи абстрактну семантику стану загалом при приєднанні до його граматичної форми постпозитивів *off /out / over* зазнає різних семантичних трансформацій і виходить із вербалізаторів досліджуваного профілю. Різні ЛСВ і семи у дієслів, їхніх дієприкметникових форм, а також фразово-дієслівних комплексів, які профілюють семантику гніву, в конкордансах БНК демонструють також здатність набувати антонімічних протилежних відношень, актуалізуючи значення “спокою” і “рівноваги”, при цьому імпліцитно зберігають ознаки їхньої належності до даного профілю. Характерними доменами для всіх дієслівних позначень цього профілю є ДОЗВІЛЛЯ, ХУДОЖНЯ ПРОЗА та ПЕРІОДИКА, індивідуальними – НАУКА, КОМЕРЦІЯ та ФІНАНСИ – для фразово-дієслівного комплексу *cross off*, що перебуває на крайній його периферії, та СОЦІАЛЬНІ НАУКИ і СВІТ – для комплексу *cross over*, у семантичній структурі якого знову висвічуються ознаки семантики роздратування.

Семантичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Горе” вербалізований двома дієсловами *grieve* і *suffer*, які є повними синонімами, а також іншими семантико-стилістичними та контекстуальними синонімами, які переважно позначають не власне сам стан, а його синдром та різноманітні відчуття, зокрема смуток, печаль, сльози тощо. Найчастотнішим порівняно з базовими дієсловами є дієслово *to miss* (11899 випадків вживання у 1721 різновидах текстів) з його іменниковими дублетами, яке до того ж демонструє граматичну здатність до утворення на його базі фразово-дієслівного комплексу *miss out* переважно з абстрактною семантикою, але не втрачаючи ознаки його належності до аналізованого профілю. Універсальними доменами є ХУДОЖНЯ ПРОЗА й ПЕРІОДИКА, а індивідуальними – НАУКА та МИСТЕЦТВО – для дієслова *ourn*. Що стосується фразових дієслів, то вони також не є продуктивними.

Зіставляючи результати профілювання базової дієприкметникової конструкції *to be interested in* та дієслівно-фразових її відповідників на позначення емоційного стану “Інтерес”, установлено, що перша з її повними і семантико-стилістичними синонімами є більш уживаною у контекстному оточенні корпусного менеджера, ніж її семантичні відповідники *to latch on / onto*. При цьому експліцитна сема ‘інтерес’ у контекстних значеннях його вияву помітно “згасає”, хоча і може розглядатися як її потенційна реалізація, наприклад, у писемних текстах корпусу. Найчастотнішим синонімом є дієслово *absorb* (797 випадків уживання в 527 різних текстах).

Лексико-статистичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Подив” утворюють три базові конструкції: 1) дієслово *wonder*, 2) дієприкметникова конструкція *be surprised* та 3) фразове дієслово *be taken aback*, синонімічний ряд яких доповнений дієсловами та їхніми формами зі значеннями “несподіваності”, “раптовості”, “новизни”, що так чи інакше пов’язані з архісемою ‘подив’. Найвищу семантичну щільність має дієслово *shock*, фразове дієслово *shake up* та дієслівно-емоційний вигук *Wow!*. Характерною особливістю дієслівної семантики цього профілю є його тісні

перехресні заявки з профілями емоцій “Горе” і “Страх”. Основними доменами, де профілюється дієслівна семантика стану “Подив”, є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, ПЕРІОДИКА, МИСТЕЦТВО.

Лексико-статистичне профілювання дієслівної семантики емоційного стану “Провина як сором” відбувається на основі реалізації корпусних значень базової дієприкметникової конструкції *be ashamed* “соромитися” та її найближчого дієслівного синоніма *shame*, семним складником якого є значення “відчуття власної відповідальності, що змушує когось соромитися і яке має найвищу частоту вживання у БНК (1983 випадки (20.17 екземплярів на мільон прикладів) у 920 різних текстах). Доменами для дієслів профілю “Провина як сором” є МИСТЕЦТВО, РЕЛІГІЯ та ДОЗВІЛЛЯ.

Лексико-статистичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Радість” представлений базовим дієсловом *joy* з його іменниковими дублетами та дієслівно-фразовим відповідником *to perk up*, повним синонімом для яких є дієслово *rejoice* і яке має здатність утворювати фразово-дієслівні комплекси за допомогою постпозитивів *at / over / in*. Але найбільш частотною у корпусних менеджерах (3762 випадки з частотою 38.27 екземплярів на мільйон слововживань та швидкістю пошуку 0.167 секунд) виявлено дієприкметникову форму *be glad* з дієсловом зв’язкою *to be*, яка надає слову *glad* значення емоційного стану “радіти”. Унікальним утворенням дієслівної вигуково-емоційної природи в цьому профілі є фразове дієслово *cheer up* зі значенням “розвеселитися, ура!, будьмо!”.

Емоція “Страх” в її дієслівно-семантичному профілюванні представлена основним базовим дієсловом *fear* та конструкцією *be uneasy*. Синоніміїний ланцюг дієслівного профілювання емоції “Страх” представлений, окрім власне дієслів, конструкцій дієслово-зв’язка + прикметник і дієприкметників, фразово-дієслівними комплексами з семантикою “тривоги”, найчастотнішим з яких є *worry + about / over* (5287 корпусних випадків з частотою вживання 53.78 екземплярів у 1599 різновидах текстів зі швидкістю першочергового пошуку 0.156 секунд). Отже,

лексико-статистичне профілювання емоції страху відображає в семантичній структурі дієслівних позначень архісему 'тривожитися/хвилюватися'. Наслідком такого стану є відчуття фізичного страждання, що позначене в семантиці дієслів та їхніх форм, яка також є характерною для емоцій "Відраза" і "Гнів". Антонімічний контраст до емоційного стану "Страх" становить емоційний стан спокою, що є наслідком емоційного стану гніву, а тому дієслівні позначення цих емоцій не виходять із площини дієслівного профілювання страху. Доменами, де профілюється дієслівна семантика емоційного стану "Страх", є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, ПЕРІОДИКА, МИСТЕЦТВО, ДОЗВІЛЛЯ та ін.

РОЗДІЛ 4
КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ Й КОРПУСНО-ТЕГОВІ СУБМАТРИЦІ
ФРАЗОВО-ДІЄСЛІВНИХ ЕМОТИВІВ
У БРИТАНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОРПУСІ

4.1 Алгоритм роботи з тегово-ковою розміткою БНК для побудови субматриць дієслівних позначень емоційних станів людини

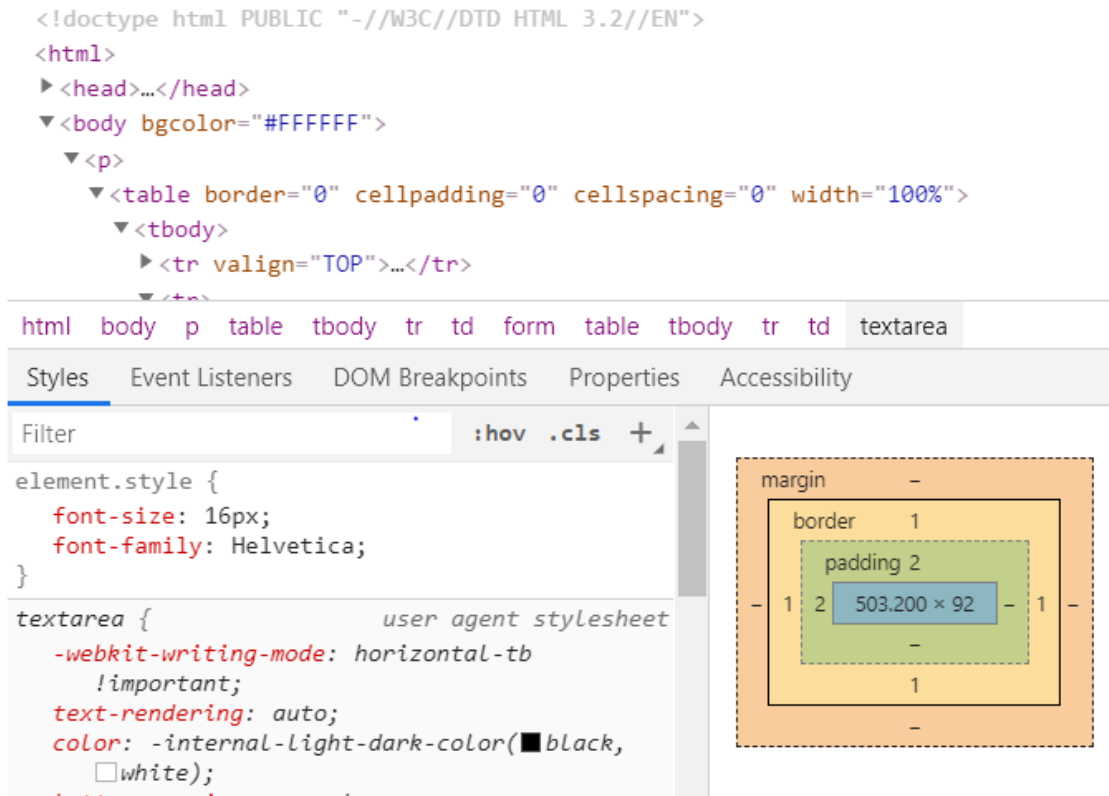
Лінгвістична розмітка в сучасному вимірі є вдосконаленим потужним апаратно-технічним засобом для оброблення мовного матеріалу. Розпізнання мови та його синтез сьогодні здійснюється вже не тільки за допомогою картотек або паперової інформації, а за допомогою електронного відбору, який, у свою чергу, є чітко структурованим та допомагає представити великий об'єм інформації за допомогою корпусного менеджера або тегової розмітки. Саме *тегово-лінгвістична розмітка* є однією з найскладніших і найважливіших у структуруванні й опрацюванні великої кількості мовного матеріалу.

Оскільки досліджуваний Британський національний корпус сформований за допомогою тегово-кової розмітки, то ця модель стала алгоритмом для моделювання субматриць дієслівних позначень емоційних станів людини і загальної когнітивно-семантичної матриці.

Для прикладу продемонструємо кодовий інтерфейс першої пошукової сторінки BNC Lancaster (Рис. 4.1).

Опишемо, як працює цей інтерфейс і що таке тег в лінгвістично корпусному вимірі. Тег – це передовсім контейнер або контейнери різного рівня та значення, які поєднані логічно правильно та за допомогою яких загальна розмітка всього корпусу є єдино можливим інструментом.

Принцип тегування 8-х емоційних станів відбувається за прототипом розмітки *html*, яка вже давно застосовується для програмування сайтів та подальшого опрацювання інформації на заданому ресурсі.

Сторінка для лінгвістичного користувача

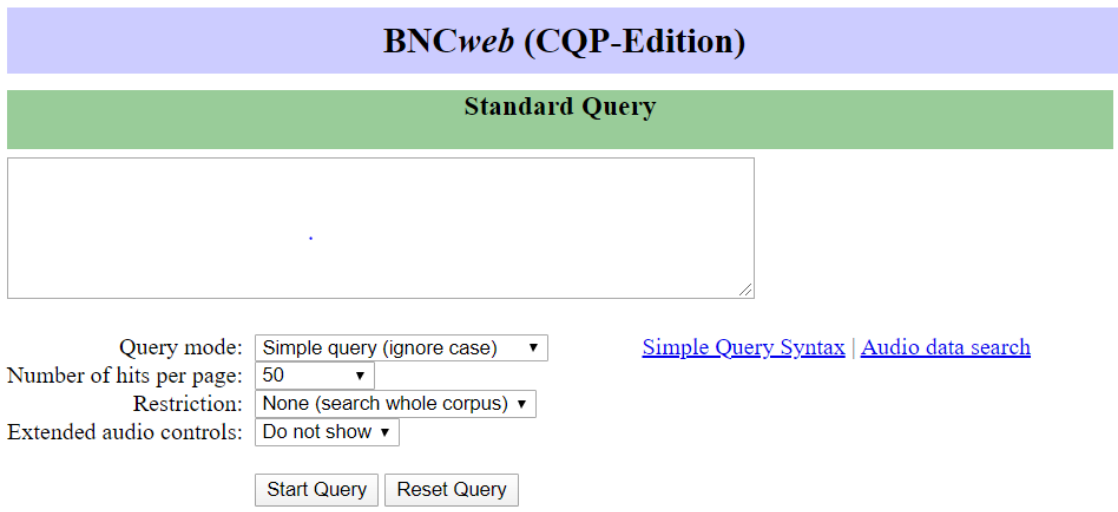

Рис. 4.1 Кодовий інтерфейс першої пошукової сторінки BNC Lancaster

Спершу визначимо основні теги, які застосовувалися в БНК, які також будуть вибудовувати матрицю вісьмох емоційних станів.

Наприклад, перший і основний в ланцюжку тегів є тег *html*, який є базовим блоком для побудови Веб-матриці. Саме він визначає структуру і вміст контенту емоційних станів.

За прототипом побудови БНК у Веб-матрицях використовуємо розмітку за допомогою таких спеціальних елементів, як

```
<head>
```

```
<title>
```

Саме ці теги застосовані і в БНК, і в матрицях емоційних станів, бо в них наявна вся необхідна інформація, яка є реєстром для структурування тегових модулів.

У кодовому модулі БНК також застосовані теги: `<p>`, `<table>`, `<tr>`, `<td>`, які розміщені не в реєстрі, а в контенті `<body>`, і саме ця інформація виводиться в документ, що є в доступі для користувача. Тег `<body>` є обов'язковим у розмітці, що також застосовується для побудови 8-х матриць емоційних станів.

Тег є таким, що закривається, і лише після цього вся інформація спрацьовує згідно з заданими тегами та атрибутами.

На другому етап назви 8-х емоційних станів заносяться в тег `<option>`, який розміщується в контейнер `<select>`. Зазначимо, що таке маркування тегової розмітки є характерним для певного набору тегів, що слугує відображенням викладених назв емоційних станів відповідно до прототипу створення БНК.

Тут варто ще нагадати, що для створення корпусно-упорядкованого менеджера БНК було застосовано більше тисячі різних тегів, правил, атрибутів, елементів та опцій.

Першопочатковий синтаксис корпусно-тегових матриць емоційних станів людини має такий вигляд (Рис. 4.2).

Синтакс

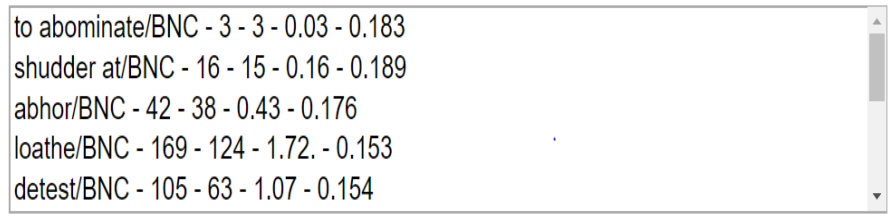
```
<select>
  <option>Пункт 1</option>
  <option>Пункт 2</option>
</select>
```

Рис. 4.2 Синтаксис тегових матриць емоційних станів людини у БНК

Саме ця тегово-матрична комбінація застосована для представлення у формі списку корпусно-тегових матриць 8-х емоційних станів людини, бо вона є міні-моделлю досліджуваного корпусу та повторює використані теги в корпусі.

Усі вісім назв видів емоційних станів людини кодуємо в **Notepad ++/**

4.1.1 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Відраза”


```
to abominate/BNC - 3 - 3 - 0.03 - 0.183
shudder at/BNC - 16 - 15 - 0.16 - 0.189
abhor/BNC - 42 - 38 - 0.43 - 0.176
loathe/BNC - 169 - 124 - 1.72 - 0.153
detest/BNC - 105 - 63 - 1.07 - 0.154
```

Рис. 4.3 Корпусний тег емоції “Відраза”

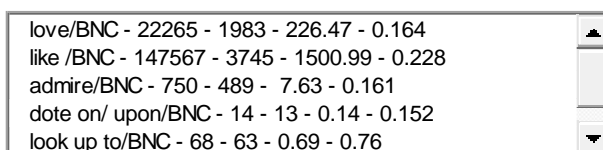
Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Відраза” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який в кодовій репрезентації повторюється 11 разів,

забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану.

У когнітивно-семантичній субматриці-таблиці ця емоція має модель розгорнутої схеми, представлені за критеріями та показниками у певних колонках таблиці. Тимчасом у корпусно-теговій субматриці бачимо збереження інформаційних даних, але у Веб-відображенні, де кожна емоція вміщена в окрему горизонтальну площину, всі дієслова об'єднані в візуальний контейнер із половою прокрутки.

Така ж полоса наявна і в БНК, яка створена за допомогою кодових атрибутів, що в нашому випадку не тільки в Веб інтерфейсі, а й в Word документі надають змогу створити елемент списку множинного вибору, де одночасно можна вибрати та сфокусуватися на декількох дієсловах, а також на декількох емоціях.

У такий же спосіб тегового кодування побудовано антонімічну корпусно-тегову субматрицю дієслівних позначень емоції “Відраза”, відповідно до якої кількість одиничних тегів відповідає кількості дієслів або фразово-дієслівних комплексів на позначення даного емоційного стану: шість разів відображено синонімічний ряд у кодовій репрезентації.

love/BNC - 22265 - 1983 - 226.47 - 0.164
like /BNC - 147567 - 3745 - 1500.99 - 0.228
admire/BNC - 750 - 489 - 7.63 - 0.161
dote on/ upon/BNC - 14 - 13 - 0.14 - 0.152
look up to/BNC - 68 - 63 - 0.69 - 0.76

Рис. 4.4 Антонімічна корпусно-тегова субматриця дієслівних позначень емоції “Відраза”

Площина емоційного стану “Відраза” представлена 17 позиціями емоційного вираження від найбільш абстрактного значення базового дієслова “ненавидіти” до антонімічно близького значення дієслова “обожнювати/величати”.

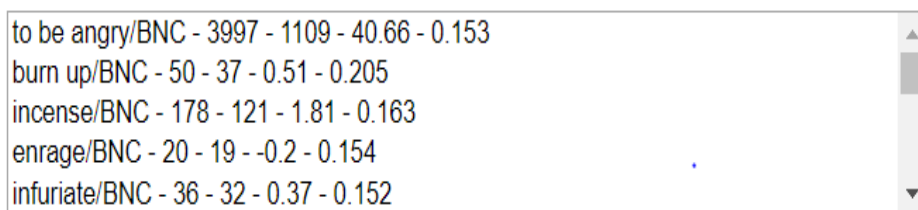
Серед прикладів вираження даний емоційний стан забезпечений одним базовим та одним фразовим дієсловом, але картина корпусного забезпечення

даного емоційного стану саме за допомогою фразових дієслів є абсолютно недостатньою. Натомість синонімічний ряд дієслівного вираження емоції “Відраза” є досить широким, та представлений 8-ма дієсловами, це тільки дієслова, які максимально наближені до вираження даної емоції. Існує низка дієслів, які значною мірою перебувають у площині інших емоційних станів та вже навіть втратили семи емоційного стану “Відраза”.

Серед синонімів маємо ще одне фразове дієслово, яке виражає відчуття емоційного стану, бо навіть у лексикографічному тлумаченні воно втратило свою силу й навіть пом’якшило негативний стан.

Також маємо синонімічний ряд антонімічно наближених дієслів, які завершують позначення прямо протилежних відчуттів.

4.1.2 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Гнів”

to be angry/BNC - 3997 - 1109 - 40.66 - 0.153
burn up/BNC - 50 - 37 - 0.51 - 0.205
incense/BNC - 178 - 121 - 1.81 - 0.163
enrage/BNC - 20 - 19 - -0.2 - 0.154
infuriate/BNC - 36 - 32 - 0.37 - 0.152

Рис. 4.5 Корпусний тег емоції “Гнів”

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Гнів” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який в кодовій репрезентації повторюється 14 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану.

Таблиця 4.1

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Відраза” в БНК

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Позитивний компонент
1	to abominate	ненавидіти, відчувати огиду	3	3	0.03	0.183							
2							shudder at	думати про щось дуже погане або неприємне	16	15	0.16	0.189	
3	abhor	ненавидіти щось дуже сильно	42	38	0.43	0.176							
4	loathe	ненавидіти	169	124	1.72	0.153							
5	detest	ненавидіти	105	63	1.07	0.154							
6	hate	не любити щось дуже сильно	2955	971	30.06	0.161							
7							shrink from	уникати чогось важкого або	50	43	0.51	0.163	

								неприє много					
8	to recoil from / at	відчувати сильну неприязнь / відразу / Страх	20 6	18 6	0.2 0.06	0.116 0.163							
9	despise	зневажати / ставитися з презирством	211	154	2.15	0.148							
10	disdain	нехтувати / обурюватися	240	190	2.44	0.147							
11	execrate	висловити сильне невдоволення чи ненависть до когось чи чогось	2	2	0.02	0.147							
Антонімічно близькі фразово-дієслівні емотиви													
12	love	любити	22265	1983	226.47	0.164							
13	like	подобатися	14756 7	3745	1500. 99	0.228							
14	admire	захоплюватися	750	489	7.63	0.161							
15							dote on / upon	дуже когось любити	14	13	0.14	0.152	
16							look up to	поважати	68	63	0.69	0.76	
17	adore	обожнювати / величати	157	120	1.6	0.146							

У цей же спосіб тегового кодування побудовано антонімічну корпусно-тегову субматрицю дієслівних позначень емоції “Гнів”, відповідно до якої кількість одиничних тегів відповідає кількості дієслів або фразово-дієслівних комплексів на позначення даного емоційного стану: 4 рази відображено синонімічний ряд у кодовій репрезентації.

calm down BNC - 245 - 164 - 2.49 - 0.196	▲
cool off/down/ BNC - 38 - 36 - 0.39 - 0.205	
simmer down/BNC - 7 - 7 - 0.07 - 0.162	▼

Рис. 4.6 Антонімічна корпусно-тегова субматриця дієслівних позначень емоції “Гнів”

У табличній матриці представлено також цю емоцію розгорнутою схемою, розділивши критерії та показники за відповідними колонками в Таблиці 4.2.

Емоційно-негативний стану “Гнів” представлений конструкцією *to be angry* та її фразовим відповідником *burn up*. Серед синонімічного ряду виявлено 12 дієслів: від дієслова зі значенням “роздратуватися” до більш пом’якшеного позначення цього стану. До синонімічного лінцюжку можна віднести фразову конструкцію *freak out*, яка передає емоційний стан гніву через реакцію роздратувати когось. До антонімічно близьких дієслів належать чотири фразові прояви, що доповнюють фразовий комплекс та нівелюють негативний стан емоції “Гнів” (Табл. 4.2).

4.1.3 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Горе”

grieve / suffer/BNC - 178/3420 - 112/34.79 - 1.81/34.79 - 0.189/0.194	▲
mourn/BNC - 131 - 105 - 1.33 - 0.212	
lament/BNC - 173 - 138 - 1.76 - 0.159	
sorrow/BNC - 544 - 307 - 5.53 - 0.221	
to be sad/BNC - 7 - 6 - 0.07 - 11.509	▼

Рис. 4.5 Корпусний тег емоції “Горе”

Таблиця 4.2

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Гнів” у БНК

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Постпозитивний компонент
1	to be angry	гніватися	3997	1109	40.66	0.153							
2							burn up	розлютитися / спалахувати у стані розлючення	50	37	0.51	0.205	
3	incense	змусити когось дуже злитися	178	121	1.81	0.163							
4	enrage	змусити когось дуже злитися	20	19	0.2	0.154							
5	infuriate	взбіситися / розлютитися	36	32	0.37	0.152							
6.	madden	змусити саме когось дуже злитися	59	31	0.6	0.157							
7	to be irated / irate	бути сердитим	117	103	1.19	0.154							
8	to be vexed	піддаватися гніву	3	2	0.03	5.513							

9	to cross	піддаватися гніву	7367	1913	74.93	0.132							
10	to be irritated	дратуватися	4	4	0.04	11.627							
11	exasperate	бути роздратованим або засмученим	11	8	0.11	0.157							
12	to freak	сердитися / перелякатися	347	235	3.53	0.19	freak out	бісити когось	20	17	0.2	0.157	
13	irk	роздратуватися	8	8	0.08	0.182							
14	annoy	дратувати	226	186	2.3	0.156							
Антонімічно близькі фразово-дієслівні емотиви													
15							calm down	Заспокоїтися	245	164	2.49	0.196	
16							cool off / down	стати спокійним після гніву / охолонути	38	36	0.39	0.205	
17							simmer down	охолонути	7	7	0.07	0.162	
18							pull yourself together	змусити себе перестати нервувати	34	31	0.35	0.217	

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Горе” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється 9 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану. У цей же спосіб тегового кодування побудовано антонімічну корпусно-тегову субматрицю дієслівних позначень емоції “Горе”, відповідно до якої кількість одиничних тегів відповідає кількості дієслів або фразово-дієслівних комплексів на позначення даного емоційного стану: 3 рази відображено синонімічний ряд у кодовій репрезентації.

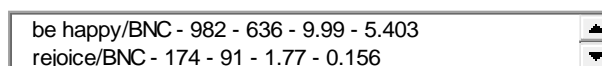
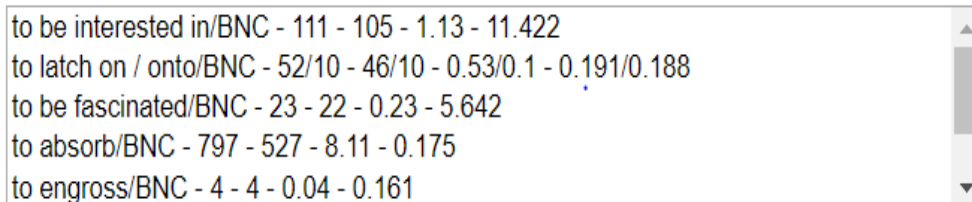

Рис. 4.6 Антонімічна корпусно-тегова субматриця дієслівних позначень емоції “Горе”

Емоційний комплекс “Горе” забезпечений двома базовими дієсловами *grieve* і *suffer*, які передають стан смутку та семантизують цей лексико-семантичний профіль додатковими семами на позначення стану печалі і смутку. До синонімічного ряду включено 8 синонімічно наближених до позначення цього емоційного стану дієслів. Навіть таке дієслово як *sob* має місце в площині позначень цього емоційного стану. Фразових дієслів тут не виявлено. Навіть антонімічна близькість емоційного прояву представлена дієсловами емоційного стану, а не фразово-дієслівними комплексами (Табл. 4.3).

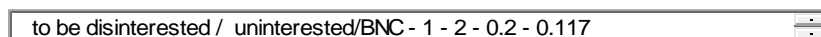
4.1.4 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Інтерес”


```
to be interested in/BNC - 111 - 105 - 1.13 - 11.422
to latch on / onto/BNC - 52/10 - 46/10 - 0.53/0.1 - 0.191/0.188
to be fascinated/BNC - 23 - 22 - 0.23 - 5.642
to absorb/BNC - 797 - 527 - 8.11 - 0.175
to engross/BNC - 4 - 4 - 0.04 - 0.161
```

Рис. 4.7 Корпусний тег емоції “Інтерес”

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Інтерес” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється 7 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану. У цей же спосіб тегового кодування побудовано антонімічну корпусно-тегову субматрицю дієслівних позначень емоції “Інтерес”, відповідно до якої кількість одиничних тегів відповідає кількості дієслів або фразово-дієслівних комплексів на позначення даного емоційного стану: 2 рази відображено синонімічний ряд у кодовій репрезентації.


```
to be disinterested / uninterested/BNC - 1 - 2 - 0.2 - 0.117
```

Рис. 4.8 Антонімічна корпусно-тегова субматриця дієслівних позначень емоції “Інтерес”

У когнітивно-семантичній матриці ця емоція представлена базовим дієприкметниковим утворенням *to be interested in* та дієслівно-фразовою сполукою *to latch on / onto*, які у своїй семантичній структурі містять архісему ‘зацікавлення’ і яка диференціюється вже у 5-х їхніх синонімах, навіть до позначення відчуттів емоційного стану закоханості до когось або чогось, проявляючись через зацікавлення.

Таблиця 4.3

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Горе” в БНК

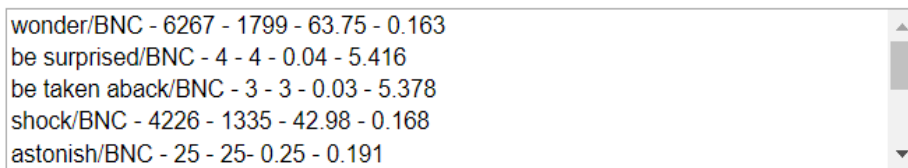
Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Постпозитивний компонент
1	grieve / suffer	сумувати	178 3420	112 1465	1.81 34.79	0.189 0.194							
2	mourn	почуватися сумно	131	105	1.33	0.212							
3	lament	висловлювати почуття великої печалі	173	138	1.76	0.159							
4	sorrow	відчувати або виражати горе, печаль	544	307	5.53	0.221							
5	to be sad	відчуття нещастя, смутку від негативної події або ситуації	7	6	0.07	11.509							
6	sob	сильно плакати	208	144	2.12	0.161							
7	live through	пережити важкі або небезпечні умови	41	41	0.42	0.371							
8	ache	відчуття стану страждання / болі	387	247	3.94	0.161							

		або смутку, яке стало симптомом горя											
9	to miss	відчувати смуток	11899	1721	121.03	0.165							
Антонімічно близькі фразово-дієслівні емотиви													
10	be happy	бути щасливим	982	636	9.99	5.403							
11	rejoice	відчувати або показувати, що ти дуже щасливий / радіти	174	91	1.77	0.156							
12	please	радіти	13771	2050	140.07	0.168							

Емоцію “Інтерес” людина переживає найчастіше, бо вона є самогенерацію решти базових емоцій. У поведінці зацікавленої людини виявляється запал, загострюється увага, зосереджується погляд й напружується слух. Усі ці характеристики марковані дієслівними позначеннями в англійській мові.

До антонімічно близьких дієслів цієї субматриці віднесено 2 найбільш семантично навантажені дієслівні позначення: дієприкметник *to be disinterested / uninterested* “не проявляти інтерес” та фразове дієслово *sicken of* – “втратити бажання або інтерес” (Табл. 4.4).

4.1.5 Субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Подив”

wonder/BNC - 6267 - 1799 - 63.75 - 0.163
be surprised/BNC - 4 - 4 - 0.04 - 5.416
be taken aback/BNC - 3 - 3 - 0.03 - 5.378
shock/BNC - 4226 - 1335 - 42.98 - 0.168
astonish/BNC - 25 - 25 - 0.25 - 0.191

Рис. 4.9 Корпусний тег емоції “Подив”

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Подив” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється 10 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану.

Загалом емоція “Подив” передається базовим дієсловом *wonder*, дієслівною формою *be surprised* та фразовим дієсловом *be taken aback*. Синонімічний ряд представлений 6 семантично навантаженими дієсловами та їхніми формами, які розгалужуються у корпусних доменах від позначень станів здивування та приголомшення до емоційно-експресивного вигуку як реакції на здивування (Табл. 4.5).

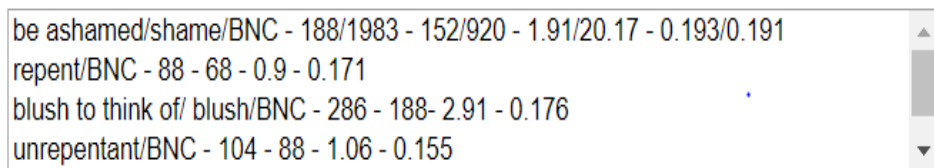
Таблиця 4.4

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Інтерес” в БНК

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Постпозитивний компонент
1	to be interested in	бути зацікавленим	111	105	1.13	11.422							
2							to latch on / onto	зацікавитися	52 10	46 10	0.53 0.1	0.191 0.188	
3	to be fascinated	бути надзвичайно зацікавленим чимось або кимось	23	22	0.23	5.642							
4	to absorb	зацікавити	797	527	8.11	0.175							
5	to engross	інтерес та зацікавленість проявляє особа до чогось або когось	4	4	0.04	0.161							
6	to be potty about	буду чимось зацікавленим	7	7	0.07	0.161							

	something / somebody												
7	to be enamoured of / with	любити щось дуже сильно	10	10	0.1	0.185							
Антонімічно близькі фразово-дієслівні емотиви													
8	to be disinterested uninterested	не проявляти інтерес	1	2	0.2	0.117							
9							sicken of	втратити бажання або інтерес	2	2	0.02	0.186	

4.1.6 Субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Провина як сором”

be ashamed/shame/BNC - 188/1983 - 152/920 - 1.91/20.17 - 0.193/0.191
repent/BNC - 88 - 68 - 0.9 - 0.171
blush to think of/ blush/BNC - 286 - 188 - 2.91 - 0.176
unrepentant/BNC - 104 - 88 - 1.06 - 0.155

Рис. 4.10 Корпусний тег емоції “Провина як сором”

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Провина як сором” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється 5 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану.

Когнітивно-семантична матриця емоції “Провина як сором” представлена дуже обмеженою кількістю дієслів. І навіть базового дієслова не було виявлено, а лише дієприкметникові форми.

Загалом емоційний стан “Провина як сором” представлений 5 дієслівними позначеннями, де його переживання позначене дієслівною семантикою стану провини, що, як правило, супроводжується мімічно-тілесним проявом почервоніння і потім переходить у стан емоційного синдрому сорому й каяття (Табл 4.6). Принаймні це відображають семантичні переходи ЛСВ досліджуваних одиниць, які тісно пов’язані метафоричними відношеннями між собою.

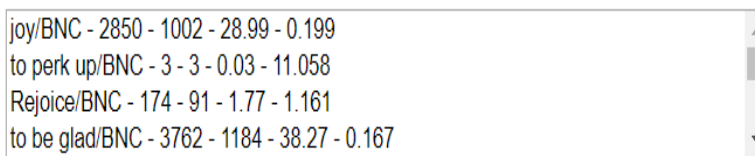
Таблиця 4.5

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Подив” в БНК

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Позитивний компонент
1	wonder	дивуватися	6267	1799	63.75	0.163							
2	be surprised	дивуватися	4	4	0.04	5.416							
3							be taken aback	дивуватися	3	3	0.03	5.378	
4	shock	змусити когось дуже здивуватися або засмутитися	4226	1335	42.98	0.168							
5	astonish	здивувати когось дуже	25	25	0.25	0.191							
6	amaze	здивувати когось дуже	95	85	0.97	0.161							
7	startle	здивувати або шокувати когось раптово	64	49	0.65	0.175							
8	bewilder	Плутати/	13	13	0.13	0.153							

		бентежити/ дивувати											
9	stun	приголомш ити	84	63	0.85	0.148							
10	Wow!	Ого!	476	206	4.84	0.171							

4.1.7 Субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Радість”

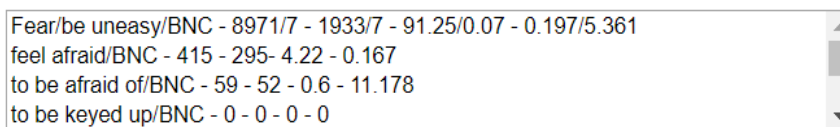
joy/BNC - 2850 - 1002 - 28.99 - 0.199
to perk up/BNC - 3 - 3 - 0.03 - 11.058
Rejoice/BNC - 174 - 91 - 1.77 - 1.161
to be glad/BNC - 3762 - 1184 - 38.27 - 0.167

Рис. 4.11 Корпусний тег емоції “Радість”

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Радість” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється 9 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану.

Лексико-статистичний Профіль “Радість” показаний у вигляді таблиці, яка наочно відображає когнітивно-семантичні зв’язки між найбільш семантично розгалуженими дієслівними позначеннями цього емоційного стану. У пошуковому процесі він актуалізований дієсловом *joy* та дієслівно-фразовою конструкцією *to perk up*. Синонімічний ряд дієслів доповнений 3 одиницями із семантикою відчуття “щастя”, “радості” та “задоволення”. Виявлено також ще 5 дієслівних позначень з абстрактною семантикою радості: від позначення стану насолоди до позначень стану надмірного сміху як наслідку чогось радісного (Табл. 4.7).

4.1.8 Субматриці дієслівних позначень емоційного стану “Страх”

Fear/be uneasy/BNC - 8971/7 - 1933/7 - 91.25/0.07 - 0.197/5.361
feel afraid/BNC - 415 - 295 - 4.22 - 0.167
to be afraid of/BNC - 59 - 52 - 0.6 - 11.178
to be keyed up/BNC - 0 - 0 - 0 - 0

Рис. 4.12 Корпусний тег емоції “Страх”

Таблиця 4.6

**Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції
“Провина як сором” в БНК**

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Постпозитивний компонент
1	be ashamed shame	соромитися	188 1983	152 920	1.91 20.17	0.193 0.191							
2	repent	каятися	88	68	0.9	0.171							
3	blush to think of/ blush	почервоніти від...	286	188	2.91	0.176							
4.	unrepentant	непокаяний	104	88	1.06	0.155							
5	to be guilty	бути винним	43	36	0.44	11.3							

Таблиця 4.7

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Радість” в БНК

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Постпозитивний компонент
1	joy (разом з іменниковими дублетами)	радіти, задовільняти, насолоджуватися	2850	1002	28.99	0.199							
2							to perk up	стати більш зацікавленим	3	3	0.03	11.058	
3	rejoice	відчувати та показувати, що ти дуже щасливий, радіти.	174	91	1.77	1.161							
4	to be glad	бути задоволеним або радим чомусь	3762	1184	38.27	0.167							
5	to glee, to exult	радіти	162	134	1.65	0.157							
6							revel in	дуже чимось	70	64	0.71	0.171	

								насолджуватися					
7.							lap up	насолджуватися чимось	10	10	0.1	0.174	
							go in for something	робити або користуватися чимось часто, тому що вам це подобається або доставляє насолоду	3	3	0.03	1.073	
8							cheer up	розвеселитися	103	87	1.05	0.175	
9							fall about	сильно над чимось сміятися, як наслідок чогось радісного	20	19	0.2	0.338	

Корпусно-тегова субматриця відображення емоційного стану “Страх” представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється 7 разів, забезпечуючи профіль кожного дієслова або фразового дієслова на позначення цього емоційного стану. У цей же спосіб тегового кодування побудовано антонімічну корпусно-тегову субматрицю дієслівних позначень емоції “Страх”, відповідно до якої кількість одиничних тегів відповідає кількості дієслів або фразово-дієслівних комплексів на позначення даного емоційного стану: 2 рази відображено синонімічний ряд у кодовій репрезентації.

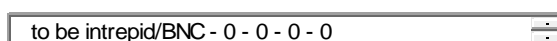

Рис. 4.13 Антонімічна корпусно-тегова субматриця дієслівних позначень емоції “Страх”

```
<!DOCTYPE HTML>
<html>
<head>
<meta charset="utf-8">
<title>Ter SELECT</title>
<optgroup label="Страх/Антонімічно близькі">
</optgroup>
<style>
option {
width: 500px;
}
</style>
</head>
<body>
```

```
<form action="select1.php" method="post">
<p><select size="1" multiple name="hero[]">
<option value="to be intrepid">to be intrepid/BNC - 0 - 0 - 0 - 0 </option>
<option value="Calm down">Calm down/BNC - 245 - 164- 2.49 - 0.196 </option>
</select>
</p>
</form>
</body>
</html>
```

У табличній субматриці представлені два основні фразово-дієслівні позначення емоції страху: *fair* та *be uneasy*, які мають основну семантику “боятися” та “тривожитися”. Доповнюють цю когнітивну карту 4 синонімічно наближені дієслова, які також містять у своїй семантичній структурі архісеми ‘боятися’ і ‘тривожитися’, а ще диференційні семи ‘напружитися’, ‘хвилюватися’.

Також субматриця відображає когнітивні зв’язки із 2 антонімічно близькими дієсловами емоційного стану “Страх”, які мають семантику “спокою” (Табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Страх” у БНК

Номер	Фразово-дієслівні емотиви	Значення	К-ть випадків вживання в корпусі	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Фразове дієслово	Значення	К-ть випадків вживання	Сфера вживання	Частота в БНК	Швидкість першочергового пошуку	Постпозитивний компонент
1	Fear be uneasy	Боятися/ тривожитися	8971 7	1933 7	91.25 0.07	0.197 5.361							
2	feel afraid	боятися	415	295	4.22	0.167							
3	to be afraid of	лякати, або переживати	59	52	0.6	11.17 8							
4	to be keyed up	тривожитися/ напружитися	0	0	0	0							
5	worry	хвилюватися	5287	1599	53.78	0.156							
6							gnaw at	змусити когось хвилюватися чи тривожитися протягом певного періоду часу	8	8	0.08	0.147	
7							freak out	притаманні ознаки тривожності,	20	17	0.2	0.154	

								смутку та боязні					
Антонімічно близькі фразово-дієслівні емотиви													
8	to be intrepid	не мати страху	0	0	0	0							
9							calm down	заспокоїтися	245	164	2.49	0.196	

4.2 Механізми концептуальної інтеграції фразово-дієслівних позначень негативно-емоційних станів “Відраза” – “Гнів” – “Страх”

У процесі дослідження виявлено, що емоційні стани, передовсім, негативні є досить тривалими за переживанням відчуттями людини, а тому для їхнього полегшення потрібний позитивний імпульс або наслідковий синдром після пережитого стресу, шоку, ненависті тощо.

Таке припущення стало можливим в результаті побудови тегових і когнітивно-семантичних матриць, де наочно візуалізовано тісні перехресні зв'язки між дієслівними позначеннями, наприклад, емоційного стану “Відраза”, що, як правило, виникає разом зі станами “Гніву” та “Страху” через бажання людини позбутися чогось або когось, або ж дистанціюватися від небезпеки, чогось неприйняттого тощо.

Варто також зазначити, що емоційний стан “Страх” є найсильнішим негативним проявом та найсильнішою з негативних емоцій.

Здійснюючи подальший аналіз побудованих субматриць трьох емоційних станів, постала необхідність надати відповідь, чому психологи припускають, що такі емоційні стани, як “Відраза”, “Гнів” та “Страх”, не просто виникають разом, а ще й є когнітивно тотожними між собою.?

Оскільки в роботі основну увагу було зосереджено на дієслівно-фразових утвореннях, за допомогою яких марковані ці стани, то цікавими виявилися семантичні кореляції просторових постпозитивів у складі фразових дієслів на позначення трьох негативно-оцінних станів людини, наприклад:

“Відраза” – **shudder at**

“Гнів” – **burn up**

“Страх” – **gnaw at / freak out**

Як відомо з попередніх численних досліджень у царині фразових дієслів, типологія цих одиниць є дуже різноманітною, що різняться не лише

за своєю комбінаторикою, а й за додатковими значеннями в дискурсі, яких вони набувають завдяки постпозитиву.

Наразі вже не викликає сумнівів, що саме другий комбінаторний компонент не лише підсилює значення дієслова, а й навіть змінює його відтінок або навіть і значення самого дієслова на протилежне. А в окремих випадках зумовлює утворення нового дієслова.

Взявши до уваги те, що постпозитиви виконують як функцію послаблення, так і функцію посилення стану і навіть надають певному стану завершеності дії (фінальної стадії), припускаємо, що одне й те саме дієслово в поєднанні з різними поспозитивними елементами буде мати різні значення.

Наприклад, одне із активно вживаних дієслів – це дієслово *go*. Додавши до нього постпозитив *in* (*go in*), виникає значення “входити кудись”, а приєднавши постпозитивний компонент *out* (*go ut*) маємо протилежне значення “виходити”.

Тимчасом постпозитив *up* (*go up*) актуалізує у складі нового дієслова ЛСВ “підніматися”.

Усі три посткомпоненти *out* / *at* / *up* у наведених вище прикладах на позначення трьох емоційних станів значно підсилюють їхні вияви. У першому значенні вони актуалізують локативну семантику “вгору / зовні / із чогось” і навіть “біля чогось, в якійсь конкретній точці”.

Оскільки постпозитив *out* у складі фразового дієслова передає зміст “із чогось”, то саме він цілком впливає на зміну значення дієслова, наприклад, *pass out* “втратити свідомість після перенесеного стресу або пережитої негативної емоції”.

Екстраполюючи цей посткомпонент на механізми комбінації фразового дієслова емоційного стану *freak out*, можна припустити, що першочергово слово *freak* було іменником зі значенням “потвора” – буквально “той, хто навіює страх та лякає”.

Найчастіше вживаним зафіксовано фразове дієслово *freakme out* “лякати мене”, яке належить до субматриці емоційного стану “Страх” як синдром його прояву.

Наступним фразово-дієслівним посткомпонентом, який уживається в цих конструктах і є основним мотиватором для позначення трьох емоційних станів, є *up*. Його просторове абстрактне значення – це “рух угору”, наприклад, *hurry up*. Вступаючи в комбінаторні й концептуальні зв’язки із дієсловом *burn*, яке у своїй семантиці має сему ‘червоний’ як складник основного значення “горіти” (“вигорати”), цей постпозитив актуалізує її через метафоричне профілювання, результатом якого є ЛСВ “гніватися”, у складі фразово-дієслівного комплексу *burn up*, що вживається на позначення емоційного стану “Гнів”.

До речі, такі ж комбінаторні властивості характерні й для моделей усіх фразово-дієслівних комплексів (наприклад, *fire up*, *flare up*) з іншими посткомпонентами на позначення суміжних із цим станом емоцій, наприклад, емоційного стану Відраза (*shudder at*).

Знову ж таки просторове значення поскомпонента *at* вказує на певний пункт, до якого прив’язана дія. Але, визначаючи рамки цього простору (тобто місця розташування пункту), людина метафорично переносить свої асоціації на емоції, пов’язані з цією локацією, і в такий спосіб у дієслівно-фразового комплексу *shudder at* утворюється новий ЛСВ “відчувати відразу” на базі механізму концептуальної інтеграції ментальних просторів (основного значення дієслова *shudder* “тремтіти, здригатися від чогось” та метафоричного значення поскомпонента *at*).

4.3 Тегова когнітивно-семантична матриця дієслівних позначень емоційних станів людини в БНК

Представляємо модель тегової матриці дієслівних позначень емоційних станів людини в БНК (Рис. 4.14).

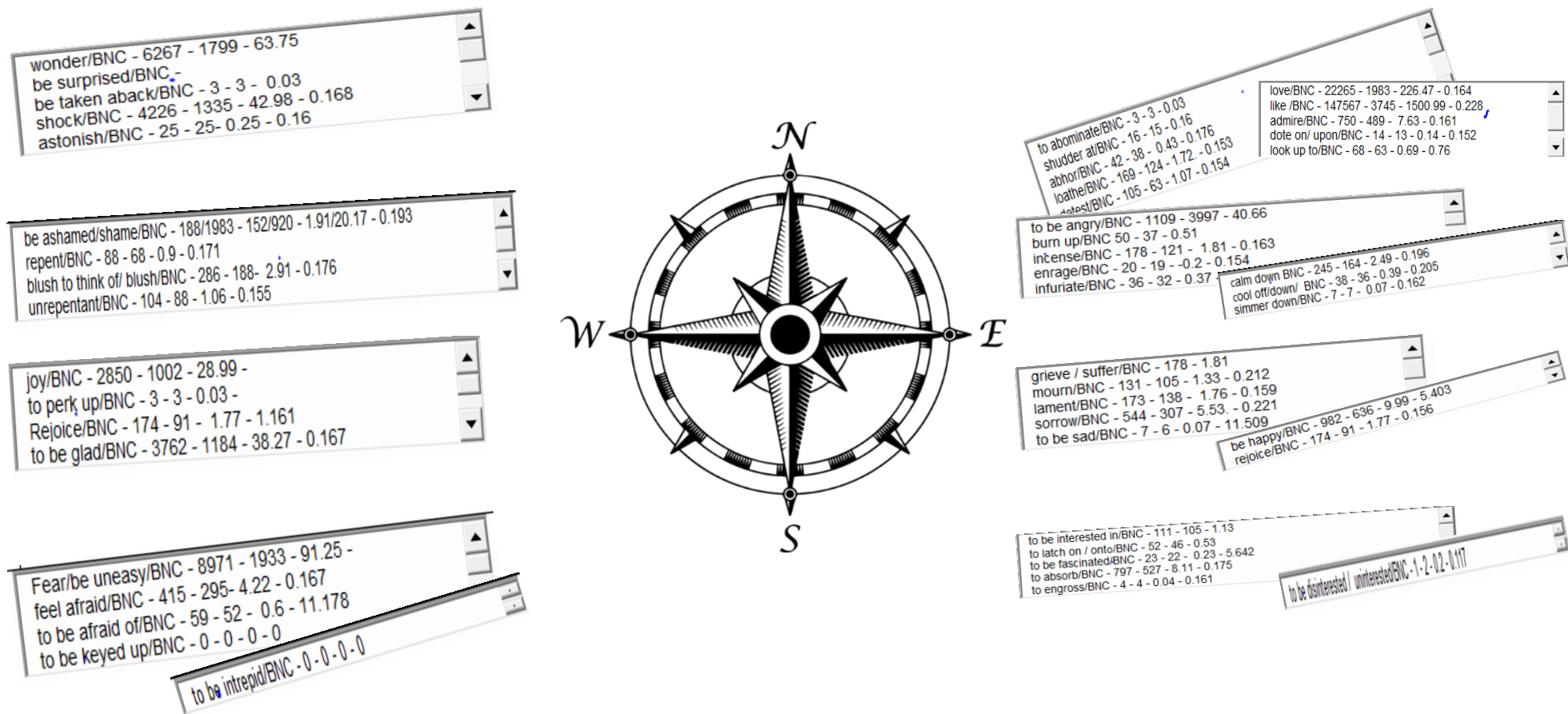

Рис. 4.14 Тегова когнітивно-семантична матриця фразово-дієслівних емотивів

Фінальна когнітивно-тегова матриця є корпусною міні-моделлю дієслівно-фразової фіксації емоційних станів британців: від позитивно маркованих подеколи амбівалентних: “Інтерес”, “Радість” та “Подив” до негативно: “Відраза”, “Гнів”, “Горе”, “Провина” та “Страх”.

Інтерфейс міні-матриці синергетично повторює максі-матрицю тегового кодування цілого БНК.

Оскільки в результаті дослідження було встановлено, що матричне моделювання емоційних станів людини відображає когнітивні контексти дієслівного маркування як позитивних, так і негативних, а також амбівалентних їхніх проявів, то механізми їхньої взаємодії спрацьовують за принципом моделі “wind rose”.

Тегово-когнітивна матриця демонструє взаємозв'язок восьми емоційних проявів, позначених дієсловами, їхніми формами та фразово-дієслівними комплексами з урахуванням навіть антонімічної близькості за правилами кодового контейнера. Відображення антонімічної близькості дієслівних позначень зі збереженням усіх показників та даних БНК надало змогу продемонструвати та об'єднати їх навколо ядерної зони дієслівних маркерів.

Послідовність відображення тегів кожного емоційного стану є вільною. У фінальній матриці можна перейти від фрагмента/тега одного емоційного стану до іншого або кількох інших в будь-якому напрямі. Саме комп'ютерне кодування дало змогу це сконструювати й відобразити.

Моделювання мережевої структури за допомогою вісьмох тегових вузлів надало також змогу в ланцюжковому порядку за допомогою полоси прокрутки переглядати всі фразово-дієслівні маркери позначення кожної з емоцій. Дієслівний реєстр позначень кожного емоційного стану в тегово-когнітивній матриці перебуває в окремому ізольованому контейнері, і лише за допомогою програмного забезпечення вдалося відтворити парадигму для представлення цих фреймів.

Побудована лінгвістична тегова матрична модель є абстрактною ідеалізованою схемою, де субматриці фразово-дієслівних маркерів кожного емоційного стану становлять самостійні міні-моделі.

Для оптимізації інтерфейсу та для розв'язання завдання щодо конфігурації дієслівних позначень емоційних станів був застосований так званий інженерний підхід, на базі якого методично виконано процедуру конвертації субматриць у загальну матрицю.

Опис етапів роботи: від субматриць до фінальної схеми/матриці.

На першому етапі було побудовано ланцюжок дієслівних позначень кожної із 8 емоцій.

Потім за допомогою кодів комп'ютерного генератора було створено схематичні матриці, де на першому місці розташоване ядро емоційного прояву, виражене за допомогою дієслова, дієприкметника, дієслова-зв'язки + прикметник або фразового дієслова.

Наступний етап – це створення когнітивно-тегових субматриць дієслівної семантики для позначення кожного емоційного стану, яка була наповнена та повторювала попередньо створені схематичні матриці, але яка водночас за допомогою комп'ютерної розмітки повторює функціонал БНК. Прикладом цього є полоса прокрутки праворуч для зручності перегляду як найчастотніших прикладів уживання, так і синонімічного ряду фразово-дієслівних позначень емоційних проявів.

Для побудови кожної матриці, які потім утворили ланцюжок і розгалужену тегову комбінацію, було застосовано теги комп'ютерної розмітки, які, в свою чергу, застосовувалися для кодування всього БНК.

Окрім такого селекторного групування тегів та вибіркового атрибутів та елементів чек-боксу (checkbox), які було вміщено в контейнери для фінального матричного селектора, застосовано інструмент Photoshop.

За допомогою графічного дизайну цієї програми було створено та відредаговано і навіть в деяких моментах трансформовано домени напрямів (“рози вітрів”), що пов'язують емоційні стани.

Останній етап був спрямований на досягнення цілісності та збереження картини інтерфейсу, який передбачав залучення стандартних програм Windows та одного з його інструментів, яким є “Ножиці”. Це дало можливість зробити знімки та форми позначень для представлення їх у матриці.

Оскільки емоційні прояви представлені й синонімічно близькими дієслівними позначеннями, то для зручності користування додаткові таблиці кодового представлення були додані до тих емоційних станів, в яких вони виявлені. За допомогою параметрів текстового поля вдалося зробити таке конструювання таблиць, щоб візуально вони відображали доповнення одна до одної.

Висновки до четвертого розділу

Досліджуваний Британський національний корпус сформований за допомогою тегово-кової розмітки, яка стала алгоритмом для моделювання субматриць фразово-дієслівних позначень емоційних станів людини і загальної тегової і когнітивно-семантичної матриці.

Для представлення у формі списку корпусно-тегових субматриць 8-х емоційних станів людини назви кожної з них було занесено в тег `<option>`, який запущено в контейнер `<select>`. Кожна корпусно-тегова субматриця відображення одного з емоційних станів представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега `<select>`, який у кодовій репрезентації повторюється стільки разів, скільки на її позначення знайдено дієслів, їхніх форм та фразових дієслів. У такий же спосіб тегового кодування побудовано й антонімічні корпусно-тегові субматриці, відповідно до яких кількість одиничних тегів відповідає кількості дієслів або фразово-дієслівних комплексів на позначення конкретного емоційного стану.

Корпусно-тегові субматриці змодельовані як когнітивно-семантичні субматриці, які мають вигляд таблиць, де кожна емоція має модель розгорнутої схеми, представленої за критеріями та показниками в певних колонках таблиці.

Когнітивно-семантична субматриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоції “Відраза” представлена 17 (негативно – 11 і позитивно – 6) фразово-дієслівними позначеннями: від найбільш абстрактного значення базового дієслова *to abominate* “ненавидіти” до антонімічно близького дієслова *adore* зі значенням “обожнювати / величати”. Субматриця емоційного стану “Відраза” містить лише 2 фразово-дієслівні комплекси: *shudder at* “думати про щось дуже погане або неприємне” і *shrink from* “уникати чогось важкого або неприємного”. Останнє фразове дієслово загалом втратило загальну семантику відрази у бік пом’якшення позначення цього негативного стану.

З-поміж виявлених прикладів лише 8 дієслів максимально наближені до вираження архісеми ‘відраза’, проте решта – перебувають у площині когнітивно-семантичних зв’язків з іншими емоційними станами і навіть втратили інтегральні семи.

Емоція “Гнів” представлена 18 дієслівними одиницями (негативно – 14 і позитивно – 4): від найбільш абстрактного значення конструкції *to be angry* “гніватися” до антонімічно близького фразового дієслова *calm down* зі значенням “заспокоїтися”. Субматриця емоційного стану “Гнів” містить лише 2 комплекси: *burn up* “розлютитися” і *freak out* “розлютити когось”, які мають семантику надмірного вираження цього стану з актуалізацією градуальної семи ‘лють’. Безпосередньо архісема ‘гнів’ характерна для 6 дієслів, решта 12 – перебувають у площині когнітивно-семантичних зв’язків з емоцією гнів у більш пом’якшеному виявленні.

Емоція “Горе” представлена 12 (негативно – 9 і позитивно – 3) дієслівними позначеннями: від найбільш абстрактного значення базових дієслів *grieve/suffer* “сумувати” до антонімічно близького дієслова *please* зі

значенням “радіти”. Субматриця емоційного стану “Горе” за допомогою фразових дієслів не представлена. З-поміж виявлених прикладів лише 1 дієслово *mourn* максимально наближене до вираження архісеми ‘сумувати’, решта – навіть втратили інтегральні семи, а дієслова *rejoice* та *please* перебувають у площині емоційного стану “Радість”.

Емоція “Інтерес” представлена 9 дієслівними одиницями (негативно – 2 і позитивно – 7): від найбільш абстрактного значення базової дієслівної форми *to be interested in* “бути зацікавленим” до антонімічно близького фразового дієслова *sicken of* зі значенням “втратити бажання/інтерес”. Субматриця емоційного стану “Інтерес” містить лише 1 фразово-дієслівний комплекс: *to latch on/onto* “зацікавитися”. Майже всі дієслова і форми на позначення цього переважно позитивного емоційного стану максимально наближені до вираження архісеми ‘бути зацікавленим’, і навіть антонімічно близькі, а також ті, які містить негативний компонент конотації, не втрачають архісеми ‘інтерес’.

Емоція “Подив” представлена 10 дієслівними позначеннями позитивного і нейтрального вираження: від найбільш абстрактного значення базового дієслова *wonder* “дивуватися” до емоційного вигуку *Wow!* зі значенням “Ого!”. Субматриця емоційного стану “Подив” містить також 1 фразово-дієслівний комплекс зі значенням “дивуватися”. З-поміж прикладів лише 2 дієслова максимально наближені до вираження архісеми ‘Подив’, решта доповнюють цей емоційний стан або виражають його синдром.

Емоція “Провина як сором” представлена 5 позиціями дієслівного негативно емоційного вираження: від найбільш абстрактного значення конструкції *be ashamed* “соромитися” до антонімічно близької дієслівної форми *unrepentant* зі значенням “непокаянний”.

Субматриця корпусного забезпечення емоційного стану “Провина як сором” за допомогою фразових дієслів не представлена.

Емоція “Радість” представлена 10 позиціями дієслівного позитивно емоційного вираження: від найбільш абстрактного значення базового

дієслова *joy* “радіти” до синонімічно близького фразового дієслова *cheer up* зі значенням “розвеселитися”. Субматриця емоційного стану “Радість” містить 6 фразово-дієслівних комплексів: від *perk up* “стати більш зацікавленим” до *fallab out* “сильно над чимось сміятися як наслідок чогось радісного”. Останнє фразове дієслово змістило семантику радості убік синдрому від цього стану. Лише 3 дієслова максимально наближені до вираження архісеми ‘радість’, решта набули гедоністичного значення “насолоди” та “задоволення”, а таке дієслово, як *rejoice*, навпаки, перехрещується з емоцією “Горе”, але в антонімічно близькому значенні.

Емоція “Страх” представлена представлена 9 (негативно – 7 і позитивно – 2) дієслівними позначеннями: від найбільш абстрактного значення базового дієслова *fear* “боятися” до антонімічно близького фразового дієслова *calm down* зі значенням “заспокоїтися”, яке в площині емоційного стану “Гнів” виступає його опозицією.

Субматриця емоційного стану “Страх” містить 2 фразово-дієслівні комплекси: *gnaw at* зі значеннями “змусити когось хвилюватися та тривожитися протягом певного періоду часу” і *freak out* “притаманні ознаки тривожності, смутку та боязні”, на базі яких вони пересікаються з емоцією “Гнів”, адже входять до синонімічного ряду фразово-дієслівних комплексів.

З-поміж виявлених прикладів лише 1 базове дієслово максимально наближене до вираження архісеми ‘страх’, решта – його повторюють за допомогою таких проявів, як “тривога”, “хвилювання” і навіть “смуток”.

ВИСНОВКИ

Теоретична концепція дисертації ґрунтується на таких положеннях:

- 1) у корпусній лінгвістиці сформувалися три наукові напрями щодо доцільності й перспективності цієї науки загалом: радикально-категоричний, помірковано-скептичний і науково-перспективний; 2) попри значний на цьому етапі все ще скептицизм, оптимістично налаштовані лінгвісти пов'язують важливість корпусних досліджень із розробкою “корпусних словників” і “корпусних граматик” нового покоління, що сприятимуть докорінним змінам у царині лексикографії та інших сферах міждисциплінарної лінгвістики; 3) одним із найбільш представницьких корпусів для вивчення національного стандарту англійської мови є Британський національний корпус, який визначаємо як інформаційно-довідкову/пошукову й науково-дослідницьку систему, що має надійне програмне забезпечення для спостереження за різними мовними одиницями, їхньою поведінкою, частотою вживання, комбінаторними можливостями, а головне, їхніми когнітивно-семантичними зв'язками, які мають матричну природу; 4) залучаємо ресурси цієї системи (програмне забезпечення) для побудови когнітивно-семантичної матриці фразово-дієслівних емотивів в англійській мові; 5) під фразовими дієсловами як унікальними утвореннями англійської мови розуміємо когнітивно-семантичні конструкції “дієслово + постпозитивний компонент”, що відображають граматичну схему концептуально-комбінаторного їхнього конструювання, яке відбувається за допомогою механізмів концептуальної інтеграції і є водночас як інноваційним, так і традиційним. Інноваційність його полягає у селективному метафоричному проектуванні концептуальної структури з вихідних просторів і операції залучення фонових знань, а традиційність – у формально-граматичному вираженні фразового утворення за законами граматики англійської мови.

Функція обох компонентів фразово-дієслівного утворення полягає у профілюванні певних аспектів описуваної ним ситуації, що сприяє появі тих

нових властивостей, які жоден із компонентів: ані дієслово, ані постпозитивний компонент не міг би описати/позначити окремо. Значення останнього задає серію конфігурацій із дієсловом – від прямих значень – до переносних, як правило, різноманітних метафоричних, які найбільш наочно візуалізує БНК.

Якщо розглядати 8 базових емоцій людини “Інтерес”, Радість”, “Подив”, “Горе”, “Гнів”, “Відраза”, “Страх”, “Провина”, вербалізованих дієслівними маркерами, то вони є профілями загальної когнітивно-семантичної матриці ЕМОЦІЇ, верифікованими в доменах БНК. Домен є концептуальною базою знань про емоційну сферу носіїв англійської мови, яка вербалізована дієсловами, їхніми дієприкметниковими формами, конструкціями на зразок дієслово-зв’язка+прикметник і фразовими дієсловами і яка дозволяє розкрити зміст кожної з 8-х базових емоцій людини, що, у свою чергу, є субматричними когнітивно-семантичними структурами.

Аналіз доменів дієслівного позначення кожної базової емоції як когнітивно-семантичних субматриць, проведений на основі можливостей програмного забезпечення БНК, дав змогу виявити частотність і продуктивність дієслівної семантики емоційних станів загалом та фразово-дієслівних комплексів їх іменування зокрема.

Для розкриття когнітивно-матричних відношень між дієслівними позначеннями емоційних станів людини у роботі особливо ефективною виявилася корпусна система Sketch Engine через наявність в ній інструментів, які реалізують, по-перше, методику лексико-семантичної кластеризації, класичну методику дистрибутивно-статистичного аналізу і методику комбінаторної синтагматики. Це зокрема такі інструменти, як Collocations – автоматичний пошук колокацій (так званий широкий контекст (домени), коли вимірюються потенційні зв’язки між досліджуваними одиницями у всьому корпусі); Word sketch – автоматичний пошук колокацій (у межах заданого дієслівного утворення – його морфолого-синтаксичної міні-моделі / формули-шаблону; саме цей інструмент формує список найбільш усталених

сполук, обчислених на основі статистичного вимірювання logDice окремо за кожною морфолого-синтаксичною формулою, а також видає підрахунки загальної кількості таких сполук/комбінацій у всьому корпусі); Thesaurus – для встановлення системних відношень між вибіркою мовних одиниць; Clustering – для групування відібраних дієслів, їх форм й фразових комплексів як одиниць тезаурусу у 8 семантичних кластерів із подальшою побудовою профілів; Sketch diff – для виявлення подібностей і відмінностей у механізмах і способах комбінаторної сполучуваності пар слів.

Ці та інші процедурні методики разом у комплексі надали змогу реконструювати когнітивно-семантичні зв'язки між досліджуваними одиницями з кількісними і статистичними обчисленнями їхньої продуктивності для кожного профілю і домену. Подальше залучення методу концептуальної інтеграції ментальних просторів сприяло конструюванню когнітивно-матричної тегової моделі дієслівних позначень емоційних станів людини з усіма їхніми 8-ма лексико-статистичними профілями.

Лексико-статистичний профіль дієслівних позначень емоційного стану “Відраза” включає 17 позицій, який за кількістю всього реєстру фразово-дієслівних емотивів, є другим після дієслівних утворень, що є маркерами емоційного стану “Гнів”. Ланцюжок цього профілю розпочинає *to abominate*, синоніми до якого продовжують його негативно-маркований емоційний ряд: *abhor, loathe, detest, hate, to recoil from/at, despise, disdain, execrate*. Найчастотнішими є дієслова *hate, despise, disdain*, сферою вживання для яких є такі домени: ХУДОЖНЯ ПРОЗА, МИСТЕЦТВО, ПЕРІОДИКА. За когнітивно-семантичними зв'язками дієслово *abhor* є найбільш полісемічним, а тому для нього характерними є ще й такі домени, як СОЦІОЛОГІЯ, КОМЕРЦІЯ, ФІНАНСИ, ДОЗВІЛЛЯ.

Доповнюють позначення емоційного стану “Відраза” 6 антонімічно близьких фразово-дієслівних емотивів, доміантними з яких за сферами вживання є *love* та *like* і які є дієсловами позитивної оцінки.

Серед виявлених дієслівних позначень зафіксовано два фразові дієслова: *shudder at* “думати про щось дуже погане або неприємне” і *shrink from* “уникати чогось важкого або неприємного”. Фразове дієслово *shrink from* тяжіє до зменшення негативного полюсу оцінки. Особливістю цих емотивів є те, що у БНК не зафіксовано їхні дієприкметникові утворення.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Гнів” представлений найбільшою кількістю фразово-дієслівних емотивів – 18 позначеннями. Базовою формою цих емотивів є конструкція *to be angry*. Найчастіше вживаним емотивом (7367 випадків у 1913 видах текстів) для висвічування цього профілю є дієслово *to cross*, яким активно послуговуються британці в розмовному мовленні. Доменами для всіх позначень є ДОЗВІЛЛЯ, ХУДОЖНЯ ПРОЗА та ПЕРІОДИКА. Із 18 фразово-дієслівних емотивів 14 мають негативну оцінку, з яких 4 є їх дієприкметниковими формами: *to be angry*, *to be irated*, *to be vexed*, *to be irritated*, 2 фразово-дієслівними комплексами, а 8 – простими дієсловами.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Горе” включає 12 позицій фразово-дієслівних утворень, з поміж яких один дієприкметниковий комплекс *to be sad* і два базові дієслова: *grieve / suffer*. 9 з 12 дієслівних позначень характеризуються негативним полюсом оцінки.

Серед цього переліку наявні й антонімічно близькі фразово-дієслівні емотиви: два простих дієслова: *rejoice*, *please* й 1 конструкція *to be happy*.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Інтерес” представлений 9 фразово-дієслівними емотивами, з яких негативно-маркованими є 5 дієприкметників: *to be interested in*, *to be fascinated*, *to be potty about something*, *to be enamoured of / with*, 1 дієслово *to engross* й 1 фразове дієслово *to latch on/onto*. Доменами є ХУДОЖНЯ ПРОЗА, МИСТЕЦТВО та ПЕРІОДИКА.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Подив” включає 10 позицій, з-поміж яких 1 дієприкметник: *be surprised*, 1 фразове дієслово: *be taken aback*, 7 дієслів, які, до речі, під час дослідження в

корпусі перехрещувалися з іменниками, які не лише виражали даний емоційний стан, а називали його. У субматриці цього профілю наявний 1 емоційний вигук: *Wow!*.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Провина як сором” утворюють 5 позицій фразово-дієслівних емотивів: 2 дієприкметника *be ashamed* та конструкція *to be guilty*, де перше є базовим дієприкметником разом з дієсловом *shame*, 2 дієслова: *repent* та *blush to think of / blush*.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Радість” представлений 10 позиціями фразово-дієслівних емотивів, зокрема 6 фразово-дієслівними комплексами: *to perk up, revel in, lap up, go in for something, cheer up, fall about*. У субматриці цього профілю посткомпоненти *up, about, in, for* у складі фразових дієслів дії трансформують їх і позначають різні позитивні стани: піднесення, задоволення, позитивний настрій тощо. У переліку синонімічного ланцюжку наявний 1 дієприкметник: *to be glad* і 3 дієслова.

Лексико-статистичний профіль на позначення емоційного стану “Страх” включає 9 позицій фразово-дієслівних емотивів серед яких: 3 комплекси: *be uneasy, to be afraid of, to be keyed up*, 2 дієслова: *fair* та *worry*. Особливо продуктивним є утворення *feel afraid*: де прикметник *frigid* доповнено дієсловом *feel*. Таких прикладів для вираження цього емоційного стану за допомогою дієслова *feel* в його поєднанні з прикметником є чимало.

У кількісному плані негативно-емоційні відтінки емоційних станів мають довшу та більш розшаровану профільно-якісну позицію, ніж позитивно марковані стани емоційного прояву.

Побудовані субматриці лексико-статистичних профілів були трансформовані в комп’ютерні тегово-статистичні профілі або тегові пакети для кожної емоції, позначення якої відображено в них спільною появою на першому місці базового дієслова або базової дієприкметником форми.

Оскільки досліджуваний Британський національний корпус сформований за допомогою тегово-кової розмітки, то ця модель стала алгоритмом для моделювання субматриць дієслівних позначень емоційних станів людини і загальної тегової і когнітивно-семантичної матриці.

Для представлення у формі списку корпусно-тегових субматриць 8-х емоційних станів людини назви кожної з них було занесено в тег <option> , який запущено в контейнер <select>. Кожна корпусно-тегова субматриця відображення одного з емоційних станів представлена за допомогою тегових модулів множинного вибору за допомогою тега <select>, який у кодовій репрезентації повторюється стільки разів, скільки на її позначення знайдено дієслів, їхніх форм та фразових дієслів.

Корпусно-тегові субматриці змодельовані як когнітивно-семантичні субматриці, які мають вигляд таблиць, де кожна емоція становить модель розгорнутої схеми, представленої за критеріями та показниками в певних колонках таблиці.

Ці субматриці й загальна тегова матриця надають змогу візуально в електронному вигляді простежити когнітивно-семантичні відношення між реєстром фразово-дієслівних емотивів, що маркують 8 типів емоційних станів людини – представника Британської лінгвокультури. Окрім того, побудована загальна матриця унаочнює й кількісні показники всього реєстру емотивів і показує, яких форм більше в кількісному плані на позначення певного емоційного стану та які значення або окремі ЛСВ, чи навіть семи вони позначають.

Так, найбільшою кількістю дієприкметників у синонімічно-антонімічному фразово-дієслівному реєстрі негативно-маркованих емотивів представлені профілі “Страх” та “Гнів”. Також виявлено, що значення “боятися”, “тривожитися” та “хвилюватися” є більш продуктивними за значення “сердитися” і “дратуватися”. Матриці яскраво візуалізують можливості позначення однією фразово-дієслівною формою одразу декількох емоцій.

Емоційний стан “Страх” виникає разом з емоційним станом “Відраза”. Поєднання та позначення цих двох емоцій за допомогою дієприкметників у значеннях “бути в стані ненависті” та “відчувати сильну неприязнь” фіксує одночасно стан, коли людина дратується та сердиться.

Виявлено складні комбінації когнітивно-семантичних зв'язків між дієприкметниковими позначеннями емоційного стану “Інтерес” й емоційного стану “Радість”, а також їхні зв'язки з вигуквою формою емоційного стану “Подив”.

Кількісні показники фразово-дієслівних емотивів у БНК безпосередньо залежать від швидкості першочергового пошуку, яка для фразових дієслів є довшою за швидкість пошуку синонімічного ряду простих дієслів та дієприкметників. Це підтверджує той факт, що фразові дієслова не є кількісно-продуктивними як на позначення емоційних станів в англійській мові, так і в пошуковому ряді самого БНК, проте в багатьох випадках кількість випадків їхнього вживання в корпусі значно перевищує кількість випадків уживання дієслів та дієприкметників. Це зафіксоване для таких доменів, як ДОЗВІЛЛЯ, СВІТ, ХУДОЖНЯ ПРОЗА.

Установлено, що такі показники, як усна дискурсивна сфера чи писемне мовлення, частота вживання в БНК, швидкість першочергового пошуку для всіх 90 зафіксованих фразово-дієслівних емотивів залежать від кількості випадків вживання кожної одиниці в корпусі.

Ці висновки дають підстави говорити про те, що тегово-когнітивні субматриці не дублюють когнітивно-семантичні субматриці (тобто лексико-статистичні профілі фразово-дієслівних емотивів), а надають додаткову інформацію для аналізу емоційних станів у площині самого БНК, опрацювання якої сприяло формулюванню такого важливого узагальнення: найбільш точно позначає певний стан той фразово-дієслівний емотив (дієслово, дієприкметник чи фразове дієслово), який його забезпечує за всіма 4-ма матричними показниками.

Саме в тегових матрицях ці чотири показники експліковані одночасно, що надає змогу визначити, який емоційний стан забезпечений переважно дієсловами, який – дієприкметниками, а який – фразовими дієсловами. Ці матричні конкордансні результати показали перевагу тієї чи іншої позиції уже в середині самої емоції за інтенсивністю її позначення.

Емоційний стан “Відраза” за допомогою винесених показників у тегові субматриці показав, що найяскравіше цей стан позначає не базове дієслово *to abominate*, бо кількість випадків у корпусі становить всього 3, а його синонім *hate*, який наявний у синонімічному ряді і який найбільше характеризує забарвлення негативного прояву відрази. У корпусі він представлений у 2955 випадках, і це надає змогу припустити, що для позначення цього стану британці вживають дієслово *hate* набагато частіше за базове дієслово. Що стосується фразових дієслів, то частота їх вживання в корпусі є вищою, ніж більшості дієслів і дієприкметників, які маркують цей стан. Відтворюють та забезпечують впізнаваність цього емоційного стану в БНК й антонімічно-близькі дієслова, лідером з яких є дієслово *like* (кількість прикладів у корпусному конкордансі – 147567) – найбільш продуктивне з усього реєстру (90 найменувань) фразово-дієслівних емотивів.

Якщо когнітивно-семантичні матриці засвідчили найбільший ланцюжок дієслівних позицій (18) емоційного стану “Гнів”, то в теговій субматриці вищу продуктивність за кількістю випадків вживання в БНК демонструє модуль позначень емоції “Відраза” завдяки антонімічно-близьким дієсловам.

Емоційний стан “Гнів” в ланцюжковому ряді має 18 фразово-дієслівних емотивів, найбільше навантаження з яких виконують конструкція *to be angry* (3997) та дієслово *to cross* (7367), де друге вдвічі перевищує кількість випадків уживання в БНК першої базової форми. З поміж фразово-дієслівних комплексів фразове дієслово *burn up* у зразках БНК є більш продуктивним навіть за свій прямиий антонімічно-близький аналог (фразове дієслово) *cool off / down*.

Емоційний стан “Горе” у тегово-конкордансній субматриці, як і в показниках дієслівних емотивів його лексико-статистичних профілів відзначається тим, що для його позначення в БНК фразові дієслова не зафіксовано, а лише прості дієслова та їхні дієприкметникові форми. Причому в кількісному класифікаторі і за частотою вживання дієслова *mourn, lament, sorrow, sob* переважають дієприкметникові утворення.

Найвищі анотаційні показники серед прикладів, які перебувають в площині емоційного стану “Горе”, демонструє дієслово *suffer*, яке є базовим у своєму ряді, але дієслово *to miss* (11899 разів) має найвищі показники частотності за нього.

В антонімічній характеристиці до дієслівних емотивів з семантикою “Горе” перебувають перехресні одиниці лексико-статистичного профілю або тегової субматриці емоційного стану “Радість” з домінантою дієсловом *please*, яке в онлайн запиті корпусного доступу завершує численний набір колокаційного ряду з найвищим показником кількості випадків вживання в корпусі 13771 раз.

Емоційний стан “Інтерес” в реєстрі прикладів корпусного менеджера характеризується такими найвищими показниками кількості вживання фразово-дієслівних емотивів у БНК: базовим дієприкметником *to be interested in* (111 разів), його синонімічним дієсловом *to absorb* (797) та фразовим дієсловом *to latch on* (52).

Тегово-корпусна субматриця емоційного стану “Подив” організована навколо архісеми ‘дивуватися’, виділеної для дієслова *wonder* та для ланцюжка синонімічних проявів цього дієслова, для дієприкметників та навіть для емоційного вигуку. Це базове дієслово посідає другу позицію щодо кількості випадків його вживання у корпусі серед низки базових дієслів. Тільки базове дієслово емоційного стану “Страх” його випереджає за цією характеристикою.

Цікавим спостереженням у цій субматриці є те, що емоційний стан “Подив” хоча й не має кількісної забезпеченості фразовими дієсловами та

характеризується відсутністю антонімічних ознак у дієслівному маркуванні, проте дієслівний ланцюжок у конкордансі БНК є досить показовим.

Наступна субматриця дієслівних позначень емоційного стану “Провина як сором” є найкоротшою за корпусною теговою прокруткою і включає лише п’ять позицій, але базове дієслово *shame* в ній має найвищі показники (1983 рази) щодо кількості випадків уживання в корпусному реєстрі. Інші приклади на позначення цього емоційного стану є також досить частотними за вживанням в самому БНК. Для порівняння, якщо наповнення найдовшого емоційного ланцюгу фразово-дієслівних позначень емоційного стану “Гнів” у БНК варіюється стрибками показників, то емоційний стан “Провина як сором” забезпечений рівномірним частотним уживанням у корпусному менеджері.

Емоційний стан “Радість” у корпусному відтворенні найбільше забезпечений фразовими дієсловами, аніж інші емоційні профілі. Серед представлених шести прикладів показники їх кількісного та частотного прояву в БНК добігають до показників дієслівного та дієприкметникового відтворення. Найвищі показники демонструє фразове дієслово *cheer up* – 103 рази.

Останній тегово-субматричний профіль емоційного стану “Страх” представлений дієсловами, що мають найвищі кількісні показники у випадках вживання (*fear* та *worry*) в БНК. Це єдиний з представлених емоційних станів, де дві його дієприкметникові форми: *to be keyed up* та *to be intrepid* в реєстрі конкордансу БНК не знайшли свого представлення.

Підсумовуючи, зазначимо, що згідно з тегово-кодovими показниками за кількістю випадків вживання фразово-дієслівних емотивів, зокрема серед суто дієслівних форм (не антонімічних позначень, лідером з яких є дієслово *like* на позначення протилежного значення “ненавидіти” емоції “Відраза” – 147567 разів) найбільшу продуктивність (11899 разів) має дієслово *to miss* на позначення емоційного стану “Горе”, тимчасом на тлі утворень дієслово-зв’язка + прикметник найвищу продуктивність (3997 разів) демонструє

конструкція *to be angry* на позначення емоційного стану “Гнів”, а серед фразових дієслів у БНК найбільшу продуктивність (103 рази) –комплекс *cheer up* на позначення емоційного стану “Радість”.

І хоча кількісний реєстр фразових дієслів-емотивів не є чисельним, але за показниками кількісного і частотного їхнього вживання в БНК вони час від часу перевищують дієслова, дієприкметники та утворення на зразок дієслово-зв’язка + прикметник із емотивним компонентом значення.

Перспективами подальших досліджень є залучення фразово-дієслівних емотивів української мови для побудови їхніх лексико-статистичних профілів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авдевич Н. В. Когнитивно-дискурсивные особенности многозначных фразовых глаголов в современном английском языке: на материале фразовых глаголов действия с частицами on/off: дисс канд. филол. наук: Специальность: 10.02.04 “Германские языки” / Наталья Витальевна Авдевич. Москва: МГЛУ, 2007. 234 с.
2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1963. 208 с.
3. Аничков И. Е. Идиоматика и семантика // Вопросы языкознания. 1992. № 5. С. 140-150.
4. Аничков И. Е. Труды по языкознанию / И.Е. Аничков / Составитель и ответственный редактор проф. В. П. Недялков. СПб.: Наука. 1997. 510 с.
5. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю. Д. Апресян. Москва: Школа “Языки русской культуры”, 1995. С. 351–354.
6. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики (краткий очерк). Москва: Просвещение, 1966. 305 с.
7. Арнольд И. В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования: (на материале имени существительного). Ленинград: Просвещение, 1966. 192 с.
8. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшая школа, 1986. 295 с.
9. Арнольд И. В. Потенциальные и скрытые семы и их актуализация в английском художественном тексте // Семантика. Стилистика. Интертекстуальность: Сб. ст. / И. В. Арнольд. СПб: Изд-во СПб. ун-та, 1999. С. 54–66.
10. Бабенко Л. Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке / Людмила Григорьевна Бабенко. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1989. 182 с.

11. Басыров Ш. Р. Типология глаголов с рефлексивным комплексом в индоевропейских языках. Донецк: ДонНУ, 2004. 351 с.
12. Белая Г. Э. Структурно-семантические и функциональные характеристики глагольных аналитических лексем в современном английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Генриетта Эдуардовна Белая. Москва: Московский педагогический государственный университет им. В.И. Ленина, 1995. 20 с.
13. Берлизон С. Б. Грамматические особенности глагольно-наречных фразеологических единиц в современном английском языке // Учен. записки Магнитогорск. пед. ин-та. Вып. 11. 1957. С. 312 – 322 .
14. Берлизон С. Б. Сочетания типа *make up*, *make for* в современном английском языке / С.Б. Берлизон. Москва: Просвещение, 1964. 416 с.
15. Бобер Н. М. Корпусний підхід у контексті досліджень прикладної лінгвістики. Актуальні питання іноземної філології: наук. журн. / редкол: І. П. Біскуб (гол. ред.) та ін. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018. Вип. 8. С. 34-40.
16. Бобер Н. М. Можливості програмного забезпечення VNCweb для побудови когнітивно-семантичних профілів фразових дієслів. Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура: зб. наук. праць / за заг. ред. О. В. Ковтун, С. М. Ягодзінського. Київ: Національний авіаційний університет, 2018. С. 30–36.
17. Бобер Н. М. Когнітивно-семантична матриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоційних станів людини у Британському національному корпусі. *Science and education a new dimension: Philology / Managing editor: Barkáts N. Budapest, 2019. С. 11–17. ISSN: 2308-1996.*
18. Бобер Н. М., Мачуський В. В. Сучасні технології формування у майбутніх правознавців професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності. Україна і світ: діалог мов та культур: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018. С.53–54.

19. Бобер Н. М. Ресурси Британського національного корпусу як пошукова система для репрезентативності лінгвістичних досліджень. Україна і світ: діалог мов та культур: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018. С.28–30.

20. Бобер Н. М. Основні принципи укладання Британського національного корпусу та їхній трансфер у методологію розробки інших корпусів. Прикладна і корпусна лінгвістика: розробка технологій нового покоління. Тези доповідей I Міжнародної науково-прикладної конференції / Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 16–17.

21. Бобер Н. М. Британський національний корпус та його можливості для лінгвістичного опрацювання мовних явищ. Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тези доповідей / Одеса: Одеська юридична академія, 2018. С. 10–13.

22. Бобкова Т. В. Корпус текстів: основні аспекти визначення / Т. В. Бобкова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 29. С. 11-20. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2014_29_4

23. Богданова С. Ю. Когнитивные основания аналитизма (на примере английских фразовых глаголов) // Когнитивные категории в синтаксисе [кол. монография]. Отв редактор Ковалева Л. М. Иркутск: ИГЛУ, 2009. 249 с.

24. Богуславский И. М. Сфера действия лексических единиц / Игорь Богуславский. М.: Школа “Языки русской культуры”, 1996. 464 с.

25. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии / Болдырев Н. Н. Тамбов: Изд-во ТГУ имени Г. Р. Державина, 2000. 123 с.

26. Болдырев Н. Н., Куликов В. Г. О диалектном концепте в когнитивной системе языка // Известия РАН. Серия лит-ры и языка, 2006. Т. 65, № 3. С. 3–13.

27. Болдырев Н. Н., Алпатов В. В. Когнитивно-матричный анализ английских христианских топонимов / Н. Н. Болдырев, В. В. Алпатов // Вопросы когнитивной лингвистики. Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, ООО “Российская ассоциация лингвистов-когнитологов”, 2008. № 4. С. 5-15.

28. Болдырев Н. Н. Концептуальная основа языка // Когнитивные исследования языка. Вып. IV. Концептуализация мира в языке: коллектив. моногр. / Гл. ред Е. С. Кубрякова. Москва: ИЯ РАН; Тамбов: Изд-во ТГУ, 2009. С. 25-78.

29. Бондаренко Е. В. Матричное моделирование. Дуальность времени в англоязычной картине мира: [монография] / Е. В. Бондаренко. Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2014. 303 с.

30. Бондаренко Е. В. Матричное моделирование базовых понятий картины мира / Е. В. Бондаренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2013. № 1051. Вип. 73. С. 6-11.

31. Бондаренко Е. В., Мартынюк А. П., Фролова И. Е., Шевченко И. С. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка: кол. монография / [Бондаренко Е. В., Мартынюк А. П., Фролова И. Е., Шевченко И. С.]; под ред. И. С. Шевченко. Харків: ХНУ імени В. Н. Каразіна, 2017. 246 с.

32. Борискина О. О. Корпусное исследование языка: мода или необходимость? / О. О. Борискина // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2015. № 3. С. 24-27.

33. Ванівська О. І. Основні підходи до аналізу мовних даних у корпусній лінгвістиці / О. І. Ванівська // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Серія Філологічна. 2012. Вип. 27. С. 3-8.

34. Ванівська О.І. Фразові дієслова в англійській мові як засіб вираження аспектуального значення інхоативності в Британському

національному корпусі (BNC) / О. І. Ванівська // *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*. Донецьк: ДонНУ, 2010. Т.7. № 3 (21). С.5-12.

35. Влавацкая М. В. Поняття коллокації і коллігації в діахронічному розгляді // Матер. міжнарод. науч.-практ. конф. «Актуальні проблеми філології і методики преподавання іноземних мов», 21–28 февр. 2011 г. / Отв. ред. Ю. Н. Тамберг. Новосибірськ: Изд-во НГПУ, 2011. С. 19–26.

36. Влавацкая М. В. Теоретическіе основи комбінаторної лінгвістики: лексикологічний і лексикографічний аспекти (на матеріалі російського і англійського мов): автореф. ... дис. доктора філол. наук / Спеціальність 10.02.19 “Теорія мови” / Марина Віталівна Влавацкая. Кемерово, 2013. 51 с.

37. Воскрес А. А. Дієслово як головний компонент дієслівно-адвербіального комплексу / Анна Анатоліївна Воскрес // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. 2014. Т. 17. № 2. С. 31-37.

38. Галуцьких І. А. Тілесний код емоцій та почуттів в образному просторі художнього тексту: концептуальний аналіз (на матеріалі оповідань В. Вулф та Д. Г. Лоуренса) / І. А. Галуцьких // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. 2012. Т. 15. № 2. С. 30-40.

39. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови (досвід дослідження в синхронії та діахронії): дис. ... д-ра філол. наук: Спеціальність 10.02.04 “Германські мови” / Микола Васильович Гамзюк. Київ, 2001. 386 с.

40. Гвишиани Н. Б. Полифункциональные слова в языке и речи: Учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 1979. 200 с.

41. Гвишиани Н. Б. Практикум по корпусной лингвистике: Учеб. пособие по английскому языку. Москва: Высшая школа, 2008. 191 с.

42. Голубкова Е. Е. Глагольные комплексы типа come in, put away в современном английском языке: семантика и функционирование: дис...канд. филол. наук: Специальность 10.02.04 Германские языки / Екатерина Евгеньевна Голубкова. Москва: МГЛУ, 1990. 169 с.

43. Голубкова Е. Е. Фразовые глаголы движения (когнитивный аспект) / Екатерина Евгеньевна Голубкова. Москва: ГЕОС, 2002. 175 с.

44. Голубкова Е. Е. Частицы around, round, about как модификаторы значения английского глагола движения Е.Е. Голубкова // Композиционная семантика: Материалы Третьей Международной шк.-семинара по когнитивной лингвистике. Ч. I. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2002. С. 124 – 126.

45. Голубкова Е. Е. Использование лингвистических корпусов при решении семантических проблем / Е. Е. Голубкова // Методы когнитивного анализа семантики слова / Под. общей ред. В.И. Заботкиной. Москва: Языки славянской культуры, 2015. С. 39–81.

46. Горина О. Г. Использование технологий корпусной лингвистики для развития лексических навыков студентов-регионоведов в профессионально-ориентированном общении на английском языке: дисс. ... канд. пед. наук: Специальность 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)” / Горина Ольга Григорьевна. Санкт-Петербург, 2014. 19 с.

47. Григорьев С. В. Фразовые глаголы / С.В. Григорьев. Учебно-справочное пособие. СПб.: КАРО. 2003. 272 с.

48. Грудева Е.В. Корпусная лингвистика [Электронный ресурс] : учеб. пособие / Е.В. Грудева. 3-е изд., стер. Москва: ФЛИНТА, 2017. 165 с. Режим доступа: <https://rucont.ru/efd/244183>

49. Гусейнов А. С. Когнітивні аспекти дослідження концепту / А. С. Гусейнов // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2017. Вип. 2. С. 57-62.

50. Дарчук Н. П. Корпусна лінгвістика: проблеми, методи, перспективи (робоча навчальна програма для аспірантів) / Н. П. Дарчук. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. 11 с.
51. Демська-Кульчицька О.М. Базові поняття корпусної лінгвістики / О.М. Демська-Кульчицька // Українська мова. № 1. 2003. С. 42-47.
52. Демська-Кульчицька О. Корпусна рецепція тексту / О. Демська-Кульчицька // Наукові записки. Серія Філологічні науки. Т. 111. 2010. С. 3 - 6.
53. Демська-Кульчицька О.М. Репрезентативність як ознака текстового корпусу / О.М. Демська-Кульчицька. Українська мова. № 3. 2005. С. 100-107.
54. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови: [монографія] / Оріся Демська-Кульчицька. К.: Інститут української мови НАНУ, 2005. 219 с.
55. Дідо Н. Д. До питання вивчення фразових дієслів в англійській мові: ел. ресурс: Режим доступу: <https://www.google.com/url>.
56. Довгаль А. В., Шепелева Ю. А. Семантические особенности глаголов со значениями "эмоциональное состояние" и "эмоциональное отношение" в английском языке // ACTA GERMANO-SLAVICA. Могилев: Могилевский государственный университет имени А. А. Кулешова, 2015. Т. 6. С. 48-52.
57. Додонов Б. И. В мире эмоций / Борис Игнатьевич Додонов. Киев: Политиздат Украины, 1987. 141 с.
58. Додонов Б. И. Диагностика эмоционально-нравственного развития. Ред. и сост. И. Б. Дерманова / Борис Игнатьевич Додонов. СПб., 2002. С. 132 – 134.
59. Доўгаль А. Сродкі выражэння эмоцый у сучаснай беларускай мове / Алеся Доўгаль. Мінск: Тэхналогія, 2008. 176 с.

60. Дронова Л. П. Синхрония и диахрония: отложенная встреча // Вестник Томского государственного университета. Филология. 2009. № 3 (7). С. 116–123.

61. Духон Б. М. Моделирование константно-вариативных отношений в семантике комплексов типа "to make up": дисс. . канд. филол. наук: Специальность 10.02.04 "Германские языки" / Б. М. Духон. Москва: МГЛУ, 1983. 200 с.

62. Єсипенко Н. Г. Профілювання лінгвокультурних концептів / Н. Г. Єсипенко // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія Філологічна. 2012. Вип. 29. С. 64-66.

63. Жаботинская С. А. Концептуальная модель словаря-тезауруса и гиперболические самоорганизующиеся карты / С. А. Жаботинская // Вторая международная конференция по когнитивной науке, 9-13 июня 2006 г.: тезисы докл. СПб, 2006. Т. 1. С. 272-273.

64. Жлуктенко Ю. А. О так называемых "сложных глаголах" типа stand up в современном английском языке // Вопросы языкознания. Москва. 1954. № 5. С. 105-113.

65. Жуковська В. В. Корпусна лінгвістика: історична перспектива та сучасний стан / В. В. Жуковська // Матеріали зат 8-а міжнародна научна практична конференція "Ключові въпроси в съвременната наука", 2012. Том 18. Филологични науки. София. "Бял ГРАД-БГ" ООД. 72 с.

66. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник / В. В. Жуковська. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2013. 142 с.

67. Жуковська В. В. Ресурси корпусної лінгвістики у дослідженні історичної динаміки мови / В.В. Жуковська // Матеріали міжнародної наукової конференції "Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика". Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. С.151-156.

68. Жуковська В. В. Застосування корпусних технологій у навчанні та вивченні іноземної мови // Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та

методики викладання мови і літератури. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. С. 39-50.

69. Заботкина В. И. Методы когнитивного анализа семантики слова: компьютерно-корпусный подход / Под общ. ред. В. И. Заботкиной. Москва: Языки славянской культуры, 2015. 344 с.

70. Захаров В. П. Корпусная лингвистика: Учебно-метод. пособие [Текст] / В. П. Захаров. СПб., 2005. – 48 с.

71. Захаров В. П. Корпусно-ориентированный подход к построению тезаурусов и онтологий взаимодействия // Структурная и прикладная лингвистика. межвуз. сб. / под ред. А. С. Герда и И. С. Николаева. Вып. 11. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2015. С. 124 – 141.

72. Захаров В. П., Богданова С. Ю. Корпусная лингвистика: учебник для студентов гуманитарных вузов / В.П. Захаров, С. Ю. Богданова. Иркутск: ИГЛУ, 2011. – 161 с.

73. Зильберман Л. И. Семантика наречной частицы *up* в составе глагольных образований типа *to stand up* // Романо-германская филология. Москва: Изд-во АН СССР, 1958. Вып. 2. С. 110-131.

74. Зимняя И. А. и др. Основные направления в методике преподавания иностранных языков в XIX–XX вв. / Под ред. И. В. Рахманова. Москва: Педагогика, 1972. 317 с.

75. Ивашкин М. П. Переходные процессы и зоны в сфере функционирования глагольно-наречных сочетаний типа *come up*, *rule in* в английском языке: дис. ... докт. филол. наук / Специальность 10.02.04 “Германские языки” / М. П. Ивашкин. Горький: ГГПИИЯ им. А. И. Добролюбова, 1989. 394 с.

76. Ивашкин М. П. Синхронно-диахронический анализ переходных процессов в английском языке. Москва: “Прометей”, 1988. 171 с.

77. Изард К. Э. Психология эмоций / Перев. с англ. / Кэррол Эллис Изард. СПб.: Питер, 2000. 464 с.

78. Изард К. Э. Эмоции человека: [Пер. с англ.] / Кэррол Эллис Изард; Под ред. Л. Я. Гозмана, М. С. Егоровой. Москва: Изд-во МГУ, 1980. 439 с.
79. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Евгений Павлович Ильин. СПб. : Питер, 2006. 544 с.
80. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Евгений Павлович Ильин. СПб : Питер, 2001. 752 с.
81. Испирян А.В. Сочетаемость в научном моделировании / А. В. Испирян // Современная филология: теория и практика: материалы IX международной научно-практической конференции. (2-3 октября 2012 г.). М.: Изд. "Спецкнига", 2012. С. 74-75.
82. Карпіловська Є.А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика: Підручник / Є.А. Карпіловська. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 188 с.
83. Карягина Н.Ф. Синтагматический и парадигматический эллипс в глагольных конструкциях с предлогом и предложным наречием в современном английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: Специальность 10.02.04 "Германские языки". Н.Ф. Карягина. М.: МГПИИЯ, 1977. 25 с.
84. Кириленко Е.И. Различительные компоненты фазовых глаголов / Е.И. Кириленко // Логический анализ языка. Модели действия. М.: Наука, 1992. С. 155-160.
85. Климов Г. А. О глоттохронологическом методе датировки распада праязыка // Вопросы языкознания. №2. 1959. С. 119-121.
86. Кокорева А. Корпус параллельных текстов в обучении иностранному языку / Анастасия Александровна Кокорева // Вестник Табмковского университета. Серия : Гуманитарные науки. 2013. № 2, Т. 118. С. 57-62.
87. Колпакова Г.В. Корпусная лингвистика и лексикография / Г.В. Колпакова // Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани

познания». No 2 (12). С. 1-9. [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.grani.vspu.ru.

88. Комарова З. И. Проблемы языка науки // Актуальные проблемы германистики, романистики и русистики: Матер. ежегодной междунар. научн. конф. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 2010. С. 7-24.

89. Корпусная лингвистика / Ин-т лингв. исследований РАН. 2008. <http://corpora.iling.spb.ru/theory.htm>

90. Кортни Р. Английские фразовые глаголы Англо-русский словарь / Р. Кортни. 2-е изд., стереотип. Москва: Русский язык, 2000. 767 с.

91. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник / М. П. Кочерган. 3-є вид. Київ: Видавничий центр "Академія", 2010. 464 с.

92. Кочерган М. П. Слово і контекст / Михайло Петрович Кочерган. – Львів: Вища школа, 1980. 184 с.

93. Кочеткова Н. А. Статистические языковые методы. Коллокации и коллигации // Новые информационные технологии в автоматизированных системах. №16. 2013. С. 301-305 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/statisticheskie-yazykovye-metody-kollokatsii-i-kolligatsii>.

94. Кретов А. А. Основы лексико-семантической прогностики: монография. Воронеж: Изд-во ВГУ, Том 1. 2006. 404 с.

95. Кривенко Г. Л. Корпусні дослідження дискурсу: становлення, стан і перспективи / Г. Л. Кривенко // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. 2017. Т. 20. № 1. С. 51–63.

96. Кубрякова Е. С. и др. Краткий словарь когнитивных терминов / Елена Самуиловна Кубрякова и др. Москва: Филол. ф-т МГУ имени М. В. Ломоносова, 1996. 245 с.

97. Кубрякова Е. С. Когнитивная лингвистика и проблемы композиционной семантики в сфере словообразования / Е. С. Кубрякова // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. 2002 а. Т. 61. № 1. С. 13–24.

98. Кубрякова Е. С. Композиционная семантика: цели и задачи // Композиционная семантика / Е. С. Кубрякова // Материалы Третьей междунар. шк.-семинара по когнитивной лингвистике. 18–20 сентября 2002 г. Тамбов: Изд-во Тамбов. гос. ун-та им. Г. Р. Державина, 2002 б. Ч. 1. С. 4–6.

99. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании / Елена Самойловна Кубрякова. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

100. Кубрякова Е.С., Ногина И.В. Проблемы функционирования частиц типа *out* в системе словообразования современного английского языка // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку Е.С. Кубрякова, И.В. Ногина. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-т, 1975. Вып. 3. С. 107 – 115.

101. Кубрякова Е. С. Глаголы действия через их когнитивные характеристики // Логический анализ языка: Модели действия. Москва: Наука, 1992. С. 85–86.

102. Кузнецова Ю. Л., Велейшикова Т. В. Современные корпусные исследования языка: новые подходы / Ю. Л. Кузнецова, Т. В. Велейшикова // Вопросы языкознания. 2010. № 6. С. 108-124.

103. Кутузов А.Б. Компьютерные технологии в переводе: учебно-методический комплекс / А. Б. Кутузов. – Режим доступа: <http://tc.utmn.ru/node/71?page=6>

104. Кучер І. А. Лінгвокогнітивне моделювання лексико-семантичного поля дієслів руху у фінській і українській мовах: дис ... канд. філол наук: Спеціальність 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / Ігор Анатолійович Кучер. Київ, 2015. 229 с.

105. Лакофф Дж. Когнитивное моделирование. Пер. с англ. / Дж. Лакофф // Язык и интеллект. Москва: Прогресс, 1995. С. 143 – 184.

106. Ларина Т.В. Выражение эмоций в английской и русской коммуникативных культурах // Язык и эмоции: личностные смыслы и

доминанты в речевой деятельности: Сб. научных трудов. Волгоград: Издательство ЦОП “Центр”, 2004. С. 36-46.

107. Лектоваров К. Англомовний концепт Security (лінгвокогнітивне дослідження ядерної і медіальної зон) / К. Лектоваров // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 2015. № 4. С. 65-71.

108. Лектоваров К. С. Ядерно-медіальна зона номинативного поля концепта SECURITY / К. С. Лектоваров // Одеський лінгвістичний вісник. 2015. Вип. 5 (2). С. 84-87.

109. Леонтьев В. О. Классификация эмоций / Валерий Олегович Леонтьев. Одесса: Изд-во инновационно-ипотечного центра, 2001 (2002). 240 с.

110. Линднер С. То, что движется вверх (up), не обязательно может следовать вниз (down): сопоставление in и on. Пер. с англ. / С. Линднер // Исследования по семантике предлогов. Сб. статей. Москва: Русские словари, 2000. С. 55 – 82.

111. Лосев А. Ф. Введение в общую теорию языковых моделей / под ред. И. А. Василенко. 3-е изд. Москва: Эдиториал УРСС, 2010. 296 с.

112. Лукач М. О. Типи лінгвістичних моделей та їх застосування для розв'язання лінгвістичних задач / М. О. Лукач // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2013. № 770. Інформаційні системи та мережі. С. 143–153.

113. Люгер Джорж Ф. Искусственный интеллект. Стратегии и методы решения сложных проблем, 4-е изд.: Пер. с англ. Москва : Издательский дом “Вильямс”, 2005. 864 с.

114. Макдауголл У. Различение эмоции и чувства / Уильям Макдауголл // Психология эмоций. Москва, 1984. С. 103 – 107.

115. Малых Д. С. Определение фразового глагола и проблема послелога / Д. С. Малых // Lingua mobilis. №3 (17). 2009. С. 104-108.

116. Мальцева М. С. Корпусные технологии в методике преподавания иностранных языков / М. С. Мальцева // Журнал Социально-экономические явления и процессы. 2011. № 8. С. 214-218.

117. Мартыненко Г. Я. Стилеметрия: возникновение и становление в контексте междисциплинарного взаимодействия // Структурная и прикладная лингвистика: Межвуз. сб. / под ред. А. С. Герда и И. С. Николаева. Вып. 11. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2015. С. 9-28.

118. Мартынюк О. А. Корпусная лингвистика и новые возможности лингвистического исследования / О. А. Мартынюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2013. Вип. 7. С. 27-33.

119. Медникова Е.М. Значение слова и методы его описания (на материале современного английского языка.). Москва, 2004. 326 с.

120. Мейзерська І. В. Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування / І. В. Мейзерська // Науковий вісник кафедри Юнеско. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. Київ: КНЛУ, 2014. Вип. 28. С. 53–58.

121. Ніколенко А. Г. Лексико-семантичні та функціональні особливості взаємодії компонентів фразових дієслів сучасної англійської мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: Спеціальність 10.02.04 “Германські мови” / А. Г. Ніколенко. Київ: КНЛУ, 1999. 20 с.

122. Ногина И. В. О номинативных единицах типа get out в современном английском языке: дисс. канд. филол. наук: Специальность 10.02.04 “Германские языки” / И. В. Ногина. Москва: МГПИИЯ им. Мориса Тореза, 1977. 228 с.

123. Палій О. С. Дієслова з постпозитивними компонентами on і off в сучасній англійській мові: автореф. дис... канд. наук: Спеціальність 10.02.04 “Германські мови” / Оксана Сергіївна Палій. Донецьк: Донецький національний університет, 2008. 22 с.

124. Петрова И. П. Категоризация мира английскими соматическими фразовыми глаголами: автореф. дисс. канд. филол. наук: Специальность 10.02.04 “Германские языки” / Инна Петровна Петрова. Иркутск: Иркутский государственный лингвистический университет, 2012. 20 с.

125. Петрович Ю. В. Когнитивные основы образования новых фразовых глаголов в современном английском языке: дисс. канд. филол. наук: Специальность 10.02.04 “Германские языки” / Юлия Владимировна Петрович. – Калининград: Калининградский государственный университет, 2004. 176 с.

126. Перцов Н. В. О роли корпусов в лингвистических исследованиях // Труды международной конференции ”Корпусная лингвистика – 2006”. СПб., 2006. С. 318-331.

127. Пиаже Ж. Схемы действия и усвоение языка // Семиотика. Москва: Радуга, 1983. С. 133-136.

128. Плунгян В.А. Зачем нужен Национальный корпус русского языка? Неформальное введение / В.А. Плунгян // Национальный корпус русского языка: 2003 – 2005. Москва.: Индрик, 2005. С. 6 – 20.

129. Плунгян В.А. Корпус как инструмент и как идеология: О некоторых уроках современной корпусной лингвистики // Русский язык в научном освещении. 2008. № 2 (16). С. 7–20.

130. Плунгян В.А. Почему современная лингвистика должна быть лингвистикой корпусов? (публичная лекция, прочитанная 01.10.2009) [Электронный ресурс] / В.А. Плунгян. Режим доступа: <http://www.polit.ru/lectures/2009/10/23/corpus.html>.

131. Плунгян В.А., Рахилина Е.В. Новые возможности национального корпуса русского языка как уникального интернет-ресурса / В.А. Плунгян, Е.В. Рахилина // Русский язык и литература в образовательной системе Армении: проблемы и перспективы. Ереван: “Лингва”, 2009. С. 21-35.

132. Поуви Д. Английские фразовые глаголы и их употребление / Джейн Поуви: Учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 1990. 176 с.

133. Рахилина Е. В. 30 лет спустя: новые методы, инструменты и задачи когнитивной лингвистики / Е. В. Рахилина // Мат-лы круглого стола “Когнитивные методы анализа семантики слова” (РГГУ. 30 октября 2011 г.) [Электронный ресурс]. Режим доступа : <https://pandia.ru/text/77/302/26358.php>

134. Рахилина Е.В. Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость / Е. В. Рахилина. Москва: Русские словари, 2008. 416 с.

135. Рыков В. В. Корпус текстов как реализация объектно-ориентированной парадигмы // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: Тр. междунар. семинара “Диалог – 2002”: В 2 т. Т. 1. Москва, 2002. С. 390–393.

136. Селіванова О.О. Корпусна лінгвістика / О.О Селіванова // Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-Київ. 2008. С. 667-669.

137. Серова И.Г. Когнитивная матрица в терминосистеме языка описания гендера // Когнитивные исследования языка. Вып. V. Исследование познавательных процессов в языке. Сб. научн. трудов / И. Г. Серова, под ред. Е.С. Кубряковой. Москва: Институт языкознания РАН; Тамбов: Издат. дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2009. С.285-293.

138. Сизова И.А. К вопросу об истоках фразовых глаголов в английском языке / И. А. Сизова // Вестник ИГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. Т. 2. Вып. 1. Новосибирск, 2004. С. 149-156.

139. Симонов П. В. Потребностно-информационная теория эмоций / Павел Васильевич Симонов // Вопросы психологии, 1982. № 6. С. 44 – 56.

140. Симонов П. В. Теория эмоций / Павел Васильевич Симонов // [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://www.scorcher.ru/neuro/science/emotion/simonov.php>

141. Скороходько Э. Ф. Семантические сети и автоматическая обработка текста / Э. Ф. Скороходько. Київ: Наукова думка, 1983. 218 с.

142. Скрэгг Г. Семантические сети как модели памяти // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. XII: Прикладная лингвистика / Сост. В. А. Звегинцев, ред. Б. Ю. Городецкий. Москва: Прогресс, 1983. С. 228-271.

143. Смашнюк О. І. Маркери емоційності у спонтанній комунікації (на матеріалі Британського національного корпусу текстів): дис.... канд. філол. наук: 10. 02. 04 “Германські мови” / Смашнюк Оксана Іванівна. Київ, 2008. 238 с.

144. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. Москва: Изд-во Омен, 1998. 260 с.

145. Смит Л. П. Фразеология английского языка / Л. П. Смит / Пер. с англ. Москва: Дрофа, 1998. 158 с.

146. Соснина А. А. Идеосемантика как один из компонентов этимологического анализа // Критика и семиотика. 2013/2(19). С. 14-30.

147. Соснина Е. П. Параллельные корпусы в обучении языку и переводу / Е. П. Соснина. Ульяновск, 2006. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://spr.fld.mrsu.ru/2015/09/e-p-sosnina-parallelnye-korpusy-v-obuchenii-yazyku-i-perevodu>

148. Станчик Е. В. Определение и классификация эмоциональных состояний в психологии и лингвистике / Е. В. Станчик // Актуальні проблеми металінгвістики. Черкаси, 2003. Ч. 2. С. 153 –161.

149. Степанюк М. П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажу у жіночому романі: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш. Бронте та Е. Бронте): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 “Германські мови” / Степанюк Марія Павлівна. Херсон, 2016. 257 с.

150. Стернин И. А. Методы описания семантики слова / Иосиф Абрамович Стернин. Ярославль: “Истоки”, 2013. 34 с.

151. Структурная и прикладная лингвистика: Межвуз. сб. / под ред. А. С. Герда и И. С. Николаева. Вып. 11. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2015. 304 с.

152. Сысоев П. В. Лингвистический корпус, корпусная лингвистика и методика обучения иностранным языкам / П. В. Сысоев // Иностранные языки в школе. 2010. № 5. С. 12-21.

153. Суворина Е. В. Построение лексического профиля слова по различным статистическим критериям (на материале Британского национального корпуса) / Е. В. Суворина // Вестник Московского государственного областного университета. Серия “Лингвистика”. № 5. 2011. С.163–167.

154. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Люсьен Теньер; пер. с фр. М. М. Богуславский; [вступ. ст. В. Г. Гак]. Москва: Прогресс, 1988. 654 с.

155. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур. Москва: Слово/Slovo, 2008 а. 344 с.

156. Тер-Минасова С. Г. Словосочетание в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах. 3-е изд. Москва: Изд-во ЛКИ, 2007. 143 с.

157. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово/Slovo, 2008 б. 264 с.

158. Тер-Минасова С. Г. Синтагматика речи: онтология и эвристика. Общая и английская синтагматика составных номинативных групп. 2-е изд. Москва: Книжный дом “Либроком”, 2009. 200 с.

159. Топоров В. Н. Исследования по этимологии и семантике. Том I. Теория и некоторые частные ее приложения. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 816 с.

160. Уфимцева А. А. Лексическое значение: Принцип семиологического описания лексики: [монография] / Анна Анфилофьевна Уфимцева. [2-е изд. стер.]. Москва: УРСС, 2002. 240 с.].

161. Ушакова Е. Семантическая вариативность лексемы “беседа” в новогреческом языке на материале корпуса публицистических текстов / Е. Ушакова // Прикладная лингвистика и лингвистические технологии. MegaLing-2008: Сб. науч. Трудов. 2009. С. 214-222.

162. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Москва: Прогресс, 1988. Вып. 23. С. 52–92.
163. Фрэнсис У. Н. Проблемы формирования и машинного представления большого корпуса текстов / У.Н. Фрэнсис // Новое в зарубежной лингвистике. Проблемы и методы лексикографии. Москва: Прогресс. 1983. С. 334 – 335.
164. Ханикіна Н. В. Мотиваційна основа дієслів зі значенням зовнішнього й внутрішнього станів суб'єкта / Н. В. Ханикіна // Одеський лінгвістичний вісник, 2015. Вип. 6(1). С. 125-129.
165. Хойер Г. Лексикостатика (критический разбор) // Новое в лингвистике. Вып. 1. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1960. С. 88-107.
166. Чекулай И. В. Функционально-деятельностный подход к изучению принципов оценочной категоризации в современном английском языке. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2006. 236 с.
167. Чибисова Е. Ю. Английские фразовые глаголы и их употребление в юридических документах / Е. Ю. Чибисова // Альманах современной науки и образования. № 2 (21). Ч. 3. 2009. С. 178 – 181.
168. Шайкевич А. Я. Дистрибутивно-статистический анализ в семантике / А. Я. Шайкевич // Принципы и методы семантических исследований. Москва, 1976. С. 353-377.
169. Шапошникова И.В. Глагольная аналитическая номинация как теоретическая и методическая проблема в современном английском языке / И.В. Шапошникова // Теория, история, типология языков: материалы чтений памяти В.Н. Ярцевой. Вып. 1. Москва: Советский писатель, 2003. С. 202–211.
170. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1987. 192 с.
171. Шведова М., Січінава Д. Корпусна лінгвістика та лексико-граматична типологія / М. Шведова, Д. Січінава // Українське мовознавство.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка. № 43. 2013. С. 95-103.

172. Штефанюк Н. С. Основні положення теорії диференціальних емоцій К. Ізарда / Н. С. Штефанюк // Сучасні дослідження з іноземної філології. 2014. Вип. 12. С. 262 – 267.

173. Экман П. Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь / Пол Экман. СПб.: Питер, 2010. 334 с.

174. Широков В. А. Корпусна лінгвістика: монографія / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна, О. М. Костишин, М. Ю. Кригін; НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Довіра, 2005. 472 с.

175. Яцкович И. А. Когнитивный аспект словарного перевода английских фразовых глаголов: дис. ... канд. филол. наук: Специальность: 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Яцкович Игорь Александрович. Уфа, 2000. 134 с.

176. Aarts J., Meijs. W. Corpus Linguistics: Recent developments in the Use of Computer Corpora in English Language Research / J. Aarts, W. Meijs. – Amsterdam: Rodopi, 1984. 425 p.

177. Aijmer K., Stenstrom A.-B. Discourse patterns in spoken and written corpora / K. Aijmer, A.-B. Stenstrom. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. 321 p.

178. Altenberg B., Granger S. Lexis in contrast: corpus-based approaches / Altenberg B., Granger S. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002. 337 p.

179. Anderman G., Rogers M. Incorporating Corpora / G. Anderman, M. Rogers // The Linguist and the Translator. Multilingual Matters LTD, Clevedon Buffalo Toronto, 2008. 278 p.

180. Andor J. The master and his performance: An interview with Noam Chomsky / J. Andor // Intercultural Pragmatics 1–1. 2004. P. 93–111.

181. Aston G., Burnard L. The BNC handbook: exploring the British National Corpus with SARA / G. Aston, L. Burnard. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1998. 256 p.
182. Baker P. A Glossary of Corpus Linguistics / P. Baker, A. Hardie, T. McEnery. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 187 p.
183. Barlow M. Corpora for theory and practice // International Journal of Corpus linguistics. 1996. № 1(1). P. 1–37.
184. Bernadini S. Corpora in the classroom: An overview and some reflections on future developments // Sinclair J. McH. (ed.) How to use corpora in language teaching. Amsterdam [u.a.]: Benjamins, 2004. 308 p.
185. Biber D. Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use / D. Biber; [S. Conrad, R. Reppen]. Cambridge: CUP, 1998. 214 p.
186. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Grammar of Spoken and Written English / D. Biber et al. London: Longman, 1999. 315 p.
187. Bober N. Combinatory Syntagmatics of the English Phrasal Verbs as Sphere of Studying of Their Polysemanticism. 23rd International Scientific Conference: The Word: Aspects of Research. Liepāja University of Humanities and Arts and Kurzeme Institute of Humanities, 2018. P. 4.
188. Bober N. M. English Phrasal Verbs as Cognitive and Semantic Complexes and Fragment of Multilateral Knowledge of Matrix Format. Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development : collection of scientific works / scientific ed. of prof. A. V. Korolyova. Kyiv: Publishing House of NPDU, 2018. Vol. 18. P. 22–32.
189. Bober N. M. Lexicostatistical Productivity of Phrasal Verbs with Semantics of Emotion in the British National Corpus. Світ мови – світ у мові: Матеріали V Міжнародної наукової конференції. Тези доповідей / Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 16–17.
190. Bober N. M. Methodological Corpora Toolkit and its Possibilities for Modelling Cognitive and Semantic Matrices. Scientific Journal of National

Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development: collection of scientific works / scientific ed. of prof. A. V. Korolyova. Kyiv: Publishing House of NPDU, 2018. Vol. 19. P. 36–46.

191. Bolinger D. The Phrasal Verb in English / D. Bolinger. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971. 210 p.

192. Brinton L.J. The Development of English Aspectual Systems. Aspectualizers and postverbal particles / L.J. Brinton. Cambridge: CUP, 1988. 168 p.

193. Burnard L. Reference Guide for the British National Corpus (World Edition) // Oxford University Computer Services. 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/archive/worldURG/urg.pdf>

194. Burnard L. Where did we go wrong? A retrospective look at the British National Corpus / Lou Burnard // Teaching and learning by doing corpus analysis. 2002. P. 51-70.

195. Charteris-Black J. Corpus approaches to critical metaphor analysis / J. Charteris. Black Basingstoke: Palgrave-Macmillan, 2004. 417 p.

196. Cienki A. Frames, idealized cognitive models, and domains / A. Cienki // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. Oxford University Press, 2007. P. 170-187.

197. Clausner T. C. Domains and image schemas / T. C. Clausner, W. Croft // Cognitive Linguistics. 1999. № 10/1. P. 1-31.

198. Collocational frameworks in English / A. Renouf, J. M. Sinclair; eds. Aijemer and Altenberg. 1991. P. 128 –144.

199. Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice: McEnery, Hardie 2012. P. 37-48.

200. Croft W., Cruse, D. A. Cognitive Linguistics / W. Croft, D. A. Cruse // Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 374 p.

201. Dash N. S. Corpus linguistics and language technology: with reference to Indian Languages / Niladri Sekhar Dash. New Dehli: Mittal Publications, 2005. 445 p.

202. Ekman P., Friesen W. V., Hager J. C. Facial action coding system: The manual on CD-ROM. Instructor's Guide. Salt Lake City: Network Information Research Co., 2002.
203. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics: An Introduction. / Vyvyan Evans, Melanie Green. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd., 2006. 830 p.
204. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of meaning Consttuction in Natural Language / G. Fauconnier. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1998. 190 p.
205. Fauconnier G., Turner M. The way we think: conceptual blending and the mind's hidden complexities / G. Fauconnier, M.Turner. Basic Books, 2003. 464 p.
206. Firth J. Papers in Linguistics: 1934–1951. Oxford: Oxford Univ. Press, 1957. 646 p.
207. Flowerdew L. A combined corpus and systemic-functional analysis of the Problem-Solution pattern in a student and professional corpus of technical writing / L. Flowerdew // TESOL Quarterly. 2003. 37 (3). P. 489–511.
208. Flowerdew L. An integration of corpus-based and genre-based approaches to text analysis in EAP/ESP: Countering criticisms against corpus-based methodologies” / L. Flowerdew // English for Specific Purposes. 2005. 24 (3). P. 321–332.
209. Flowerdew L. Corpora and Language Education. S.l.: Palgrave Macmillan, 2012. 347 p.
210. Goursky S.E. The Idiomatic Heart of the English Language / S. E. Goursky. Lwow: United Publishing House “Vischa Shkola”, 1975. 182 p.
211. Hoffmann S., Evert S. BNCweb (CQP-edition): The marriage of two corpus tools / Sebastian Hoffmann, Stefan Evert // Corpus technology and language pedagogy: New resources, new tools, new methods. 2006. P. 177-195.
212. Hoffmann S., Evert S., Smith N., Lee D. Corpus Linguistic with BNC web – a Practical Guide (English Corpus Linguistics). Frankfurt: PeterLangAG. 2008. 288 p.

213. Izard C. E., Nagler S., Randall D., Fox J. The effects of affective picture stimuli on learning, perception and the affective values of previously neutral symbols. – In: S. S. Tomkins & C. E. Izard (Eds.). *Affect, cognition and personality*. New York, 1965. P. 42 –70.

214. Johansson S. Using corpora: from learning to research / S. Johansson; [Hidalgo E., Quereda L., Santana J. (eds.)] // *Corporain the Foreign Language Classroom: Selected papers from the Sixth International Conference on Teaching and Language Corpora (TaLC 6)*. Amsterdam: Rodopi, 2007. P. 17–27.

215. Kaltenbeck G. Computer corpora and the language classroom: On the potential and limitations of computer corpora in language teaching / G. Kaltenbeck, B. Mehlmauer-Larcher // *ReCALL*. 2005. 17 (1). P. 65–84.

216. Kennedy G. *Introduction to corpus linguistics* / G. Kennedy. Harlow, Essex: Longman, 1998. 315 p.

217. Korolyova A. Reconstruction of Early Migration Routes of Homo Populations / A. Korolyova. *Logos*. 2018. Vilnius. 94. P. 159–166.

218. Korolyova A. V. Combinatorial Syntagmatics: from the Theory of Valency to the Theory of Conceptual Integration. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*. 2018. K. 17. P. 99–111.

219. Lakoff G. The invariance hypothesis: is abstract reason based on image–schemas? / George Lakoff // *Cognitive linguistics*. 1990. V. 1. No. 1. P. 39–74.

220. Langacker R. W. *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites* / R. W. Langacker. Stanford: Stanford University Press, 1987. 516 p.

221. Langacker R. W. *Grammar and Conceptualization* / R. W. Langacker. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2000. 430 p.

222. Langacker R. W. Introduction to Concept, Image, and Symbol / R. W. Langacker // *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. 2006. P. 29-68.

223. Langacker R. W. Investigations in cognitive grammar / R. W. Langacker. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2009. 396 p.
224. Langacker R. W. Overview of Cognitive Grammar / R.W. Langacker // Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science. Ser. IV. Vol. 50. 1988. P. 3-49.
225. Langacker R.W. Cognitive grammar. A basic introduction / Ronald W. Langacker. N.Y.: Oxford University Press, 2008. 562 p.
226. Langacker R.W. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar / R. W. Langacker. Berlin: Mouton de Gruyter, 1991. P. 189-201.
227. Lee D. Genres, Registers, Text Domains and Styles: Clarifying the Concepts and Navigating a Path through the BNC Jungle / David Lee // Teaching and Learning by Doing Corpus Analysis. 2001. Vol. 5, №. 3. P. 37-72.
228. Leech G. Introducing corpus annotation / G. Leech // Corpus Annotation: Linguistic Information from Computer Text Corpora. Addison Wesley Longman, 1997. P. 1-19.
229. Lewis M. The Lexical Approach: The state of ELT and a way forward. Hove/England: Language Teaching Publications, 1999. 200 p.
230. Lindner S. A Lexico-Semantic Analysis of Verb-Particle Constructions with Up and Out / S. Lindner: Ph.D. Diss., University of California, San Diego: Indiana University Linguistics Club, 1981. 260 p.
231. Lindner S. What goes up doesn't necessarily come down: The ins and outs of opposites / S. Lindner // Papers from the 18th Regional Meeting. Chicago: Linguistic Society Chicago, 1982. P. 305-323.
232. Lindner S. A Lexico-Semantic Analysis of English Verb-Particle Constructions with UP and OUT / S. Lindner. Trier: LAUT, 1983. 234 p.
233. Lyons W. Emotion / W. Lyons. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. P. 146.
234. McCarthy M., O'Keeffe A. What are corpora and how have they evolved? / M. McCarthy, A. O'Keeffe // The Routledge Handbook of Corpus Linguistics. Routledge, 2010. P. 3-14.

235. MacEnery T., Hardie A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice* / T. MacEnery, A. Hardie. Cambridge University Press, 2012. 294 p.
236. McEnery T., Xiao R., Tono Y. *Corpus-based language studies* / Tony McEnery, Richard Xiao, Yukio Tono. New York : Routledge, 2006. 386 p.
237. McEnery T., Gabrielatos C. *English CorpusLinguistics* / T. McEnery, C. Gabrielatos // *The Handbook of EnglishLinguistics*: McMahon-Blackwell Publishing, 2006. P. 33-72.
238. Meyer C. F. *English corpus linguistics* / C. F. Meyer. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 241 p.
239. Miller G. A., Leacock C., Teng R., Bunker R. *A Semantic Concordance* / George A. Miller, Claudia Leacock, Randee Teng, Ross Bunker // *Cognitive Science Laboratory*. Princeton: Princeton University, 1993. P. 303-308.
240. Minn D., Sano H., Ino M., Nakamura T. Using the BNC to create and develop educational materials and a website for learners of English / Danny Minn, Hiroshi Sano, Marie Ino, Takahiro Nakamura // *ICAME Journal*. 2005. № 29. P. 99-113.
241. Morgan P. Figuring out 'figure out': Metaphor and the Semantics of the English Verb-Particle Construction / P. Morgan // *Cognitive Linguistics* 8 (4), 1997. P. 95-119.
242. Newmeyer F. J. Grammar is grammar and usage is usage / F. J. Newmeyer // *Language*. 2003. 79 (4). P. 682–707.
243. Otlogetswe T. The BNC design as a Model for a Setswana language corpus / Thapelo Otlogetswe. 2001. 6 p. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.196.2085&rep=rep1&type=pdf>
244. Povey J. *Phrasal Verbs and How to Use Them* / J. Povey. Москва: Высшая школа, 1990. 176 p.

245. Rose T. G., Evett L. J. Text Recognition and Collocations and Domain Codes / T. G. Rose, L. J. Evett // *Very Large Corpora: Academic and Industrial Perspectives*. 1993. P. 65-73.
246. Prodromou L. Corpora: the real thing? / L. Prodromou // *English Teaching Professional*. 1997. 5. P. 2–6.
247. Seidlhofer B. Controversies in applied linguistics / B. Seidlhofer. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 77–123.
248. Sinclair J. *Corpus: Concordance and Collocation*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1991. 137 p.
249. Sinclair J. The search for units of meaning // *Textus*. 1996. № 9 (1). P. 75–106.
250. Sinclair J.M., Mauranen A. *Linear Unit Grammar: Integrating Speech and Writing: Studies in Corpus Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2006. 185 p.
251. Svartvik J. Corpus Linguistics Comes of Age / J. Svartvik // *Directions in Corpus Linguistics: Proceedings of Nobel Symposium 82*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1992. P. 5–21.
252. Swales J. M. Integrated and fragmented worlds / J.M. Swales // *Academic discourse* / [ed J. Flowerdew]. [Originally published in 2002 by Pearson Education Limited]. London; New York : Routledge, 2013. P. 150–164.
253. Sweetser E. Compositionality and Blending. Semantic Composition in a Cognitively Realistic Framework / E. Sweetser // *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology*. N. Y., 1999. P. 129–162.
254. Talmy L. Lexicolazation patterns: semantic structure in lexical forms / L. Talmy // Shopen T. *Language typology and syntactic description*. Cambridge: Cambridge University press, 1985. P. 57–149.
255. Teubert W. Corpus linguistics and lexicography / W. Teubert // *Text Corpora and Multilingual Lexicography* ed. by W. Teubert – John Benjamins Publishing Company. Amsterdam / Philadelphia, 2007. P. 109–134.

256. Tognini-Bonelli E. *Corpus Linguistics at Work* / E. Tognini-Bonelli. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001. 224 p.
257. Turner M. *Conceptual Integration and Formal Expression* / M. Turner, G. Fauconnier // *Journal of Metaphor and Symbolic activity*. 1995. Vol. 10. № 3. P. 183-204.
258. Wang S. *Corpus-based approaches and discourse analysis in relation to reduplication and repetition* / S.Wangs // *Journal of Pragmatics*. 2005. No 37 (4). P. 505-540.
259. Weisser M. *Corpora* / Martin Weisser // *The Routledge Handbook of Pragmatics*. London: Routledge, 2017. P. 41-52.
260. Widdowson H. *Critical practices: on representation and the interpretation of text* / H. Widdowson // *Discourse and social life* / [eds S. Sarangi, M. Coulthard]. Harlow, UK; New York : Longman, 2000. P. 155–169.
261. Xiao R. *Well-known and Influential Corpora* / R. Xiao // *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Edited by A. Lüdeling, M. Kytö. 2008. Vol. 1. P. 383-457.
262. Zhukovska V.V. *Corpus-based approach to teaching vocabulary and grammar* // XVI TESOL-Ukraine International Conference Current Studies in English “Linguistics and methodology perspectives”. Zhytomyr, Kamianets-Podilsky, 2011. P. 171.
263. Zipf George K. *Human behavior and the principle of least effort*. Cambridge, (Mass.): Addison - Wesley, 1949. 573 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

І ПОШУКОВИХ СИСТЕМ БНК

264. Оксфордський багатомовний онлайн-словник Glosbe. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.glosbe.com/en/uk/Oxford>

265. A free online dictionary with pronunciation, synonyms and translation. – Oxford: Oxford University Press, last update 2019. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.lexico.com/en>
266. [BNC Web] British National Corpus [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://bncweb.lancs.ac.uk/>
267. British National Corpus [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gloriacappelli.it/wp-content/uploads/2007/05/bnc.pdf>
268. British National Corpus (BYU-BNC) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://corpus.byu.edu/bnc/>
269. Brown Corpus: [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://clu.uni.no/icame/brown/bcm.html#bc3>.
270. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
271. Collins English dictionary / editors: J. Crozier, A. Grandison, .C. McKeown, E. Summers, P. Weber. Glasgow: Harper Collins Publishers, 2008. 1040 p.
272. Longman Dictionary of Contemporary English [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.ldoceonline.com/dictionary>
273. Oxford Wordpower Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2006. 888 p.
274. Shorter Oxford English Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2007. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.oxforddictionaries.com/page/askoxfordredirect>
275. Just The Word [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.just-the-word.com/>
276. Sketch Engine [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.sketchengine.eu/>
277. Visual Thesaurus [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.visualthesaurus.com/>

278. Word Net Search [Электронный ресурс]. Режим доступа:
<http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn>